

CYPRIANO
SOARRZ
DE ARTE
RHETORICA

Sala R
Gab.
Est.
Tab. 13
N.º 25

Sala

R

Gab.

—

Est.

13

Tab.

25

N.º

R

13

25

namque Antinea
in fimbriae...
in venis reddi...
Luna pade...
Conjare.

mandaque
Itaque...
Si prius...
aliquid...
per parte...
fuit...
conferre...

et comiscare...
quoniam...
sua parente
quem conferomata conferomate,
quis ferro necat, ferro in sua
huicent condit.

Amore...
Mare...

ja que a aborrido
nao me des. Brigue
e quero uma inimiga
quem tem mortal
tambem cruel forte
que mortal me tem
vada long de dous
por quem diz morte
nao espero mais
deois nos malys fortes
de seu deus de porta
por que te de tem
infame
brigue e de Brigue
cruel infernal
quero uma inimiga
que me tem mortal
la de engranado
esta de gloza e de
mas nao de amalle
esta men cuidado
cuide cruel fado
deia mais de car
de sempre amar

ja me que sia amado
ja se ser mixta no
antes de phal
que vers uma inimiga
que me tem mortal
Brigue e ad na felle
rebu meys malys e de
em eterno mente
deixari de amalla
engue de contente
de min sempre sia
fedor que dour mia
digno finalmente
que ainda que hia
meu dante e meum
quero uma inimiga
que me tem mortal

DE ARTE RHETORICA

Libri tres ex Aristotele, Cicerone

& Quintiliano præcipue

de promptu.

Authore Cypriano Soarez Sacerdote

Societatis I. E. S. U.

Cum facultate inquisitoris, & ordinarij,
quam sequens pagina indicat.

CONIMBRICÆ

Apud Ioannem Barrerium.

1562.

DE ARTE RHETORICA
LIBRVS
E Volui diligenter hos de arte Rhetoricā li-
bros, qui nihil continent, quod orthodoxæ
fidei repugnet, sed multum potius laudis et eru-
ditionis. Ex quibus magnam utilitatem perci-
piet, qui eos legerit, maiore vero qui memorie
cōmendauerit, omnem enim rationem benedi-
cendi sibi comparabit. Nam reiectis his, quæ
superuacua sunt, sola utilia doctæ, dilucideque
complectūtur. Et hoc feci auctoritate mihi de-
mandata à clarissimo principe Henrico maio-
ri inquisitore.

Frater Martinus Ledesmus.

E Go Doctor Franciscus Fernandez vicarius genera-
lis Illustrissimi & reuerendissimi domini Ioannis
Soarez Episcopi Conimbricensis, probo hos tres libros
de arte Rhetoricā, & concedo facultatē, vt imprimātur.

D. Franciscus Fernandez.

Cyprianus Soarez Christiano
Lectori. S.

LONGE PROFACTO melius, atq̄
prudentius studijs suis consulūt, qui optimos
authores in omni disciplinarū genere legen-
dos sibi atq̄ imitandos proponunt, quā qui
his neglectis, delectu omni ac discrimine remo-
to, quosuis cupidissime sequuntur. Quòd si quis vetera paulò
altius repetere voluerit, quocunq̄ se animo & cogitatione con-
uertet, hoc ita esse comperiet. Vt enim alios omittam, qui in bo-
narum artium studijs liberalissimis sunt doctrinisq̄ versati, satis
constat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longe om-
nibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius disciplina quot vi-
ri, quanta sciētia, quantaq̄ in suis studijs varietate, et copia, quā
admirabiles extiterunt? Atq̄ vt alios sileam, quorum scripta tē-
porum iniuria perierunt, illi & Aristotelem summum philoso-
phum, & Demosthenem omnium oratorum facile principē pro-
cul dubio debemus. Siquidē Aristoteles totos viginti annos Pla-
tonem audiuit. Demosthenes vero eundem non solum audiuit,
se. letiam leſtitauit. Quid Ciceronem ad tantum in philosophia,
& eloquentia decus euexit? An nō Platonis, Aristotelis & De-
mosthenis imitatio? Finis nō sit, si velim eos numerare, qui ex
Aristotelis disciplina in omni doctrinae et ingenij laude præstā-
tes prodierūt. Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem ad-
mireris. Hoc intelligētes nostrae societatis præceptores, ex eo tēpore

quo iuventutem, virtute & literis informant, ipsi auctores discipulis exponunt, qui præter ceteros in suo genere floruerunt. Qua de causa molestius etiam ferebant nullum esse librum veterum scriptorum, qui adolescentibus discendi cupulis primum aditum ad eloquentiam aperiret. Non quod doctrina dicendi parum latinis literis sit illustrata, nam et Quintilianus de ea diligentissime simul et doctissime scripsit, & in libris Ciceronis tantum est curæ, tantum suavitatis, elegantiae atq; doctrinae, ut ne apud Græcos quidem aut pluribus, aut melioribus præceptis orationis facultas sit exornata: sed quod ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia ingredientibus explicarent? Quintilianus libros? sunt illiquidem, ut dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa etiam eruditione conscripti: at ita sunt longi, sic non nunquam obscuri, ut maius otium & acrius iudicium desideret. Partitiones oratorias: at ita sunt breues, & concisæ, ut multas & magnificas eloquentiae opes constructas & reconditas nimis anguste coarctent. Libros de oratore ad Quintum Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in illis partes habet L. Crassus, & M. Antonius homines ut dignitate sic eloquentia in Romana Repub. maximi, qui minora illa, sed discantibus in primis necessaria celeriter transigunt, quæ vero sunt à vulgari intelligentia magis remota, ea, non facile dixerim, ornatius ne an copiosius prosequantur. Huc accedit, quod dum Crassus perfectum, Antonius communem informatur orationem, & magnis altercationibus, qui dialogorum est mos, in contrarias partes differitur, quod mediocriter quidem eruditus,

eruditus, qui iudicij iam aliquid habent, non solū magnam & ingenuam delectationem, sed mirabilis etiam vtilitatis fructū affert, tyronibus non item, qui disputationis vim atque incitationem aspiciunt, vestigia, ingressumq; vix intuentur. Duos de Inventione libros puero sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat, propterea quòd nec orationis expoliendæ & cōformandæ rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele demonstratos aperiuunt. Itaq; multa in eis præcepta sunt, quæ editis postea libris idem Cicero improbauit. Libri verò ad Herennium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborū, & sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderunt. Topicorum liber tantum modò declarat viam ab Aristotele inuentam ad reperendum in omni ratione argumentum: & quoniam ad Trebatium iuriconsultum scriptus est, exempla habet ex intima iuris scientia desumpta, quæ vsq; eo sunt difficilia, vt sua obscuritate multos ab eius libri lectione reiiciant. In oratore vero ad Brutum quæ sit optima species, & quasi figura dicendi Cicero disertissime exponit. Sed cum ad Brutū scriberet vulgaria præcepta per multa, quæ discendi studiosis vehementer conducunt, breuiter percurrit, vel penè præterit. Quæ verò de orationis numero mirabiliter præcipit, vt ad eūtib; ad eloquentiā vtilia sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderant. His de causis cupiebāt nostri præceptores, vt omnes eloquentiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex Aristotelis sententia, Ciceronis vero & Quintiliani non sententia solum, sed

plerumq; etiam verbis aliquo libro, via & ordine comprehendere-
rentur. Futurum enim existimabant si id fieret, ut discipuli si-
mul cum vulgaribus Rhetoricæ præceptis illa magis recon- dita
de argumentorum locis, de amplificatione, de orationis forma et
numero perciperent. Quam ego provinciam cum eorum volun-
tate suscepissem, quibus libetere vitæ meæ rationes commisi, his
tribus libris dicendi præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vi-
res efficere & consequi potuerunt, complexus sum, ut iuuarẽ
adolescentes ad legendos Aristotelis, Ciceronis & Quintilianii
doctissimos libros, quibus eloquẽtiæ fontes continẽtur. Neq; ve-
rò ignoro multa horũ, quæ à veteribus sunt tradita, ab his à qui-
bus defendi æquius erat, editis etiam libris oppugnari. Sed cum
à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadẽ defensa sint,
mibi consilium fuit, de his, quæ tot doctissimorum seculorũ ap-
probavit consensus, nihil sine ratione mutare. Imo vero te Chri-
stiane lector vehementer oro atq; obsecro, ut hanc libidinem te-
mere contradicendi veteribus scriptoribus de animo tuo penitus
euellas, ne ad eius perniciem lōgius deinde serpat. Nam simul
atq; cupiditas hæc ad ingenium tanquã sax ad materiam adhæ-
sit, incredibile dictu est, quæ continuo excitet incendia. Illud
etiam tibi persuadeas velim, nos nihil magis cupere, quã ut
virtute, & literis maxime sis ornatus, ut Christo Iesu, qui est
parens & salus vitæ nostræ, gratus sis & incundus.

Emmanuel Alvarez Societatis IESV,
ad lectorem.

E Loquio quicunq̄ paras accendere mentes,
Dulceq̄ Nestorea fundere voce melos,
Perlege non auro nitidum, sed pondere rerū
Prædiues, pauper sit licet autor, opus.
Emicat hic sophiæ princeps, hic fulminat ore
Tullius, hic monstrat Quintilianus iter.

Michael Vanegas eiusdem Societatis,
ad eundem.

Quos Arabes, Persæq̄ legunt Oriente lapillos,
Omnes vna manus si tibi fortè daret,
Et quos gēniferi præceps alit æquoris vnda,
Et quos terra graui parturit alma sinu,
Nōne libēs hilaricaperes data munera vultu,
Et tantas nolles spernere sanus opes?
En tibi Rhetorices vnus liber explicat omnes
Thesaurus: ingens quos reperire labor:
Ne te pœniteat lectas hinc sumere gēmas,
Attica quas tellus, quasq̄ latina tulit.
Has virtute, velut fuluo si cinxeris auro,
Aurea gemmato vox tibi corde fluct.

IN LIBROS DE ARTE
Rhetorica Autoris Proœmium.

Rationis & orationis tanta est similitudo, vt Græci, qui nō intelligendi solū, sed loquēdi etiam principatum tenuerūt vno vtrāque vocabulo, Latini græcorum prudentiæ æmuli eodem pene nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mēte, cui regnum totius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit: orationis sedem idē sumus opifex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocavit: ratio est sicuti lux quædam lumenq; vitæ: oratio est rationis decus & ornamentum: ratio regit ac moderatur proprium animum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est soli principi ac moderatori luminum reliquorum, id est oratio rationi dominæ ac reginæ rerū omnium. Hinc nimirū fit, vt summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendā, admirandamq; hominum generi vt rationis, sic orationis vis & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quā cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atq; multiplices orationi commendari?

mendari? Orationem vero exceptam aëre quasi vehicu-
lo incredibili celeritate breuissimo t̄poris spatio ad q̄ plu-
rimos peruenire: ac postremo per tenuissim̄ os aurium
meatus singulari opere artificioque perfectos in alienos
animos intrare, atq; in eistam perfecte tam insignites
imprimere specie suam, vt moerentes consoletur, tor-
pētēs excitet, afflictos erigat, inani lætitia elatos cohi-
beat, & in quemuis denique motum auditorem impel-
lat? Quod si orationis tanta præstantia est, non potest
non maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua ornadæ ora-
tionis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio,
quæ ceteras artes inuenit, dicendi quoq; artificium illu-
strauit. Nam primo terram peruagata non modo eius
formã, situm, fœcunditatem, sed eorum etiam quæ in
ea gignuntur varietatem, vsum, naturãq; cognouit. Tū
mare ingressa profundum & immensum, quot ḡnra,
quãmq; dispartia degentium in eo belluarum inuestiga-
uit? Exiñ siderum ornatum & pulchritudinem admi-
rans, cognito prius aëre & his, quæ ex eo generantur, in
cœlum vsq; penetrauit. In quibus rebus tam multis, tã
varijs, tãd̄, siue sitis, tam abditis atq; obscuris inuestigã-
dis, si tanta fuit rationis sagacitas & solertia in expoliẽ-
da orõne, quæ eius comes, et interpret est, nõ minori p̄-
fecto fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas,
hæc cum ratione coniunctio. Qua de causa vehemen-

ter vigilandum est ijs, qui sapientiæ flagrant studio, eni-
tendumque omni cura ac diligentia, vt Rhetoricæ dia-
lecticæque præceptis optime cognitis, ad reliquarū ar-
tium fastigium contédant. Quam viam iucundam, fa-
cilem, breuem et quasi compendiariam, non modo nō
asperam atque arduam, aut longam esse comperient.
Quod vt facilius consequantur, hi tres libri artificiū di-
cendi à veteribus traditum breuiter explicabūt. Et in
primo quidem libro, qui de inuentione est, sedecim argu-
mentorū loci sunt explicati simul cū his, quæ ad per-
mouédos animos ex eisdem locis eruuntur. Præcepta
etiam quædam sunt exposita ad exornationem & de-
liberationem accommodata. In secundo vero, qui dis-
positionis præcepta continet, de orationis partibus, de
statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpre-
tatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthy-
meme, inductione & exemplo agitur. Et quoniã fre-
quens mentio facta est ab antiquis autoribus Epiche-
rematis, Soritis, & Dilématis, eorum vis explanatur.
Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui est
in verbis vel simplicibus, vel cōiunctis. Itaq; de verbis
nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborū, &
sententiarum, de origine, causa, natura & vsu orationis
aptæ, ac numerosæ, tum ad extremū de memoria, &
pronunciatione in eo differitur. Sed quo maior vtilitas

ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus agricola vitæ, quæ syluescit & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens, tum fructu lætiorem, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia si amputetur errorū inanitas, in quos delapsa est vitiō hominum diuinas leges ignorantium, suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam seuerè diuinis præceptis interdictā oratori Quintilianus & antiqui rhetores concedunt: anputetur procacitas & vitium illud teterrimum lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis, cui vtinam ne Demosthenes & Cicero tantopere indulisissent: resecetur arrogantia & inanis laudis appetitus, qui aciem animi perstringit: intelligatur iniquum esse tenebras auditoribus offundere, ne verū perspiciant, & suffragium atque sententiā dicendo corrumpere, quod à Græcis & Romanis oratoribus est factitatum. His tot, tantisque deletis maculis, continuo existet illa diuina & cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tanto erit præclara magis & eximia, quanto diligentius ad omnium hominum vtilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opt. Max. qui sermonē homini dedit ad societatem & coniunctionem cum hominibus tuendam.

Hæc

Hęc est illa Christiana eloquentia, qua Gregorius &
Basilius nobilissimum patricium, doctrinae, sancti-
tatis plurimum presterunt, & Iuliani amentissimi, &
Iperogastissimi hostis religionis impetus omnes frega-
runt: hac excellit Athanasius vir sanctissimus, quem
nec sauisiana periculorum tempestas, nec humanorum
commodorum aura potuit unquam de suo cursu di-
mouere, quin Aetii impiam & consceleratum con-
primeret furorem: hac flouerunt Chrysostomus, Am-
brosius, Augustinus, Hieronymus, Cyprianus, qui Christia-
nae Reip. fuerunt lumen longe clarissimum. Ut alios qua-
plurimos omittam, quorum est copia digna Christia-
ni nominis gloria. Hostiles ac tantos viros qui volet
imitari, colat Christianam eloquentiam, quae
ex diuinarum rerum cura & contem-
platione, ex Christi Iesu amore,
ex maximarum denique
artium studijs
efflorescit.

DE ARTE R H E T O R I C A
LIBER I.

☛ Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis.

Cap. i.

De clar.
or.

R H E T O R I C A

est vel ars, vel doctrina dicendi.

Ars est, quæ dat rationes certas, et præcepta faciendi aliquid, quæ habet ordinem, & quasdam errare in faciendo non patientes vias.

Quid sit ars.

Esse autem eloquentiæ artem perspicuum est: cum enim rerum minimarum sine arte nulla sit, hominum est parum considerate iudicium, credere maximarum rerum nullam esse artem. Dicere est, ornate, grauiter

Rhetorica est ars.

A & co

Offic. 2.

DE ARTE

Officium & fi
nis Rhetori-
cæ.

*& copiose loqui. Rhetoricæ officium
est, dicere appositè ad persuasionem: fi-
nis persuadere dictione.*

De inuēt.
14

De utilitate, dignitateque Rhetori-
cæ. Cap. 2.

Eloquentiæ
dignitas.

*Dignitas eloquentiæ, vel ex eo
intelligi potest, quòd in omni
libero populo, maximeq; in pa-
catis, tranquillisque ciuitatibus præcipuè
semper floruit, semperq; dominata est.
Quid enim aut tam iucundum cognitu,
atque auditu, quàm sapientibus ser-
tentijs, grauibusque verbis ornata oratio,
& perpolitæ: aut tam potens, tamq; ma-
gnificum, quàm hominũ animos vnius
oratione conuerti? Quid admirabilius
quàm res splendore illustrata verborũ?*

De orat.

Oratoris, &
in rep & inter
priuatos ma-
gna & præcla-
ra manera.

*Oratoris est in dando consilio de maxi-
mis rebus cum dignitate explicata sentē-
tia, eiusdem & languentis populi inci-
tatio*

citatio, & effrenati moderatio. Eadem
 facultate fraus hominum ad perniciem,
 & integritas ad salutem vocatur. Quis
 cohortari ad virtutem ardentius? quis
 à vitijs acrius reuocare? quis vituperare
 improbus asperius? quis laudare bonos
 ornatius? quis cupiditatem vehemētius
 frāgere accusando potest? quis mœrorē
 leuare mitius consolando? Ac ne plura,
 quæ sunt penè innumerabilia, dicantur,
 breui statuendum est, perfecti oratoris
 moderatione & sapientia non solum ip-
 sius dignitatem, sed & priuatorum plus
 rimorum, & vniuersæ Reipub. salutē
 maximè contineri. Quo maior igitur est
 eloquentiæ vis, hoc est magis probitate
 iungenda, summaque prudentia: qua-
 rum virtutum expertibus si dicendi co-
 piam tradiderimus, non eos quidem ora-
 tores fecerimus, sed furentibus quædam
 arma dederimus.

Eloquentia
 cum probita-
 te iungenda
 est.

DE ARTE
De materia Rhetoricæ.

Cap. 3.

Quid artis
materia sit.

Rtis materia est, in qua omnis
ars & ea facultas, quæ confici
tur ex arte versatur: vt si medi

De in-
uent. 1.

Quid inter
artium cæte-
rarum & rhe-
toricæ mate-
riam intersit.

cinæ materiam dicamus morbos ac vul-
nera, quod in his omnis medicina versetur.
Item quibus in rebus versatur ars
& facultas oratoria, eas res materiam
artis Rhetoricæ nominamus. Sed hoc
interest inter alias artes et eloquētiam,
nam cæteræ ferè artes se ipsæ per se tuentur
singulæ: bene dicere autem, quod est
scienter, & peritè, & ornatè dicere, nõ
habet definitam aliquam regionẽ, cuius
terminus septa teneatur. Omnia quæcũ
que in hominum disceptationem cadere
possunt, bene sunt ei dicenda, qui hoc se
posse profiteatur, aut eloquētiae nomen
relinquendum est: materia enim orato-
ri ad dicendum subiecta, quaestio est.

De ora-
to. 1.

Oratoris ma-
teria est qua-
estio.

De

De quaestione. Cap. 4.

In part.

Quaestionum duo sunt genera, alterum infinitum, quod Graeci

Quaestiones
duo genera.

Topic.

De ora-
to.

Topic.

Cicer. in
Topic. in
part. Qui
lib. 3, c. 5.

Thesin, Cicero propositum

vocat: alterum certum et definitum, quod

hypothesein illi, Latini vel causam, vel
controversiam solent appellare. Proposi-
tum est, in quo aliquid generati quaeritur
hoc modo: expetenda ne sit eloquentia?

Propositum,
quid sit.

Causa est, quae certis personis, locis, tem-
poribus, actionibus, negociisq; cernitur,
hoc modo: An Socrates iure fuerit ab

Quid sit cau-
sa.

Atheniensibus damnatus? Propositi duo
sunt genera cognitionis alterum, cuius

Propositi
duo genera.

scientia est finis, ut, an solis magnitudine
multis partibus terra superetur: alterum
actionis, quod refertur ad efficiendum

quid, ut si quaeratur, quibus officiis ami-
citia colenda sit. Causarum tria sunt genera
iudicij, deliberationis, exornationis, quae
quia in laudationes maxime confertur,

Causarum tria
genera.

pro-

propriū habet ex eo nomen laudationis.

De exornatione, Deliberatione,
& Iudicio. Cap. 5.

Exornationis
partes, tēpus,
& finis.

N exornatione duæ sunt par-
tes, laus et vituperatio. Tempus
tū præsens, tū præteritum.

De inuen-
tio. 1.
Ar. lib. 1.
Rhet. c. 4.

Speçtat autem orator honestatem præci-
pue cum laudat, turpitudinem cum vitu-
perat, mouetq̃ auditores ad delectationē.

In part:

Deliberatio continet in se suasionem
et dissuasionem, tempus verò futurum.

De inue-
ti. 1.

Deliberatio-
nis partes, tē-
pus, & finis.

Finis, quem sibi proponit orator in sua-
dendo est dignitas, mouetq̃ deliberantē
ad sp̃e maximè: indissuadendo cōtra in-
dignitatem speçtat, & in reformidatio-
nem pertrahit: Iudicium habet in se ac-
cusationem, & defensionem: eius finis
iustorum & iniustorum quæstione con-
tinetur, & ad sæuitiã aut clementiam
index est incitandus.

Ar. 1. Rhe.
c. 3.
Cum de o-
rat. 2.

In part.
De inue. 1.

Iudiciū, par-
tes, tempus &
finis.

De inue. 1.

Quo

Quomodo hypothesis ad thesin
reuocanda sit. Cap. 6.

Maneat ergo & infinitas, & si
nititas. quæstiones ad oratorem
pertinere, sed cum consultatio
sit quasi pars causæ quædam & contro-
uersiæ, inest enim infinitum indefinito,
debet orator causam ad infiniti generis
quæstionem transferre, quod ut exëplo
pateat, finita est, An Aristotelis philo-
sophia sit perdiscenda: eius quasi pars
quædam est illa infinita, An philosophia
sit perdiscenda, ad quam orator finitam
transferet. Sunt enim ornatissimæ ora-
tiones eæ quæ latissimè vagantur, & à
priuata ac singulari controuersia se ad
vniuersi generis vim explicandam con-
ferunt & cōuertunt, ut ij, qui audiunt,
natura & genere, et vniuersa re cognita
de singulis rebus statuerè possint. Quod
ut facere possit orator excellens, à pro-
prijis

Consultatio
est pars causæ

Ornatissimæ
sunt oratiões
quæ vniuersi
generis vim
explicat.

In part. in
Top. Qui
tilli 3. c. 5.

Ca. de ora
t. 3.

In orat.

DE ARTE

prijs personis, & temporibus semper, si potest, auocat controuersiam, & ad uniuersi generis orationem traducit.

Quinq; Rhetoricae partes.

De partibus Rhetoricæ. Cap. 7.

Quinq; sunt partes, et quasi mēbra eloquētiæ: inuētio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Oportet enim primum inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare verbis: post memoriæ mādare, tum ad extremū agere. Inuentio est excogitatio rerum verarum, aut verisimiliū, quæ quæstionem probabilem reddāt. Dispositio est rerum inuentarum in ordinem distributio. Elocutio est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma orationis perceptio. Pronuntiatio est ex rerum & verborum dignitate corporis & uocis moderatio. Nec audiendi quidam, qui

De orat. 2.

De inuentio. 1.

Iudiciū non est Rhetoricæ pars.

Quintil. 3. cap. 3.

Eloquentia
comparatur
arte, natura,
& exercita-
tione.

Eloquentia, quæ quinque su-
prædictis constat partibus,
natura, arte, & exercita-
tione comparatur. Imita-

Quint. 3.
cap. 5.

tionem enim, vel arti, vel exercitationi
subijcere possis. De quibus singulis, quo-
niam maximi sunt momenti & p̄deris,
aliquid dicendū est. Natura igitur pri-
mum, atque ingenium ad dicendum vim

De orat. 1.

affert maximam. Nam & animi et in-
genij celeres quidam motus esse debent,
qui ad excogitandum acuti, & ad expli-
candum, ornandumque sunt vberes, &
ad memoriam firmi ac diuturni. Quæ
accendi ac commoueri arte possunt, in-
feri quidem, & donari ab arte non possunt

omnia: sunt enim dona naturæ. Illa et-
iam naturæ sunt, quæ cum ipso homine
nascuntur, linguæ solutio, vocis sonus, la-
tenti, vires, conformatio quædam, & si-
guratotius oris & corporis. Quæ tamen

Naturæ dona
fiunt arte me-
liora.

ab arte limari possunt, et quæ bonæ sunt, fieri meliora possunt doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui & corrigi possunt. Neque homines adolescentes, si quid naturale fortè non habent, dicendi studium relinquunt, magni enim facere debent illam ipsam, quancumq; habuerint, mediocritatem in dicendo.

De arte. Cap. 9.

Um natura, quæ optima est, ars iungi debet, quæ à natura profecta est. Notatio enim naturæ, atque animaduersio peperit artem. Habet igitur ars hanc vim, non ut aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat & procreet: verum ut ea quæ sunt ortam in nobis & procreata, educet atque confirmet. Qua de causa studiose

B ij colenz

Ars studiose
colenda est.

colenda est, ut quæ viam & rationem dicendi doceat: & si enim magnis ingenijs præditi quidam dicendi sine arte copiam sunt consecuti, ars tamen certior est dux quam natura.

Ars certior
est dux quâ
natura.

De exercitatione. Cap. 10.

Exercitatio
dicendi perfe
ctionem con
tinet.

Næ præstati natura, quam ars expoliuit, exercitatio absolutiorem perfectionemque dicendi cõsummat. Cum enim ad naturam eximiã & illustrem accesserit ratio quædam confirmatioq; doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare solet existere.

Cic. pro
Archia.

Quo circa intere st permagni, Studium & ardorem quendam amoris assumere, sine quo cum nihil quicquam egregium, tum certè eloquentiam nemo unquam assequetur. Ex hoc ardore nascitur diligẽtia, quæ ut in omnibus rebus, sic in dicendi facultate plurimum valet. Hæc præci-

De orat.

Diligentiæ
vis.

puè

puè colenda est nobis: hæc semper adhibē
da: hæc nihil est quod non assequatur.

Quoniam de Rhetoricæ definitione, di
gnitate, sine, officio, & materia dictū est,
quot que sint eius partes explicauimus, et
naturam, artem, exercitationem eloquē
tiæ cōsequendæ necessarias ostendimus,
sequitur ut de singulis eius partibus disse
ramus.

De Inuentione. Cap. II.

Quoniam igitur primum oratoris
munus est inuenire, dabit operā
ut inueniat, quemadmodum fi
dem faciat eis, quibus uolet persuadere,
et quemadmodum motum eorum animis
afferat. Fidem facit orator argumentis,
mouet incitando aut ad uoluptatem, aut
ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupi
ditatem: tot enim sunt motus genera, par
tes plures generum singulorū. Cum enim

Orator facit
fidem argu
mentis,

Motus qua
tuor sunt ge
nera,

om=

Inuen

la part.

habet
operā.

Fidem facit
argumentis
ut inueniat
quemadmodum

Orator facit
fidem argu
mentis,

Motus qua
tuor sunt ge
nera,

omnis animi cōmotio ex opinione boni alicuius aut mali nascatur, letitia & cupiditas ex opinione boni nascuntur: aegritudo & metus in malorum opinione versantur. Est igitur aegritudo siue molestia, opinio recēs præsēntis mali, in quo demitti contrahiq; animo rectum esse videatur. Voluptas, opinio recēs boni præsēntis, in quo efferrī rectū videatur. Metus, opinio impendentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio vēturi boni, quod sit ex vsu iam præsēns esse, atq; adesse. Opinio autem quæ in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solum facit orator, in causa verò fidem, & motum, de quo mox dicemus.

Quid inuentio, quid argumentum
& argumentatio.

Cap. 12.

Inuen

In part.

Inuentio est excogitatio argu-
 menti. Argumentum est proba-
 bile inuentū ad faciendam fidē:
 vel aliter, est ratio rei dubiæ faciens fidē.
 Fides verò est firma opinio, vt si velis fi-
 dem facere, eloquētiam esse expetendā,
 excogites que illud argumentum, nimirū
 esse artem bene dicendi: possis hoc modo
 argumentationem concludere. Ars bene
 dicendi est expetenda, ea est eloquentia:
 est igitur eloquentia expetenda. Est au-
 tem argumentatio argumēti explicatio,
 qua dialectici prescius & religiosius, ora-
 tores ornatius & liberius vtūtur. Locus
 autem est sedes argumenti. Aristoteles
 enim proposuit quosdam locos, ex quibus
 omnis argumētatio ad omnē disputationē
 inueniretur. Qui nihil aliud esse vidētur
 quàm nota quedā, quibus admonemur,
 quid in ipsis peruestigare debeamus.

Quid sit inuē-
 tio, quid argu-
 mentum.
 si quis inuē-
 tio

Topicis.

De orat.

Quid sit ar-
 gumentatio.

Dialectici
 prescius quā
 oratores ar-
 gumentatio-
 ne vtuntur.

Quotuplicia sint argumenta. Cap. 13.

Argumenta,
vel insita sūt,
vel assumpta

Argumēta partim in eo ipso, de quo agitur hærent, quo circa insita dicuntur, partim extrinsecus assumuntur, quæ remota vocantur: quoniam absunt, longeque ab eo, de quo agitur, disiuncta sunt. ut si dicas eloquentiam esse expetendam, quod bene dicendi sit ars, ratio est insita, in eo de quo agitur, eloquentia enim est ars bene dicendi: sin expetendam dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita visum sit, ratio erit remota, autoritas enim illorum virorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expetenda sine illorum commendatione.

In Topic
in part.

De numero locorum .Cap. 14.

Loci argumētorum insitorum sunt sedecim.

Loci, unde argumenta insita erunt, numero sunt sedecim: alia enim ducuntur à definitione, alia à partium enumeratione, alia à no-

In Topic
in part.

tatio-

tatione, alia coniugata appellantur, alia
 ex genere, alia ex forma, alia ex similitu
 dine, alia ex differentia, alia ex cōtrario,
 alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus,
 alia ex consequentibus, alia ex repugnan
 tibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia
 ex comparatione maiorum, aut parium,

Lib. 5. c. 1.

aut minorum. Argumenta extrinsecus
 assumpta Quintiliano sunt sex: præiudi
 cia, fama, tormēta, tabule, ius iurandū,
 testes.

Argumenta
 assumpta sūt
 sex.

De definitione. Cap. 15.

In Topic.

Definitio est oratio, quæ id quod
 definitur, explicat, quid sit: ut,

Definitionū
 multa sūt ge
 nera.

Virtus est recta animi affectio,
 Rhetorica est doctrina dicendi. Defini
 tionum multa sunt & genera, & præca
 pta, sed ad huius libri institutum ea ni
 hil pertinent, tantum est dicendum, qui
 sit definitionis modus. Sic igitur veteres

C præci

Qui fit defini-
tionis mo-
dus.

Facultas defi-
niendi est ora-
tori necessa-
ria.

Orator defi-
niet vberius,
& explanati-
us quā philo-
sophus.

præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt
ei rei, quam definire velis, cum alijs com-
munia, eo vsque persequi, dum proprium
efficiatur, quod nullā in aliam rem trans-
ferri possit, ut hoc, Rhetorica est ars: cō-
mune adhuc, multa enim genera sunt ar-
tium, ut grammatica, dialectica: vnum
adde verbum, Dicēdi: iam à cōmunitate
res disiuncta videbitur, ut sit explicata de
finitio, Rhetorica est ars dicēdi. Hæc fa-
cultas definiendi debet esse in eloquente,
ut definire rem possit. Est enim explican-
da sæpe verbis mens nostra de quaq; re,
atque inuolutæ rei notitia definiendo ape-
rienda est. Definitio enim quasi inuolu-
tum euoluitur, de quo quæritur, sed id,
non faciet tam pressè & angustè quàm
in illis eruditissimis disputationibus fi-
eri solet: sed cum explanatius, tum
etiam vberius, et ad commune iudicium
popularemq; intelligentiā accommodatius.

Sic

Pro. Sc.
tio.

Sic Cicero, quid sint optimates definit, cū ait: Sed genus vniuersum (vt tollatur error) breui circūscribi & definiri potest.

Optimates
qui sint.In Topic.
ci.

Omnes optimates sunt, qui neque nocentes, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. Argumenti à definitione talis est formula, Ius ciuile est æquitas cōstitutā ijs, qui eiusdem sunt ciuitatis, ad res suas obtinēdas, eius autē æquitatis vtilis est cognitio, vtilis est ergo iuris ciuilibus cognitio. Sæpe etiam definiūt & oratores, & poetæ per translationem verbi ex similitudine cum quādā suauitate, quos licet imitari si adolefcētiā florē ætatis, senectutē occasum vitæ velis definire.

Oratores &
poetæ sæpe
definiunt per
translationē.

De partium distributione.

Cap. 16.

In Topic.

Argumento à partiū distributione sic est vtendum nullam vt partē relinquamus. Vt si velis probare calliditatē

C ij non

non esse virtutē à virtutis partibus, quæ
 quatuor sunt. Prudentia, Iusticia, Fortitudo, Temperancia, sic probare possis. In officio
 Omne quod honestū est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicie
 tia veri, solertiaq; versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoq; suum
 unicuiq; & rerū contractarū fide: aut in
 animi excelsi inuictiq; magnitudine ac ro
 bore: aut in omniū, quæ sunt, quæq; dicū
 tur, ordine & modo, in quo inest mode
 stia et tēperantia. calliditas ex nulla illarum
 partium oritur, non est igitur virtus.

De Notatione. Cap. 17.

Etymologia, quæ verborum origine inquirat, à Cicerone dicta est Notatio. Ea sæpe utuntur Quint. 1. c. 6.
 Oratores & Poetæ, ut Ovidius. In Topic. Met. li. 2.

Est via sublimis exla manifesta sereno,
 Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Et Fast. 5.

Notatio Græcis Etymologia dicta, oratoribus & poetis est familiaris.

Est. lib. 4.

*Et alibi.**A senibus nomen mite senatus habet.* Et Vnde senat^{us}*Nam quia ver aperit tunc omnia, densaq, cedit**Frigoris asperitas, fœtaque terra patet,**Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.*

Aprilis vnde

A notatione sumitur argumentū, cum ex Argumentū
a notatione.*vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul
est, qui consulit patriæ, non igitur Piso
consul, qui eam euertit.*Vishuius
exempli
est in O.
ra. in Piso
nem.

De coniugatis. Cap. 18.

In Topic.

*Coniugata dicuntur, quæ sunt ex
verbis generis eiusdem. Eiusdē
autem generis verba sunt, quæ
orta ab vno variè cōmutantur, ut sapiēs,
sapienter, sapientia. Ex hac verborum
coniugatione huiuscemodi argumēto vs
sus est Ouidius.**Aurea nunc verè sunt sæcula plurimus auro**Venit bonos.*

Saty. 8.

*Et Iuuenalis.**Summum crede nefas animam præferre pudori,**Et propter vitam viuendi perdere causas.*

Cice

DE ARTE

Cicero etiã. Cum enim esset omnis causa in Pisonē.
 illã mea consularis & senatoria, auxilio
 mihi opus fuerat & consulis, et senatus. Terent. in
 heaut.
 Est & illud elegãs in primis, Homo sum
 humani nihil à me alienum puto. Cicero
 lib. de oratore. 2. hoc vtitur exẽplo, Si pie-
 tati summa tribuẽda laus est, debetis mo-
 ueri, cum Q. Metellũ tam pie lugere vi-
 deatis.

De genere & forma. Cap. 19.

Quid genus
 sit.

Genus est quod duas, aut plures par- De orat.
 tes sui ipsius cõmunioni similes am-
 plectitur. Partes, quas genus amplectitur
 formæ dicuntur. vt, Virtus est gen^s, plures
 enĩ formas, quatuor scilicet cõplectitur,
 Prudentiam, Iustitiam, fortitudinem
 & temperantiam, quæ sunt similes virtu-
 tis cõmunione: vt prudentia enim, sic ius-
 titia, sic fortitudo, sic temperãtia virtus
 est.

est. Hinc perspicuum fit, quid sit forma, est enim pars generi subiecta. Argumentum à genere sic tractatur, Virtutis laus omnis in actione consistit, prudentiæ igitur laus omnis in actione consistit. Ex forma autem, Quod iustitia est, utique virtus est.

Quid forma sit.

Arg. a genere

Arg. a forma.

De similitudine, & dissimilitudine.

Cap. 20.

Similitudo est, quæ traducit ad rem quãpiam aliquid ex re dispari simile: ex ea sumitur argumentum hoc modo. Cicero, Sed nimirum ut quidam morbo, et sensus stupore suavitatem cibi non sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi veræ laudis gustum non habent. Ovidius.

Quid similitudo sit.

arg. a similitudine.

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
 Tempore sic duro est inspicienda fides.
 Ex dissimilitudine siue differentia ducitur hoc modo argumentum.

De orat. 1
 Officio. 7.

Quint. 5.
 cap. 10.

Autor ad
 Her. li. 4.

Phil. 2.

Trist. li. 1.
 ele. 4.

Argumentū
dissimilitu
dine.

Si barbarorum est in diem viuere, nostra 2. de orat.
cōsilia sempiternum tempus spectare des
bent.

De contrarijs. Cap. 21.

Contrariorū
genera sunt
quatuor.

Aduersa quā
sunt.

Argumenta
ab aduers.

Contrariorū genera sunt qua
tuor, aduersa, priuātia, quæ
inter se conferuntur, & cō
tradicientia. Aduersa sunt,
quæ in eodem genere plurimū differunt,
ut virtus, vitium, quæ cum animi habitus
sunt, plurimum tamen inter se differunt:
et bellum, pax, sapiētia, stultitiā, ex quib
us argumenta talia existunt. Si stultitiā
fugimus, sapientiam sequamur, & boni
tate si malitiā. Hinc illud Drancis apud
Vergilium. Nulla salus bello, pacē te
poscimus omnes. perinde enim est, atque
hoc: Bellū est nobis perniciosum, pax igitur
expetenda est. Cicero, Quid cum fate
tur satis magnam vim esse in vitijs ad mi
serā

Art. 16
cap. de op
pos. Cic
in Top.

De tota
p. 11. 101

Topic.

Lib. 11.

Tuscul. 5.

seram vitam, nonne fatendum est, eandē vim in virtute esse ad beatam vitam? Cōtraria enim contrariorum sunt consequētia. Priuātia sunt habitus, & eius priuatio, vt lux tenebræ, vita mors, sciētia inscitia, humanitas inhumanitas: præpositio enim, in, priuat verbum ea vi, quam haberet, si in, præpositum non fuisset. Ex his ductum est illud Cice. in Miloniana, Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Tertio loco sunt ea, quæ inter se conferuntur, vt duplum simplum, datū acceptum, miles & imperator, docere & discere. Ex hoc loco est illud Cice. ex quo profectò intelligi debet, quāta in dato beneficio sit laus, cū in accepto tāta sit gloria. et itē hoc, Non igitur periculū est, ne quis putet, in magna arte et honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimū discere. Huc pertinet Vergilianū illud.

Priuātia quid sint.

Argumentū à priuātibus.

Topic.

Pro Mil.

Pro Mar-
cello.

In Orat.

Lib. 8.

D Arma

DE ARTE

Arma rogo genitrix nato.

Negãtia font
valde contra
ria aientibus.

*Ultimo loco sunt negantia valde contra-
ria aientibus: vt, si hoc est, illud nõ est: ex
quibus necesse est, alterum verum esse, al-
terum falsum.*

Topic.

De adiunctis. Cap. 22.

Adiuncta quid
sint.

*Diuncta sunt ea, quæ cū re sunt
coniuncta, vt locus, vt tempus,
vt ea, quæ rem circumstant: vt
vestitus & comitatus hominem circū-
stāt, & apparatus, colloquia, pedum cre-
pitus, strepitus hominum, rubor, pallor,
cæteraquæ, quæ suspicionem possunt mo-
uere. Latissimè itaque patent adiuncta,
nam & quæ in hominis sunt siue animo,
siue corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris vel
pulchritudo, vel deformitas, aliaq; innu-
mera comprehendunt. Ab his sumit ar-
gumentum Cicero pro Milone, cum ait,
Videamus nūc id, quod caput est, locus ad*

In Topic.

Latissime pa-
tent a diuncta

Argumentū
ab adiunctis.

Cic. pro
Mil.

infi-

insidias ille ipse, ubi cōgressi sunt, utri tādem fuerit aptior, & multa deinceps: et poulo post, Videte nunc illū egredientem, primū egredientē è villa subito, cur vesperi? quid necesse est tarde? quī cōuenit, præsertim id temporis? & pro Cornelio.

Cice. pro
Cor. Bal.

Hūc quisquā incredibili quadā atque inaudita grauitate, virtute, constātia præditū fœdera scientem neglexisse, violasse, rupisse dicere audebit? loquitur autē de Pompeio.

Laus Pom-
peij.

De antecedētib. & cōsequēti. Cap. 23.

Aristot. 2.
Top. c. 2.

Antecedētia sunt ea, quæ sic antecedūt consequentia, ut cum ipsis necessario cohæreant, qua ratione ab adiūctis distinguuntur. Coniuncta enim nunquā necessario cohærent cum his, quibus adiūcta sunt. Argumēti ab antecedētibus talis est formula, Ortus est sol igitur dies est. Consequentia verò sunt, quæ rem

In Topi.
Cic.

Quomodo
antecedentia
ab adiunctis
distinguantur.

Ari. 1. To-
pic. cap. 2.
Ci. in To.

Consequentia
quid sint.

Dij nece-

necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubie faciens si dem sumitur à consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antoniū, Luculentā tamen ipse plagā accepit, ut declarat cicatrix: probat enim, quoniam cicatrix magna esset, vulnus quoq; fuisse magnum.

Phil. 7.

De repugnantibus. Cap. 24.

Repugnantia
diff: runt à cō
trarijs & diffi
milibus.

Repugnantia neque certa lege, neque numero inter se dissidet: qua ratione à contrarijs, atq; dissimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, et odio habere, cōtraria sunt: amare verò, & nocere, & ledere, & cōiitijs insectari, repugnantia sunt. Argumenti à repugnantibus talis est formula, Amat illum, igitur non insectatur illum conuiitijs. Hortensius non erat aduersarius Ciceronis aut obtrektor, semper enim est alter

Argumentū
à repugnantibus.

De clar.
orat.

alter ab altero adiutus, & cōmunicando,
& monendo, & fauendo.

De Causis. Cap. 25.

Cic. de fa-
to.Ar. lib. 2.
physi. c. 3.De fini-
bus. 2.

Causa est, quæ sua vi efficit id,
cuius est causa: vt vulnus mor-
tis, cruditas morbi, ignis ardo-
ris. Eius quatuor sūt genera, finis, efficiēs,
forma, materia. Finis est cuius gratia fit
aliquid, vt domus finis est vsus, belli pax,
hominis beata vita. Ab eo ducit argumen-
tum hoc modo Cice. contra Epicureos, Hi
non viderunt, vt ad cursum equū, ad arā
dum bouem, ad indagandū canem: sic ho-
minem ad duas res, vt ait Aristoteles, in-
telligendū, & agendum esse natum, quasi
mortalem Deum: contraq; vt tardam ali-
quam & languidā pecudem ad pastum,
& procreandi voluptatem, hoc diuinum
animal ortum esse voluerunt, quo nihil
mihi videtur absurdus. Huius enim loci

Quid causa
sit.Genera cau-
sarum sunt
quatuor.

Finis quid sit.

Homo a din-
telligendum
& agendū est
natus.

hæc

DE ARTE

hæc vis est, Homo natus est ad intelligendum & agendum, non igitur ad pastum & voluptatem est ortus. Efficiens causa est à qua aliquid est, vt, Soldiem efficit, toto cælo luce diffusa: Ab ea est illud Cicero nis contra senectutis vituperatores, Caret In lib. de senect. epulis, aiunt, extructisq̄ mēsis, & frequētibus poculis: caret ergo vinolentia, cruditate, et insomnijs. Cuius loci vis in eo est, quod vbi causa deest, effecta quæ ex illa oriūtur, nullo esse modo possint. Et Ni Aen. lib. 9. sus vt Eurialum seruet, se autorem cædis profitetur.

Me me ad sum, qui feci, in me conuertite ferrum
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus,
Nec potuit.

Forma quid sit. Forma est ratio rei & nota, per quã res Aristot. 2. phys. c. 4. est id, quod est, & à rebus alijs distinguitur, vt, Animus est hominis forma, hic enim causa est, vt homo sit, eumq̄ à rebus alijs distinguit. Sic domus, sic nauis, sic ignis, sic terra, cæterarumq̄ rerum sua forma est,

vel

vel artificiosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argumentum hoc modo, Animi hominum immortales sunt, homines igitur ad aeternitatem, immortalitatemque beatæ vitæ aspirare debent. Materia est, ex qua, & in

Forma vel artificiosa est, vel naturalis. Argumentum a forma.

qua res sunt, ut statua æs, argentum patera, corpus hominis. Ex materia sic sumitur argumentum, Corpus hominis mortale est, ab eius igitur societate & contagione immortalis animus seu cadus est. Ex

Materia quid sit.

hoc loco, Regia solis apud Ovidiū, Arma Æneæ apud Vergilium, multa signa sublata à Verre à Cic. describuntur. Ex his

Argumentum a materia.

causarum generibus tanquam ex fonte non modo in causis, sed in omni scribendi genere magna argumentorum suppetit copia. Licebit igitur diligenter eo cognito non modo oratoribus, et philosophis, quorum est proprius, sed historicis etiam & poetis multa, & varia, & copiosa, ex eo

Locus a causis in omni scribendi genere suppetit magna copia.

facile depromere.

DE ARTE

De effectis. Cap. 26..

Effecta quid
sunt, & eorum
genera.

Efecta sunt ea, quæ sunt orta de
causis. Eorū vt causarum qua-
tuor sunt genera, est enim suus
effectus & finis, & efficiētis causæ, itēq;
formæ ac materiæ. Quæ autem sint sin-
gularum causarum effecta, cognitis cau-
sis intelligitur: vt enim, quod effectū est,
quæ fuerit causa demonstrat: sic causa ef-
fectū indicat. Nam si finis belli pax est,
bellū eius pacis, quæ bello quæritur, effe-
ctus est. Eodemq; modo dies solis effectus
est, & homo corporis ac animi, quorum
illud materia eius est, hic forma. Ab esse-
ctu sumitur hoc modo argumentum, Vir-
tus facit laudem, sequēda igitur: at volu-
ptas infamiam, fugienda igitur.

Effecta cogni-
tis causis, &
causæ cogni-
tis effectis fa-
cile intelligū-
tur.

Argumentū
ab effectu.

Aristot. 2
post c. 17.
Cic. in To-
pic.

De comparatione. Cap. 27.

Locus a com-
paratione tri-
pliciter tracta-
tur.

Locus à comparatione simplex qui-
dem est, sed tripliciter tractatur: Topic.

LOCUS

à comparatione nimirum maiorum, vel minorum, vel parium. A comparatione maiorum ducitur argumentum cum contēdimus ut id, quod in re maiori valet, valeat in minori. *Vergilius.*

Arg. a maiori
bus ad mino-
ra.

In Euci.

O passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.

A minoribus ad maiora ducitur argumētum ut id, quod in minori re valet, valeat in maiori. *Ouidius.*

Arg. a mino-
ribus ad maio-
ra.

Vt corpus redimas ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lauabis aqua.

Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?

At pretium pars hæc corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,

Vt te ipsum serues, non expergisceris?

In epist.
lib. 1. ad
Lollium.

In Top.

Parium autem comparatio nec elationē habet, nec submissionem, est enim equalis. Multa autē sunt, quæ aequalitate ipsa comparantur, quæ ita ferè cōcluduntur, Si consilio iuuare ciues & auxilio equalis in laude ponendum est, pari gloria debet esse

Argu. a pari-
bus.

Consilio iuuat
bāt Iuriscon-
sulti, auxilio
Oratores.

E esse

esse ij, qui consulunt, & ij qui defendūt.
At quod primū & quod sequitur igitur.

De argumentis remotis. Cap. 28.

Argumenta re
mota arte tra
ctantur.

Argumenta siue remota siue as
sumpta non eo dicuntur sine ar
te, quòd ita sunt, sed quòd ea non
parit oratoris ars, sed foris ad se delata
tamen arte tractat. Ea Cicero in Topicis
testimonij nomine complectitur. Testi
monij enim in eo loco dicit omne id, quod
ab aliqua re externa sumitur ad faciē
dam fidem. Sed ad intelligēdum erit faci
lius, si cum Quintiliano in præiudicia, ru
morem, & famam, tormenta, tabulas,
iusiurandū, & testes ea diuidamus: Quæ
ut ipsa per se carent arte, ita summis elo
quentiæ viribus & alleuanda sunt ple
rūq; & refellenda. Quare genus harū re
rū, quæ ad oratorē deferebātur medita
tum in perpetuū ad vsum similium rerū,

In part.

In Top.

Li. 5. c. 6.
v. 1. ad. 7.

Testimonij
nomine com
prehendūtur
argumenta re
mota.

Argumenta re
mota sunt p
iudicia, ru
mor, fama, tor
menta, tabu
læ, iusiurandū,
& testes.

veteres

veteres oratores habebant. Nunc trans-
latis ab oratoribus adiuris consultos ius-
dicij, vt veterum oratorum scripta intel-
ligamus, cognoscenda sunt.

De præiudicijs & testibus. Cap. 29.

Quæteris quatuor omiſſis, quæ
 facile intelliguntur, de præiudi-
 cij, & testibus dicamus. Præ-
 iudiciorum vis omnis tribus in generi-
 bus versatur. Rebus, quæ aliquando
 ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ
 exempla rectius dicuntur: Iudicijs ad
 ipsam causam pertinentibus, vnde et-
 iam nomen ductum est, qualia in Mi-
 lonem à senatu facta dicuntur: Aut cum
 de eadem causa est pronuntiatum. Ve-
 teres oratores & pro testibus & con-
 tra testes magno labore dicebant, vt è
 pluribus Ciceronis orationibus, maxi-
 mèque oratione pro Flacco apparet.

Quint. li.
5. c. 2.

Cic. pro
Mih.

Præiudiciorū
 tria sunt gene-
 ra.

Oratores off
 magno labo-
 re dicebant p
 testibus & cō
 tra testes.

DE ARTE

Nunciudiciorum mutata ratio facit, ne
 is labor sit necessarius, & ut de rumore,
 fama, tormentis, & iureiurando pluri-
 bus agendum non sit.

De usu & utilitate locorum. Cap. 30.

Loci multa
 meditatione
 parati esse de-
 bent.

Hos locos multa commētatione,
 atq; meditatione paratos, atque
 expeditos, qui volet in dicendo
 excellēs esse, habere debet. Atq; ut quacq;
 res ad dicēdum erit suscepta, tum deniq;
 scrutari locos, ex quibus argumēta eruat.
 Quæ quidem ei, qui mediocriter ea mo-
 dō considerarit studio adhibito, & usu,
 pertractata esse possūt. Est enim utilissi-
 mum nosse regiones, intra quas venire, et
 peruestiges, quod quæras. Ubi eum lo-
 cum omnem cogitatione sepsēris, si mo-
 dō usum rerum percallueris, nihil te ef-
 fugiet, atque omne, quod erit in re oc-
 curret, atque incidet. Ut enim, si aus-

De orat.
 2.

rum cui, quod esset multifariam defossum, cōmonstrare aliquis vellet, satis esse deberet, si signa & notas ostenderet locorum, quibus cognitis ille ipse sibi foderet, & id, quod vellet, paruo labore, nullo errore inueniret: sic has argumentorum notas indicare satis est, quæ illa quærenti demonstrant, ubi sint. Reliqua cura & cogitatione eruuntur.

Loci sunt argumentorum notas.

Qui modus in argumētis adhibēdus.

CAP. 31.

In Orat.
in part.

Nec verò imprudēter quisquā utetur hac copia, sed oīa expēdet et seliget. Nō enim semper, nec in oībus causis, ex iisdē argumentorum momenta sunt. Iudiciū ergo adhibebit, nec inueniet solū quid dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ disciplinis exculta sūt: sed ut segetes frēcudæ et vberes, nō solū fruges verū herbas etiā effundū inimicissimas frugibus, sic inter

Arg. sunt seligenda.

Nihil feracius ingenijs, quæ sunt disciplinis exculta.

Ex locis inter
dū leuia quæ
dā, aut causis
eliena, aut nō
vtilia gignun
tur.

dū ex illis locis, aut leuia quæ dā, aut causis aliena, aut non vtilia gignuntur. Quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur. Illud autem intelligendū est ex his locis & ad faciendā fidem, & ad afferendū motū auditorū animis materiā peti. Sed quia difficile est, etiā si locorū naturā cognoueris, ex illis ea, quæ ad mouendos animos valent, eruere, de affectibus mouendis separatim dicamus, illud iterum monentes, nihil planè esse siue ad docendum, siue ad mouendum accommodatū, quod ex his supradictis fontibus nō fluat.

Ex locis & ad
probandū, &
ad mouendū
materia peti
tur.

De affectibus. Cap. 32.

Maxima vis existit oratoris in hominum mentibus permouendis, quod amplificatione fit. Est enim amplificatio grauior quæ dā argumentatio, quæ motu animorū conciliet in dicendo fidē. Ea et verborū genere cōsicitur, et

In Orat.

In parte.

Maxima vis
Oratoris est
in affectibus
mouendis.

rerum

rerum. Quæ verba in amplificatione ponenda sunt, tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta venerimus. Rerū amplificatio sumitur ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ dicta sunt ad fidem: maximeq; definitiones valent conglobatæ, & consequentiū frequentatio, & cōtrariarū & dissimiliū, et inter se pugnantiū rerū cōflictio, et causæ et ea, quæ sunt orta de causis maximeq; similitudines, et exēpla: fictæ etiā personæ, muta deniq; loquatur.

Qui loci maxime ad movendum valent.

De amplificatione à definitionibus cōglobatis.

Cap. 33.

Definitionibus cōglobatis est illa Ciceronis amplificatio. Historia vero, testis temporum lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur. Est et illud ex eodē loco imprimis illustre exemplum eius de pro Sestio. Ignari quid gravitas, quid

Historicæ laus per amplificationem à definitionibus cōglobatis.

De orat.
2.

sci

inte-

integritas, quid magnitudo animi, quid
denique virtus valeret, quæ in tēpestate
sæua quieta est, & lucet in tenebris, &
pulsata loco manet tamen atque hæret in
patria, splendetque per se semper, nec ali
enis vnquã sordibus obsolefcit. Ubi sunt
quinq̃ quasi definitiones, tum historia, tũ
virtutis cõglobatæ: raro enim adhibetur
ab oratore definitio ad amplificandũ, quæ
genere declaretur, & proprietate.

Definitio quæ
genere & pro
prietate decla
retur, raro ad
amplificandũ
adhibetur.

De amplificatione à consequentiũ
frequentatione. Cap. 34.

A Consequentium frequentatione AA. 7.
est illa in Verrem amplificatio,
Constituere nihil opis esse in hac
voce, Cuius Romanus sum, iã omnes pro
uincias, iam omnia regna, iã omnes libe
ras ciuitates, iam omnẽ orbem terrarum,
qui semper nostris hominibus maximẽ
patuit, Ciuibus Romanis ista defensione
præclusis.

De

De amplificatione à contrariarum
rerum conflictione. Cap. 35.

A Rerum contrariarum cōflictione est illa amplificatio Ciceronis in Antonium: Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares, ut non modo non cohæretia inter se diceres, sed maxime disiuncta atque contraria: ut nō tanta tecum, quanta tecum tibi esset cōtentio. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fatebare, pœna affectum querebare. Ita quod proprium meum est, laudasti: quod totius senatus est, reprehēdisti: Nā cum comprehensio fontium mea, animaduersio senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contradicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, vituperari. Et in eisdē orationibus. O spectaculum illud nō modo hominibus, sed undis ipsis, & litonibus luctuosum, cedere patriæ seruatore

Brutū vocat
seruatorē. An
tonium verò
proditorē.

F eius

cuius: manere in patria proditores? Et in
 Catilinã. Hoc verò quis ferre possit iner-
 tes homines fortissimis insidiari, stultissi-
 mos prudentissimis, ebriosos sobrijs, dor-
 mientes vigilatibus? Ex hoc loco etiã est
 illud eiusdem in Pisonẽ et Gabiniã, Qui
 latrones igitur, si quidem vos Consules?
 qui prædones, qui hostes, qui proditores,
 qui tyrãni nominabũtur? Magnũ nomẽ
 est, magna species, magna dignitas, mag-
 na maiestas Cõsulis, nõ capiunt angustie
 pectoris tui: nõ recipit leuitas ista: nõ ges-
 tas animi: non infirmitas ingenij susti-
 net, non insolentia rerum secundarum
 tãtam personam, tam grauem, tã scuerã.

Orati. 2.

In pil.

De amplificatione à dissimiliũ & inter
 se pugnantium rerum confictione.

Cap. 36.

A Dissimiliũ & inter se pugnantiũ
 rerum confictione sumpta est elegã
 tã amplificatio Ciceronis, Qua in remi-

Pro Bi
Com.

bi

hiridiculae es visus esse in cōstantis, qui eūdem & laederes, & laudares, & virum optimum & hominem improbissimum esse diceres: eundem tu & honoris causa appellabas, & virum primum esse dicebas, & socium fraudasse arguebas.

De amplificatiōe à causis cōglobatis
& his quæ sunt orta de causis.

Cap. 37.

CAusæ etiam, & ea quæ sunt de causis orta, multum valent ad amplificandum, si cōglobentur: Cicero multas & varias causas propter quas multi essent ab eo alieniores, iūxit hoc modo, Cum alij me suspitione periculi sui nō defenderent, alij veteri odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci dolorem suum aliquem vellent, alij rem ipsam publicam atque hunc

In Orat.
Sextio.

F ij bono.

Tres exerci-
tus pop. Ro-
ma in bello ci-
uili Cæsaris &
Pompeij sunt
interfecti.

bonorum statum ociūmq̄ odissent, &
ob hasce causas tot, tamq̄ varias, me v-
num deposcerent. Orta verò de causis ad
amplificandum adhibuit contra M. An-
tonium, *Doletis tres exercitus P. R. in-* Phil. 21
terfectos, interfecit Antonius: Deside-
ratis clarissimos ciues, eos quoq̄ vobis
eripuit Antonius: Autoritas huius ordi-
nis afflicta est, afflixit Antonius: Om-
nia deniq̄, quæ postea vidim⁹ mala (quid
autem mali nō vidimus?) si rectè ratio-
cinabimur, vni accepta referemus An-
tonio. Ex hoc loco Mezentij immanē cru-
delitatē auget Euander apud Vergiliū. Lib. 3.

Quid memorem infandas cædes? quid facta tyrāni
Efferat? Dii capiti ipsius, generiq̄, reseruent.

Mortua quin etiam iungebat corpora viuus,

Componens manibusq̄, manus, atq̄, oribus ora,

Tormenti genus, & sanie taboq̄, fluentes

Complexu in misero, longa sic morte necabat.

De amplificatione à similitudine atq̄;
exemplo. Cap. 38.

Cicer. in
Ver. 7.

Cicero in verrem, Non enim Charybdim tam infestā, neque Scyllā nautis quā istum in eodem freto fuisse arbitror. Vergilius etiam ex hoc loco pulchritudinem Æneæ pulcherrimis carminibus amplificavit.

Ænei. 1.

Restitit Æneas, clarāq; in luce refulsit,
Os, humerosq; deo similis: nāque ipsa decoram
Casariam nato genitrix, lumenq; iuvenæ
Purpureum, & lætos oculus adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Parius vñ lapis circumdatur auro.
Idem mirificè expressit vim, qua Æneas
in Turnum hastam coniecit.

Ænei. 12.

Cunctantit telum Æneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atrī turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.

Pro Mil.

Ab exēplis verò est illa Ciceronis amplificatio pro Milone, Quamobrē vteretur eadē cōfessione Titus Annius, qua Hala,

F iij qua

qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, Orat.
 qua nosmet ipsi. Et in Catilinam, An ve-
 ro vir amplissimus P. Scipio Potifex ma-
 ximus Tiberium Gracchum mediocriter
 labefactantem statum Reip. priuatus in-
 terfecit: Catilinam vero orbem terrae cede-
 atque incendijs vastare cupientem nos Consu-
 les perferemus? nam illa nimis antiqua prae-
 tereo, quod Q. Seruilius hala Sp. Melium
 nouis rebus studentem manu sua occidit.

De fictis personis & mutis rebus.

Cap. 39.

Cicero in oratione pro Caelio: Ap-
 pio Ceco vita olim functo sermonem
 attribuit. Illa etiam oratio ad permouendos
 animos magnam vim habet, cum mutis perso-
 nis sermonem damus, ut Cicero fecit contra
 Catilinam, Etenim si mecum patria, quae
 mihi vita mea multo est charior, si cuncta
 Italia, si omnis Res pub. loqueretur M.

Magnam vim
 habet ad ani-
 mos permou-
 endos cum
 mutis perso-
 nis sermonem
 damus.

Orat. 1.

Tulli

Tulli quid agis? & ea, quæ sequuntur.
 Eandē etiā in eadem oratione cū Catilina
 loquentē facit eleganti oratione, cuius ini
 tiū est, Nullum iam tot annos facinus
 extitit, nisi per te: nullum flagitium sine
 te. Fecit & Lucanus eandem cum Iulio
 Cesare loquentem, priusquam ille Rubi
 conem fluuium, qui dirimit Galliam ab
 Italia, transfret.

Lib. 2.

Ut ventum est parui Rubiconis ad undas
 Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
 Clara per obscuram vultu mæstissima noctem:
 Turrigero canos effundens vertice crines
 Cesare lacera, nudisque astare lacertis:
 Et gemitu permixta loqui. Quo tenditis vltra.
 Quo fertis mea signa viri? si iure venitis,
 Si ciues: huc vsque licet.

Quæ sint ad amplificandum ad
 hibenda. Cap. 40.

In par
tit.

In causa patitur ea sunt ad am
 plicandum adhibenda, quæ
 magna habentur: quorum est
 duplex

Ad amplificā
 dum adhiben
 da sunt, quæ
 magna habē
 tur.

Duplex est
genus rerum
magnarum.

*duplex genus. Alia enim magna natura
videntur, alia usu. Natura ut cœlestia,
ut diuina, ut ea, quorum obscuræ causæ,
ut in terris, mundoque admirabilia, quæ
sunt: ex quibus similibusque, si attendas, ad
augendum multa suppetunt. Usu habentur
magna, quæ videntur hominibus aut
prodesse, aut obesse vehementius: quorum
sunt genera ad amplificandū tria. Nam
aut charitate mouetur homines, ut Dei,
ut patriæ, ut parentū: aut amore, ut fra-
trum, ut coniugum, ut liberorum, ut fa-
miliarium: aut honestate, ut virtutum,
maximeque earum, quæ ad cōmunionem
hominum et liberalitatem valent. Ex his*

Rerum usu
magnarū ge-
nera sunt ad
amplificandū
tria.

Maxime mo-
uentur hoies
honestate vir-
tutum quæ ad
cōmunionē
hoim valent.

*& cohortationes sumuntur ad ea retinē-
da, & in eos à quibus ea violata sunt,
odia incitantur, & miseratio nascitur,
proprius locus augendi in his rebus, aut
amissis, aut amittendi periculo. Quāuis
enim neque ad probandum, neque ad am-
plifi-*

plificandum adhiberi quicquam potest, quod ex locis petitum nō sit, tamen ea ipsa, quæ petuntur è locis ad amplificandū magna esse debent. Sic fecit Cicero in *Catilinam* cum ait, *Quapropter de summa salute vestra et populi Romani P. C. de vestris coniugibus ac liberis, de aris ac focus, de fanis ac templis, de totius vrbis tectis, ac sedibus, de imperio, de libertate, de salute Italia, de quæ vniuersa Repub. decernite diligenter, vt instituisstis ac fortiter. Pleraque omnia sumpta sunt è loco ab adiunctis, sed sunt vsu magna. Vergilius etiā cum Iulij Cæsaris deplorat mortem à rebus naturamagnis, quas ad locos supradictos referre tamen possis, amplificationem duxit.*

Quæ petuntur è locis ad amplificandū magna esse debent.

In *Catil.*
Or.

Georg. 1.

Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit:
Impiæq; eternam timuerunt secula noctem.

Quam vsque ad libri finem elegantissime

G me

me prosequitur.

Quid in amplificatione seruandum.

Cap. 41.

Nihil in amplificatione nimis est nucleandum est. Minuta est enim omnis diligentia, hic autē locus grādia requirit. Illud est iudicij, quo quaque in causa genere utamur augendi: in illis enim causis quæ ad delectationem exornātur, ij loci tractandi sunt, qui mouere possunt expectationē, admirationem, voluptatem. In cohortationibus autem bonorum ac malorum enumerationes & exempla valent plurimum. In iudicijs accusatori fere quæ ad iracundiam, reoplerunque quæ ad miserationem pertinent. Nonnunquam tamen accusator misericordiam mouere potest, & defensor iracundiam.

Minuta est omnis diligentia.

Quo genere amplificatio- nis vtendum in exornatio- ne.

In cohortatio- nibus bonorū & malorum enumeratio p- amplificatio- nē tractanda est.

In part.

Cur

Cur quædam inuentionis præcepta ad causarum
genera datur accommodata: & de dignitate
ex orationis. Cap. 42.

*E*si ex supra dictis fontibus om-
nis ad omnem orationem manat
inuentionio, tamē veteres oratores
de generibus causarum (ut discentium
minuerent laborem) seorsum præcepta
tradiderūt. De præceptis autē exornati-
onis in primis dicen- dū est. Nam et latū
genus est saneq; varium, ut quod ad lau-
dādos claros viros, & ad improbos vitu-
perādos suscipiatur: ad aliorum etiā vel
animalium vel carentium anima lau-
dem vel vituperationem adhibetur, ut
Cicero laudes Pompeij in Oratione pro
lege Manilia, Siciliae in actionibus
in Verrē, studiorū verò humanitatis in
oratione pro Archia poëta exornauit.
Accedit etiam ad eius commēdationem,
quod nullum est genus orationis, quod aut

Laus generis
demonstratiua.

Quint. li.
3. c. 7.

3. Act. 4.

uberius ad dicendum, aut utilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque versetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciendam, aut confirmandum accommodate. Proprium enim laudis est res amplificare & ornare. Quam ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maximè inter omnia genera causarum existimauerunt ad scribendum exornationem.

Arist. lib. 1. Rhet. c. 6. & Quint. li. 3. c. 7.

Quint. li. 3. cap. 8.

Ex tempore præterito quomodo laus ducatur. Cap. 43.

Laus hominū in tria tempora diuiditur.

Laus hominū, cuius cognita præcepta facile ad res alias transferrentur, diuiditur in tempora, quodque ante eos fuit, quoque ipsi vixerūt. In his autem qui vita functi sunt, etiam quod est insecutum. Ante hominem

Quint. li. 3. cap. 7.

nem patria, ac parentes, maioresque erunt, quorum duplex tractatus est: aut enim respondisse nobilitati pulchrum erit, aut humilius genus nobilitasse factis. Illa quoque interim ex eo, quod ante ipsum fuit tempore trahentur, quæ respōsis, vel oraculis, vel signis futuram claritatem promiserint, ut in diuo Iōāne Baptista, multisque alijs viris sanctissimis.

Dupliciter tradatur laus eorū, quæ ante hominem sunt,

De tempore quo vixit is, qui laudatur. Cap. 44.

Quint.
lib. 4. c. 7.

In sua laus hominis ex animo, et corpore, et extra positus peti debet. Externa sunt, ut educatio,

La⁹ hominis ex animo & corpore, & rebus externis petenda est.

Cicer. de
orat. 1.

opes, diuitiæ, propinqui, amici, potentia, gratia, cæteraque huiusmodi. In corpore verò sunt hæc, forma, vires, valetudo, & his similia. Qui hæc habuerit, laudabitur, quòd bene illis sit usus: si non habuerit, quòd sapienter caruerit: si amiserit,

G ij quod

quòd moderate tulerit. Et quāuis & cor-
poris, & fortuita, quæ dicuntur bona in
se veram laudem non habent, quæ debe-
ri virtuti vni putatur, tamen quòd ipsa

Virtus in ex-
ternarum re-
rum vtu ac mo-
deratione ma-
xime cerni-
tur.

virtus in earum rerum vtu ac moderati-
one maxime cernitur, tractanda etiam
in laudationibus hæc sunt. In quibus est
summa laus non extulisse se in potestate,
non fuisse insolentem in pecunia, non se
pratulisse alijs propter abundantiam for-
tunæ: vt opes & copia, non superbia vi-
deantur ac libidini, sed bonitati, ac mode-
rationi facultatem ac materiam dedisse.

Inter bona
corporis for-
ma excellit.

Inter bona
corporis for-
ma excellit.

Inter corporis verò bona, forma, quæ vir-
tutē significat, facile laudatur, quòd ele-
gantissime Latinus poëta his verbis si-
gnificauit.

Tutatur fauor Euryalam, lachrymæque decora,
Gratior & pulchro veniens in corpore virtus.

Ceterarū re-
rum leuior ani-
mi semper ve-
ra est laus.

Sed horum omnium leuior at animi sem-
per vera est laus: quæ quoniam à virtute

In part.

Ene. 5.

Quint. ll.
3. cap 7.

profi-

proficiscitur, de illa nunc dicendum est.

De animi bonis. & virtute quæ
scientia cernitur. Cap. 45.

Virtutis duplex est vis: aut enim
scientia cernitur virtus, aut a
ctione. Nam quæ prudentia,
quæque grauisimo nomine sapientia ap
pellatur, hæc sciētia pollet una, quæ verò
moderandis cupiditatibus regendisq̄ ani
mi motibus laudatur, eius est munus in
agendo. Prudentia est rerum expeten
darum, fugiendarumque scientia.

Virtus aut sci
entia cernitur
aut actione.

Prudentia quid
sit.

Sapientia autem virtutum omnium prin
ceps, est diuinarum humanarumque res
rum scientia. Sunt autem alix quasi mi
nistrix comitesque sapientia: quarum
altera, quæ dialectica dicitur, quæ sint
in disputando vera atque falsa distin
guit & indicat: altera est oratoria.

Dialectica &
oratoria qua
si ministre sūt
& comites sa
pientia.

Nihil enim est aliud eloquentia,
nisi

Eloquētia est
copiose lo-
quens sapien-
tia.

nisi copiose loquens sapiētia, quæ ex eor-
dem hausta genere, quo illa in disputādo
vberior est, atque latior, & ad motus ani-
morum, vulgiquē sensus accommodatior.
Studia etiam omnium bonarum artium
ad hunc locum pertinent.

De virtute quæ in actione consistit.

Cap. 46.

Tres sunt par-
tes virtutis in
actiōe positæ.

Iustitia quid
sit.

Irtus, quæ in actione posita est,
tres habet partes, Iustitiā, For-
titudinem et Temperātiā. Ius-
titia est virtus, quæ in hominum socie-
tate tuenda, tribuendoque suum cuique,
& rerum contractarum fide versatur.

Iustitiæ par-
tes.

Illa erga deum religio, erga parētes pie-
tas, vulgo autem bonitas, creditis in re-
bus fides, in moderatione animaduertē-
di lenitas, amicitia in benevolentia nomi-
natur. Fortitudo est considerata pericu-
lorum susceptio & laborum perpe-
ssio,

Fortitudo
quid sit.

CHIVS

cuius est liberalitas in usu pecuniæ. Temperantia est rationis in libidem, atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Custos verò virtutum omnium, de decus fugiens, laudemq; maximè consequens, verecundia est.

Temperantia,
quid sit?

Verecundia
est custos vir-
tutum omnium

Quomodo laus ab hoc loco sit
ducenda. Cap. 46.

Quoniam singularum virtutum sunt certa quædam officia, ac munera, & sua cuique virtuti laus

Singularum vir-
tutum sunt cer-
ta quædam offi-
cia.

propria debetur: erit explicandum in laude iustitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud Ciceronem, Nec verò silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, et penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex omni ætate hac in ci-

H uitate

In part.

De orat. 2

Phil. 9.

uitate intelligentiam iuris habuerit, si
 vnum in locum conferantur, cum Ser.
 Sulpitio non sunt comparandi. Neque
 enim ille magis iurisconsultus, quam
 iustitiæ fuit. Itaque quæ proficiscebantur
 à legibus, & à iure civili, semper ad
 facilitatem, æquitatēque referebat: ne
 que constituere litium actiones malebat,
 quam controuersias tollere. Itemque in
 cæteris res gestæ ad cuiusque virtutis ge-
 nus, & vim, & nomen accommodabuntur.
 Gratissima autem laus eorum factorum
 habetur, quæ suscepta videntur à
 viris fortibus sine emolumento, ac præ-
 mio: quæ verò etiam cum labore & pe-
 riculo ipsorum, hæc habent vberissimam
 copiam ad laudandum, quod & dici or-
 natissime possunt, & audiri facillime.
 Ea enim denique virtus esse videtur præ-
 stantis viri, quæ est fructuosa alijs, ipsi au-
 tem laboriosa, aut periculosa aut cer-

Res gestæ ad
 cuiusque vir-
 tutis nomen,
 & vim sunt re-
 reuocandæ.

Quæ virtus
 præstantis vi-
 ri sit.

te gratuita. Hinc Seruium Sulpitium mi-
 rifice Cicero laudat: quòd difficillimo
 Reip. tempore, graui periculoſoque mor-
 bo affectus, auctoritatem Senatus, salutem
 que pop. Rom. vitæ ſuæ præpoſuerit,
 contraque vim grauitatemque morbi con-
 tenderit, vt ad caſtra Antonij, quo Se-
 natus eum miſerat, perueniret. Magna
 etiam illa laus & admirabilis videri
 ſolet, tuliffe caſus ſapienter aduerſos: nõ
 fractum eſſe fortuna: retinuiſſe in rebus
 aſperis dignitatem. Sic Cicero Milonis
 in graui ac difficili tempore vultum ſem-
 pereundem, & vocem & orationem
 ſtabilem ac non mutatam commendat,
 & eius in fractum & excelſum animum
 extollit. Sumendæ autem res erunt aut
 magnitudine præſtabiles: aut nouita-
 te primæ: aut genere ipſo ſingulares.
 Eiuſmodi rerum plenæ ſunt orationes
 Ciceronis pro lege Manilia, & pro

Phil. 9.

Magna è laus
 tuliffe caſus
 ſapienter ad-
 uerſos.

Quæ res i lau-
 datione ponẽ
 dz.

DE ARTE

M. Marcello, in quarū altera Cn. Pō-
 pcium, in altera Iulium Cæsarem laudat:
 neque enim parua, neque vsitata, neque
 vulgares admiratione, aut omnino laude
 dignæ videri solent. Est etiam cum cæte-
 ris præstantibus viris comparatio in lau-
 datione præclara. Sic apud Vergiliū Au-
 gustus Cæsar cū his comparatur, quorū Li. Enci
6.
 erant illustres victoria.

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit,
 Fixerit æripidem cernam licet, aut Erymanthi
 Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
 Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber agens cello Nisæ de vertice tigris.

Et Cicero in Philippicis M. Antonium
 cum Tarquinio superbo comparat: & Phi. 3
 D. Bruti, qui regnare nō patiebatur An-
 tonium, beneficia in Rēp. maiora esse do-
 cet, quàm L. Bruti, à quo Tarquinius ex-
 pulsus est.

De tempore quod finē hominis in-
 sequitur. Cap. 47.

Nec

*Ec mors eorū quorum vita lau-
dabitur, silentio præteriri debe-
bit: si modo quid erit animad-
uertendum aut in ipso genere mortis, aut
in ijs rebus, quæ mortem erunt consecu-
ta. In tempore autem, quod finem homi-
nis insequitur in sunt habiti post mortē
honores, decreta virtutis præmia, res ge-
stæ iudicijs hominum comprobata. Af-
ferunt etiam laudem liberi parentibus,
urbes conditoribus, leges latoribus, artes
inuentoribus, nec non instituta quoq̄ au-
thoribus. Hinc est illud Ciceronis de Ser-
uio Sulpitio. Quāquam nullum, monimē-
tum clarius Ser. Sulpitius relinquere po-
tuerit, quam effigiem morum suorum,
virtutis, constantiæ, pietatis, ingenij si-
lium, cuius luctus aut hoc honore vestro,
aut nullo solatio leuari potest. Et in alia
oratione: Romulum, qui hanc urbē con-
didit, ad deos immortales beneuolētia fa-*

Quæ sint lau-
danda in tem-
pore quod fi-
nem hominis
insequitur.

Liberi parēti-
bus, urbes cō-
ditoribus, in-
uenta inuen-
toribus laudē
asserunt.

Phil. 9.

In Cat.

maq̄ sustulimus. Omnis ordo supra dictus
in vituperatione constabit tantū in diuer-
sum, id, quod in orationibus Ciceronis in
Pisonem, in Vatinius, in M. Antoniū,
maximeque ex secunda Philippica anis
mauertere licet.

De laude urbium. Cap. 48.

Urbes simili-
ter atque ho-
mines lauda-
tur.

Urbes similiter atq̄ ho-
mines. Nam pro parente est con-
ditor, & multum authoritatis affert ve-
tustas, & virtutes ac vitia circa res ge-
stas, eademque in singulis. Illa propria,
quæ ex loci positione, ac munitione sunt.
Ciues illis vt hominibus liberi, decori.
Ad hunc locum pertinet illud Vergil.

Quint. li.
3. cap. 7.

Ænei 6.

En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma.
Imperium terris, animos æquabit olympo,
Septemque vna sibi muro circumdabit arces
Felix prole viram.

Idem

Idem etiam poeta Italiae laudes elegantissime celebravit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.

De deliberatione. Cap. 49.

Quint. li.
3. cap. 7.

De orat. 2

*Q*uæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiam dicendam valent: quia plerumque eadem illic laudari, hic suaderi solent. In deliberando finis est dignitas, ad quæ omnia referuntur in consilio dando, sententiaque dicenda. Sunt autem & in suadendo, & in dissuadendo tria primùm spectanda. quid sit de quo deliberetur: qui sint, qui de liberent: qui sit, qui suadeat.

Quint. li.
3. cap. 8.

Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationem.

Tria sunt spectanda in suadendo, vel dissuadendo,

De re, de qua deliberatur. Cap. 50.

Quint. li.
3. cap. 8.

*R*em, de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertum. Si incertum hæc erit quæstio sola, aut potentissima. Sæpe enim accidit ut prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse

esse faciendum: deinde fieri non posse. Cui autem de hoc quaeritur, coniectura est, ut, An Rex Emanuel terras ultra Oceanum sit inuenturus. Sic ait Cicer. Pacem cum Phil. 7.

M. Antonio esse nolo quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quae tria diligentissime in oratione explicat.

Quaedam & fieri posse, & futura esse credibile est, sed aut alio tempore, aut

Partes suadendi sunt tres.

alio modo. Partes suadendi in uniuersum sunt tres, prima est, ut doceamus effici posse id, quod suademus: secunda deinde honestum esse: postremo vero esse utile. In primis itaque videndum est

Si quid effici non potest de liberatio tollitur.

an effici possit id, quod suademus, nam si quid effici non possit, deliberatio tollitur, quamuis & honestum & utile sit. videndum etiam est quam facile possit: nam quae per difficultia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici non possint. Et cum de necessitate attendemus, & si aliquid non neces-

sarium

Ari. Rhe.
lib. 1. c. 4.
Cic. de orat.
rat. 2.

farium videbitur, videndum tum erit, quam sit magnum. Quod enim permag-

*Quod per ma-
gni interest p
necessario ha-
betur.*

Li. 8. dec.

3. 117. 10

*ni interest, pro necessario saepe habetur. Est apud T. Liuium præclara P. Scipio-
nis oratio, in qua & posse Annibalem
in Africa vinci demonstrat: & ad digni-
tatem populi Romani, famamq; apud re-
ges, gentesque externas pertinere, nõ ad
defendendam modò Italiam, sed ad in-
ferenda etiam Africa arma, videri Ro-
manis animum esse: & in primis esse vti-
le requiescere aliquando diu vexatam
Italiam, vri popularique inuicem A-
fricam.*

De his, qui deliberant. Cap. 51.

*Quin lib.
3. cap. 8.*

*Diuersi sũt deliberatium animi:
& siue consultet plures, siue sin-
guli, in vtrisque differentia est.*

Quia et in pluribus multum interest, se-

*Multum inte-
rest quis deli-
beret.*

natus sit, an populus: Romani, an Hispa-

I ni:

DE ARTE

Præcipue in-
tuendi mores
eius, qui deli-
berat.

ni, an Galli: & in singulis, Cato an Cice-
ro, Cæsar an Pompeius deliberet. Proinde
de intuenda sexus, dignitas, ætas, sed mo-
res præcipue discrimen dabunt. Duo eni
sunt hominum genera, alterum indoctū, In part.
& agreste, quod antefert semper utili-
tatem honestati: alterum expolitū, quod
rebus omnibus dignitatem anteposit.

De prima parte suadendi. Cap. 52.

Magna est ho-
nestatis pul-
chritudo.

S honestatis pulchritudo cerni Offic. 1
oculis posset, mirabiles sui amo-
res excitaret. Sed quoniam ge- In part.
nus hominum ad honestatem natum ma-
lo cultu, pravisque opinionibus corruptū
est, diligenti cohortatione opus est. Et ho-
nesta quidem apud honestos suadere fas-
cillimum est: si verò apud turpes recta ob-
tinere conabimur, ne videamur expro-
brare diuersam vitæ sectam, cauendum
est. Et animus deliberantis non sola vir-
tutis commendatione permouendus, sed
laude

Facile est ho-
nesta apud
honestos ob-
tinere.

laude, vulgi opinione, & secutura utilitate, aliquanto verò magis obijciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quod his leuissimi cuiusque animus facillime terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quam spes bonorum. Sola virtutis cõmendatione incendit militum animos Cato apud Lucanum ad aggrediendum iter difficillimum & periculosissimum.

Leuissimi cuiusque animus facillime terretur.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori, componite mentes

Ad magnum virtutis opus, summosque labores.

Quam oratione pulchra illa claudit sententia.

Serpens, sitis, ardor, arene,

Dalicia virtuti. Gaudet patientia duris.

Latius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe etiam controuersia inter hominum sententias in illo est, utrum sit honestius. Affirmant autem viri sapientissimi omne officium, quod ad cõiunctionem hominum, et

Quæ officia quibus antependa.

ad tuendam societatem valet, antepone-
 dum esse illi officio, quod cognitione &
 scientia continetur. In ipsa autem com-
 munitate sunt gradus, ex quibus, quid cuiq;
 praestet, intelligi potest, ut prima Deo
 Optimo Max. secunda patriae, tertia
 parentibus, deinceps gradatim reliqua re-
 liquis debeantur. Ex quibus atque simi-
 libus intelligimus, quomodo hanc suasi-
 onis partem, quae ad honestatem perti-
 net, tractare debeamus.

De utilitate. Cap. 53.

facile, magnū,
 iucundum ad
 utilitatis quæ-
 stionem perti-
 neat.

N sit autem facile, magnum,
 iucundum, sine periculo, ad quæ-
 stionem pertinet utilitatis. Sua-
 sor itaque vel omnia hæc, vel eorum ple-
 raque inesse in eo, quod suadet, ostendet.
 Qui verò dissuadet, ille difficile, parvū,
 iniucundum, periculosum monstrabit.
 Hoc modo Fabius Maximus apud T.

Quint. li.
 3. cap. 8.

Linium

Liuiū ne P. Scipio in Africam trajici-
 at, contendit: cum Annibal hostis inco-
 lumi exercitu quartum decimum annū
 Italiā obsideat. Nam nūc quidem præ-
 terquā quòd et in Italia & i Africa duos
 diuersos exercitus alere ærariū non pōt,
 præterquam quòd vnde classes tueamur,
 vnde cōmeatibus præbendis sufficiamus
 nihil reliqui est: periculi tandem, quantū
 adeatur, quem fallit? Deinde grauter et
 sapienter difficultates multas, & pericu-
 la commemorat, quæ futura sint, ni con-
 sul vterque in Italia retineatur. Eodem
 etiam modo propositis duobus vtilibus,
 vtrum sit vtilius controuersia est. Cum
 autem species vtilitatis cum bonestate cer-
 tat, qui vtilitatem defendet enumerabit
 cōmoda pacis, opū, potentie, vectigaliū,
 præsidij, militum, vtilitatesque cæterarū
 rerum, quarum fructum vtilitate meti-
 mur: itemque in conmoda contrariorū.

Li. 8. De-
 ca. 3.

Deorat. 2

DE ARTE

Ex his locis Catilina apud Salustium ad nefarium facinus, quod ille maximū atq̄ pulcherrimū vocat, coniuratos hortatur, Vobis (inquit) est domi inopia, foris æs alienū, mala res, spes multo asperior, denique quid reliqui habemus præter miseram animā? Quin igitur expergiscimini? en illa, quam sæpe optastis libertas: præterea diuitiæ, decus, gloria in oculis sita sunt. Curio similiter apud Lucanum specie vtilitatis Iulium Cæsarem ad civile bellum hortatur.

Salust. de
Catil.

Lib. 1.

*Bellantem geminis tenuit te Gallia Iuſtris,
Pars quotaterrarum: facili si prælia pauca
Geſſeris euentu: tibi Roma subegerit orbem.*

Qui ad dignitatē impellet maiorum exempla, quæ erunt vel cum periculo gloriosa colliget, posteritatis immortalē memoriam augebit, vtilitatem ex laude nasci defendet, semperque eam cum dignitate esse coniunctam. Hæc autem

Vtilitas semper cum dignitate coniuncta est.

exer-

*exercitatio defendendi speciem utilitatis
contra honestatem, in qua una vera est
utilitas, ad scholarum exercitationes uti
lis est: nam & iniquorum ratio noscenda
est, ut melius æqua tueamur.*

De eo qui suadet.

Cap. 54.

De orat. 2

Multum etiam refert, quæ sit
persona dicentis, suadere enim
aliquid, aut dissuadere
gravisimæ est personæ.

Suadere ali-
quid, aut dis-
suadere gra-
vissimæ est p-
sonæ.

Nam & sapientis est, consilium expli-
care suum de maximis rebus: & honesti
& disertis, ut mente providere, authori-
tate probare, oratione persuadere pos-
sit. Antea cetera vita si illustris fuit, aut
clarius genus, aut ætas, aut dignitas af-
fert expectationem, videndum est ne quæ
dicuntur, ab eo qui dicit dissentiant.

Quint. li.
3. cap. 8.

At bis

DE ARTE

At his contraria summissiorem quendam modū postulant. Nam quæ in alijs libertas est in alijs licētia vocatur & quibusdam sufficit authoritas, quosdam ratio ipsa egretuetur.

Quædam in deliberatione obseruanda. Cap. 55.

De orator

Ad dicendam probabiliter mores ciuitatis sūt cognoscendi.

Minori apparatu apud sapientes dicendum.

Concio capit omnem vim orationis.

AD consilium de Rep. dandum casus est nosse Rempublicam, ad dicendum verò probabiliter nosse mores ciuitatis, qui quia crebro mutantur, genus quoque orationis est sæpe mutandum. In senatu minori apparatu dicendum est, sapiens enim est consilium, multisque alijs dicendi relinquendus locus, vitanda etiã ingenij, ostentationisque suspitio. Concio capit omnem vim orationis, & gravitatem, varietatemque desiderat: maximaque pars orationis ad mouendum animorum motus. Hoc videre est in quibusdã

Cice-

Ciceronis orationibus cōtra M. Antonium in senatu habitis, quæ cum sint elegantes & disertæ, nullum tamen apparatus habent. At oratio pro lege Manilia, & orationes de lege Agraria, multo magnificentius habent et ornatius genus dicendi. Vis autem ad suadendum exemplorum est maxima, aut recētium, quo notiora sunt, aut veterum, quo plus auctoritatis habent. Plerunque enim videntur respondere futura præteritis, habeturque experimentum velut quoddam rationis testimoniū. Suadet Fabius Maximus in senatu, ne P. Scipio Annibale in Italia relicto in Africam traiciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperatoresque temere in hostium terras transgressos, cum maximis claudibus suis exercituumque suorum enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplū, qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam in perpetuum

Exemplorum maxima est vis ad suadendum.

Experimentum est velut quoddam rationis testimoniū.

K affli-

Arist. lib. 1. Rhe. c. 9
Quint. li. 3. c. 8 Cic. in part.

afflixerunt. Et nouū M. Atilij qui in ea
 ipsa Africa annis ante quadraginta in
 praelio victus & captus est. Sequebatur,
 ut ea, quæ iudicijs accommodata sunt,
 explicarentur: sed quia iudiciorum mu-
 tata ratio, ut ea præcepta parum sint ne-
 cessaria, efficit, & ex orationibus Cice-
 ronis & locis supradictis, tum etiam his,
 quæ de partibus orationis dicentur, faci-
 le cognosci possunt: sequitur ut de secun-
 da parte Rhetoricæ dicamus.

De arte Rhetorica.

LIBER. II.

De dispositione. Cap. i.

*Ecūdus hīc liber di
spositionis præcepta
cōtinebit, quæ orato
ri perutilia sunt, &
maximè necessaria.
Quidenim diligen
ter argumenta inue*

*nisse conferet, nisi pari diligētia, quæ in
uenta sunt, collocētur? Excellentis ducis
virtus non magis in deligēdo fortissimo et
strenuissimo quoq; milite ad bellū, quam
in instruenda ad pugna acie cernitur: &
si quam in corporibus nostris, aliorum uē
animaliū partē permutes atq; trāsseras,
licet habeat eadē omnia, prodigiū sit tñ.
Et artus etiam leuiter loco moti perdūt,*

K ij quo

DE ARTE

quo vigerunt vsus: & turbati exercis-
tus sibi ipsi sunt impedimento. Sic oratio
carens hac virtute, tumultuetur necesse
est, & sine rectore fluet, nec cohæreat
sibi: multa repetat, multa transeat, velut
nocte in ignotis locis errans: nec initio,
nec sine proposito, casum potius quàm cõ-
siliũ sequatur. Qua propter hic liber dis- De inuẽ.
spositioni seruiat. Est autem dispositio res ¹
rum inuentarum in ordinem distributio.

In proposito
qui ordo dis-
positionis sit
seruandus.

Cuius in infinita quæstione ordo est ferè In part.
idem, qui expositus est locorum. In defi-
nita autem adhibenda sunt illa etiam,
quæ ad motus animorum pertinent. Atq̃

Cur in causa
orationis par-
tibus utamur.

eo fit, vt utamur exordio, Narratione,
Confirmatione, Per oratione. Hæ sunt In part.
enim quatuor orationis partes, per quas
inuenta distribuimus. Quarum duæ va-
lent ad rem docendam, narratio & con-
firmatio: ad impellēdos animos duæ, prin-
cipium & peroratio, de quibus sigilla-

Dux partes o-
rationis valēt
ad rem docen-
dā, ad impel-
lēdos animos
duæ.

tim dicendum est.

De Exordio. Cap. 2.

De inuē.

Quint. li.

4. cap. 1.

Arist. or. 1.

rhet. c. 14.

In part.

Pro C.

Rabirio.

EXordium est oratio animum au-
ditoris idoneè comparans ad re-
liquam dictionē. Id fieri tribus
maximè rebus inter authores plurimos
constat, si beneuolum, attentum, docilem
auditorem fecerimus: quorum primus lo-
cus, id est, ut amice audiamur est in perso-
nis nostris auditorum aduersariorum,
è quibus initia beneuolentiæ conciliandæ
comparantur: aut meritis nostris, aut dig-
nitate, aut aliquo genere virtutis, & ma-
ximè liberalitatis, officij, iustitiæ, fidei,
contrarijsque rebus in aduersarios cōse-
rendis, & cum auditoribus aliqua con-
iunctionis aut causa aut spe significanda.
Cicero pro C. Rabirio perduellionis reo,

*Me cum amicitia vetustas, tū digni-
tas hominis, tum ratio humanitatis, tum
meæ vitæ perpetua cōsuetudo, ad C. Ra-*

Quid sit exor-
dium.

Auditor in ex-
ordio beneuo-
lus, docilis &
attentus fieri
debet.

Quomodo cō-
cilietur audi-
toris beneuo-
lentia.

DE ARTE

birium defendendum est adhortata: tum
 verò ut id studiosissime facerè, salus Re
 ip. Consulare officium, Consulatus deniq̃
 ipse mihi vna vobiscū cum salute Reip.
 cōmendatus coegit. hæc autem accurate
 in eo exordio & ornatè explicat. In ora
 tione verò pro P. Sylla sic ait: *Quanquã*
 ex huius incōmodis magnam animo mo
 lestiã capio, tamen in cæteris malis facile
 patior oblatum mihi tempus, in quo boni
 viri lenitatem meam, misericordiamq̃ no
 tam omnibus quōdam, nunc quasi inter
 missam agnoscerent, improbi ac perditioni
 ciues edomiti atq̃ victi præcipitãte Rep.
 vehementè me fuisse atq̃ fortem, conser
 uata mitem ac misericordem fateretur.
 Et pro Cn. Plancio suã cum iudicibus cō
 iunctionē significat his verbis, *Nunc au*
 tem vester Iudices cōspectus & confessus
 iste reficit, & recreat mentem meã, cum
 intueor & contēplor vnumquenq̃ vestrū:
 video

Pro P.
Sylla.Pro Cn.
Plancio.

video enim hoc in numero neminem cui
mea salus chara non fuerit, cuius non ex-
tet in me suum meritum, cui non sim obstri-
ctus memoria beneficij sempiterna. Ita-
que non extimesco, ne Cn. Plancio cu-
stodia meae salutis apud eos obsit, qui me
ipsum maximè saluum videre voluerunt.

Pro P.
Quint.

At in oratione pro P. Quintio vim ad-
uersariorum & gratiam in inuidiam vocat, &
C. Aquilium eosque qui in consilio adsunt,
orat atque obsecrat, ut multis iniurijs iactata
atque agitata aequitate in eo tandem loco consistere
atque confirmari patiantur. Intelligentes
autem ut audiamur, & attente a rebus ipsis
ordieundum est, sed facillime auditor discit,
et quid agatur, intelligit, si complectare ab
initio genus naturamque causae, si definias,
si diuidas, si neque prudentiam eius impedi-
as confusione partium, nec memoriam multitudi-
ne. Sic exorditur Cicero pro A. Cluentio:

Quomodo fi-
at auditor do-
cilis.

Animaduerti Iudices, omnem accusatoris
oratio

orationem, in duas diuisam esse partes: Pro A.
Claé.
 Quam distributionē ait certum sibi esse
 in defensione seruare, ut omnes intelli-
 gant nihil eum nec subterfugere voluisse
 reticendo, nec obscurare dicendo. Ut attēs-
 te autem audiamur trium rerum aliqua
 consequemur. Nam aut magna quaedā
 proponemus, aut necessaria, aut coniun-
 cta cum ipsis, apud quos res agetur. Lucu-
 lenter hunc locū Cicero tractauit in exor- Pro do-
mo sua.
 dio nobilissimæ orationis pro Domo sua:
 Quòd si vlllo tempore magna causa in sa-
 cerdotū populi Rom. iudicio ac potestate
 versata est, hæc profectò tanta est ut om-
 nis Reipublicæ dignitas, omnium ciuiū
 salus, vita, libertas, aræ, foci, dij pena-
 tes, bona fortunæ, domicilia, vestræ sa-
 pientia, fidei, potestatiq; commissa credi-
 taque esse videantur. Verum ex his, quæ Quint. li.
4. cap. 11
 proposita sunt, aliud atque aliud pro va-
 rietate causarum desiderari palam est.

Dege.

Qua ratione
reddatur au-
ditor attētus.

De generibus causarum. Cap. 3.

Quint. li.
4. cap. 4.

Genera porro causarum, plurimi
 quinque fecerunt, honestum, hu-
 mile, dubium vel anceps, admi-
 rabile, obscurum. Sunt quibus recte videa-
 tur adiiciturpe, quod alij humili, alij ad-
 mirabili subijciunt. Admirabile autē vo-
 cant, quod est præter opinionem hominū
 constitutum. In ancipiti maximè beneuo-
 lum iudicem, in obscuro docilem, in humi-
 li attentum parare debemus: nam hone-
 stum quidem ad conciliationem satis per
 se valet, in admirabili & turpi remedijs
 opus est: & eo quidam exordium in duas
 diuidūt partes, principiū, & insinuatio-
 nem, vt sit in principijs recta beneuolen-
 tia & attentionis postulatio, quæ quia
 esse in turpi causæ genere non possit, insi-
 nuatio surrepat animis, maximè vbi frōs
 causæ nō satis honesta est, vel quia res sit
 improba, vel quia hominibus parum pro-

Quinque cau-
 sarū sunt ge-
 nera.

Genus admi-
 rabile.

Insinuatio qu-
 ando sit neces-
 saria.

Quint. li.
4. ca. 6. ad
 Her. lib. 1.
 Cicr. de
 ina.

L betur

betur. Et quidem quibus aduersus hæc re
 medijs sit medendum, consilium ex causis
 sumetur. Illud in vniuersum præceptū
 sit, vt ab ijs quæ lædūt, ad ea quæ prosunt,
 refugiamus. Si causa laborabimus, per
 sona subueniet, si persona, causa. His etiā
 de causis insinuatione vtendum est, si ad
 uersarij oratio auditorum animos occupa
 uerit, vel si dicendum apud fatigatos est:
 quorū alterum promittendo nostras pro
 bationes, & aduersas eludendo vitabi
 mus: alterū & spe breuitatis, & ijs, qui
 bus attentum fieri auditorem docuimus.
 Urbanitas etiam opportuna reficit ani
 mos, & vndecunq̄ue petita auditoris vo
 luptas leuat tedium.

Urbanitas op
 portuna refi
 cit animos.

Cuiusmodi exordia esse debeant.

Cap. 4.

Exordia de
 bent esse apta
 verbis & in
 structa senten
 tijs.

Exordia semper cum accurata et
 acuta & instructa sententijs, ap
 ta verbis, tum causarū propria
 esse

De orat.

esse debet. Prima est enim quasi cognitio
 & commendatio oratoris in exordio, quæ
 continuo eum, qui audit, permulcere atq[ue]
 allicere debet. Maxima autem copia ex-
 ordiorum ad auditorē aut alliciendum,
 aut incitandum ex his locis trahitur, qui
 ad motus animorum conficiendos inerūt
 in causa: quos tamen totos in exordio ex-
 plicari non oportebit, sed tantum impelli
 primo auditorem leniter, ut iam inclina-
 to reliqua incumbat oratio.

In exordio le-
 niter est allici-
 endus aut in-
 citandus audi-
 tor.

De vitijs exordij. Cap. 5.

Hæc autem sunt vitia certissi-
 ma exordiorum, quæ summo pe-
 re vitare oportebit: vulgare, cō-
 mune, cōmutabile, longum, separatum,
 translatum contra præcepta. Vulgare est,
 quod in plures causas potest accommodari,
 ut convenire videatur. Cōmune est, quod

Septem exor-
 dij sunt vicia.

Exordiū vul-
 gare.

Cōmune.

L ij nihi

nihilominus in hanc, quam in contrariã
 partẽ causæ potest cõuenire. Cõmutabile Cõmuta-
bile.
 est, quod ab aduersario potest leuiter mu-
 tatum ex cõtrariã parte dici. Longum est, Longum.
 quod pluribus verbis aut sententijs, ultra
 quàm satis est, producitur. Oportet enim
 vt ædibus ac templis vestibula et aditus,
 sic causis pro portione rerum principia
 præponere. Separatũ est, quod nõ ex ipsa Separatũ.
 causa ductum est, nec sicut aliquod mem- Transla-
tum.
 brũ, annexum orationi. Translatum est,
 quod aliud conficit quàm causæ genus po-
 stulat, vt si quis docilem faciat auditoreẽ,
 cum beneuolentiã causa desideret: aut si
 principio utatur, cum insinuationem res-
 postulet. Contra præcepta est, quod nihil Contra
præcepta
 eorum efficit, quorum causa præcepta de
 exordijs traduntur: hoc est quod eum, qui
 audit, nec beneuolum, nec attentum, nec
 docilem reddit, aut, quo profecto nihil pe-
 ius est, vt contra sit, facit.

De

De Exordio quædam in genere iudiciali.

Cap. 6.

*I*ctum est de exordio in cōmune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiando proprium est, adijciamus. Et ut à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligēter id curabāt, ut in genere iudiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatem illi suā, pro humilibus iustitiā, pro infelicibus misericordiam, pro læsis seueritatem, & similiter cætera: metum nonnunquam amouebant, ut Cicero pro Milone, ne arma Pompeij cōtra se disposita putarent, laborauit: nonnunquam adhibebant, ut idē in Verrem facit. Dabant etiam operam ne ostentarēt in principijs curam. Non semper autem exor-

Ex causæ visceribus exordia in genere iudiciali sunt sumenda.

Laus iudicis est cum utilitate causæ iungenda.

Non semper exordio utendum in iudicio.

L iij dio

Decorat. 2

Quint. li. 4. cap. 1.

dio utebantur, sed in honestis, in paruis etiam atque frequentibus causis ab ipsa re omisso exordio incipiebant.

Ari Rhet.
 lib. 3. c. 14.
 Quint. li.
 4. c. 1. Cic.
 de orat. 2.

De exordio in exornatione & deliberatione.

Cap. 7.

Proterea, quæ de exordio dicta in genus demonstratiuum facile trãfferri possunt, illud est notandum: exordia in eo esse maximè libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longe à materia duci, & ex aliqua rei vincinia possunt. In deliberatione verò sæpe nulla vel breuia esse debent. Non enim supplex ut ad iudicẽ venit orator, sed hortator, atque author. Quare cum principio utetur, proponere qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus dicturus sit, debet, hortariquẽ ad se breuiter dicentem audiendum.

In exornatione principia sunt maxime libera.

In deliberatione principia vel nulla sunt vel breuia.

Rhet. ad
 Alex. c. 31.
 & Quint.
 lib. 3. c. 8.

In part.
 Quint. li.
 3. cap. 4.

De narratione. Cap. 8.

Nar

In part.

Narratio est rerum explicatio, et quædam quasi sedes ac fundamentum constituenda fidei.

Quint. li.
4. c. 2.

Oportebit autem eam tres habere res, ut brevis, ut aperta, ut probabilis sit: per quas efficitur, ut auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem brevis narratio,

Narratio debet esse brevis, aperta & probabilis.

In part.

Quint. li.
4. c. 2.

si cõstet simplicibus verbis, et semel unaquæq; res dicatur. Tum etiam si reciderimus omnia, quibus sublatis neque cognitioni quicquam, neque utilitati detrabitur. Non tamen inornata debet esse bre-

Breuitas narrationis, nõ sit inornata.

In part.

uitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis usitatis, si ordine temporum conseruato, si nõ interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient: si cuiusque facti & euenti causa ponetur: si testata dici videbuntur: si cum hominũ opinionione, autoritate, si cum lege, cum more, cũ religione coniuncta

iūcta: si probitas narrantis significabitur: si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer placet ut iucūda, & suavis sit narratio, eamq̄ suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracūdias, metus, letitias, cupiditates.

Narratio iucūda sit & suavis.

In part. & 2. de orat. & Quint. lib. 4. c. 2.

Quando narratione utendum sit.

Cap. 9.

N iudicijs quando utendum esset aut non esset narratione id erat consilij. Nec enim si nota res esset, nec dubium erat, quid gestum esset, narratio adhibebatur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione verò narratio non erit vlla, quæ necessario cōsequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit, cum laude

De orat. 2.

laude, aut vituperatione, præceptio nar-
 randi de hoc loco petitur. Nec multum
 sane sæpe in deliberatione narrandū est:
 est enim narratio præteritarū rerum,
 aut præsentium: suasio autem futurarū.
 Priuata certè deliberatio narrationē nū
 quam exiget eius duntaxat rei, de qua di-
 cenda sentētia est, quia nemo ignorat id,
 de quo consulit: extrinsecus possunt perti-
 nentia ad deliberationem multa narrari.
 In concionibus sæpe est etiam illa, quæ or-
 dinem rei docet, necessaria. Nunc ad cō-
 firmationem transeamus.

De confirmatione. Cap. 10.

De orat. 2

Equitur confirmatio, in qua sug-
 gerenda sunt firmamēta causæ
 coniuncte & infirmandis con-
 trarijs, & nostris confirmandis, namque
 una in causis ratio quedā est eius oratio-
 nis, quæ ad probandā argumentationē

M valet

valet: ea autem & cōfirmationem & reprehensionem quærit. Sed quia nec reprehendi quæ contradicuntur, possunt, nisi tua confirmes: neque hæc cōfirmari, nisi illa reprehendas: idcirco hæc & natura, & tractatione, et vtilitate cōiuncta sunt.

Tota spes vincēdi est in cōfirmatione.

Tota autem spes vincendi ratioq̄ persuadendi in hac parte posita est. Nam cum argumenta nostra exposuerimus, contrariaq̄ dissoluerimus, absolute nimirum erit a nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrunq̄ igitur poterimus cōmodè facere si constitutionem causæ cognouerimus.

Ad Herb. lib. 1.

Quid sit status. Cap. 11.

Status nascitur ex prima causarū cōflictione,

Status est quæstio, quæ ex prima causarum cōflictione nascitur, ut sit intentio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio verò defensoris: non coniuravi: Ex hac prima cōflictione nascitur illa quæstio, cōiuraverit ne Sylla cum Catilina? quam quæstionem vel statum

Quint. li. 3. c. 6.

Status orationis pro Sylla.

tum, vel constitutionē oratores appellāt. Vnde dictus sit status.
 Status autē appellatio dicitur ducta vel
 ex eo, quòd ibi sit primus causae congregatus, vel quòd in eo causa consistat.

Quot sint status. Cap. 12.

Cic. in Top.
 pic. & in
 part.
 Quint. li.
 p. cap. 6.

Quoniam tria sint, quæ in omni disputatione quærantur, sit nec ne, quid sit, quale sit: sit ut constitutiones quoque tres sint. Prima cōiecturalis status quid sit, in qua, sit nec ne quærimus, ut, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secūda finitionis status quid sit, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum inuestigamus, ut, Fuerit ne Iulius Cæsar rex an tyrānus, an dictator? tertia in qua de utilitate, honestate, æquitate disseritur deque his rebus, quæ his sunt contrariæ, ut, Recte ne fecerit Romulus cum fratrem interfecit? Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum vna absoluta, altera assumptiua nominatur.

Status sunt tres.

Cōiecturalis status quid sit

Finitionis status quid sit,

Status qualitatis quid sit.

Status qualitatis hêt partes duas.

Ad Herodotum lib. 1. Cicero de inuentione li. 1. & Quintilianus li. 7. c. 4.

M ij Absoluta

Absoluta est, cum id ipsum quod factū est, ut aliud nihil foris assumatur, rectē factum esse dicemus. Ea est eiusmodi: Pater filium verberavit, is iniuriarum cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium à patre verberari. Assumptiva est, cum aliquid necessario foris assumitur, ut rectē factum esse aliquid cōfirmemus: ut, Milo dānetur nisi foris assumat, à Clodio sibi esse factas insidias. Hæ tres constitutiones & in exornatione, et in deliberatione, et in iudicio reperiuntur.

De ratione, firmamento, & iudicatione.

Cap. 13.

Ratio affertur
a reo.

Firmamentū
est quo ratio
rei labefacta-
tur.

Rationem appellāt oratores eā quæ affertur à reo depellēdi criminis causa, quæ nisi esset, quod defenderet, nō haberet: firmamentum autē quod contra ad labefactandā rationē refertur, sine quo accusatio stare non potest. Ex rationis autem & ex firmamē

Cic. in par-
ti, ad He-
ren. li. 1. de
iuuē. li. 1.
& Quint.
li. 3. c. 11.

ti

ti conflictione & quasi cōcursu, quæstio
 exoritur quædam, quã iudicationem ap=
 pellant, in qua, quid deueniat in iudiciũ,
 & de quo disceptetur, quæri solet, hoc mo=
 do: Orestes cum confiteatur se interfe=
 cisse matrẽ, nisi attulerit rationẽ, peruer=
 tit defensionem: ergo affert eã: Illa enim
 inquit, patrem meum occiderat. Tum cõ=
 tra rationem defensoris firmamentum,
 ab accusatore subiicitur, hoc modo: Sed
 non abste occidi tamen, neq; in damnatã
 pœnas pendere oportuit. Ex cõiunctione
 rationis & firmamenti iudicatio consti=
 tuitur, hoc modo, Cum dicat Orestes se pa=
 tris vlciscendi causa matrem occidisse, re=
 ðum ne fuerit a filio sine iudicio Clytem=
 nestram occidi? Ergo hac ratione iudica=
 tionem reperire conuenit, ad quam omnẽ
 rationem totius orationis conferri oport=
 tebit. Nam primus status diffusam ha=
 bet quæstionem, rationum verò & fir=
 ma=

Ex rationis
 & firmamenti
 conflictione
 nascitur iudi=
 catio.

Ratio totius
 orationis ad
 iudicationem
 confertã est.

*mamentorum contentio adducit in angu-
 stum disceptationem. Ea in cōiectura nul-
 la est, nemo enim eius quod negat factū,
 rationem aut potest, aut debet, aut solet
 reddere. Itaq; in his causis eadem & pri-
 ma quæstio, & disceptatio est extrema.*

Quo statu quæstio, quæ in scripto existit
 contineatur. Cap. 14.

Quatuor mo-
 dis in scripto
 existit cōtro-
 uersia.

Sæpe ex scripti etiam interpre-
 tatione existit contentio, quod
 quatuor modis potest cōtingere.
 Aut enim defenditur non id scriptum
 dicere, quod aduersarius velit, sed aliud:
 id autem cōtingit cum scriptum ambiguū
 est, vt duæ differentes sententiæ accipi
 possint. Tum opponitur scripto voluntas
 scriptoris. Tum scripto scriptum contra-
 rium affertur: aut ex eo quod scriptū est,
 aliud quoq; quod scriptum non est duci-
 mus. Ita sunt quatuor genera quæ contro-

Quint. li.
 7. c. 8. Cic.
 lib. 1. de in-
 uent. Au-
 tor ad Her-
 lib. 1.

uer=

uersiam in omni scripto facere possunt,
ambiguum, discrepantia scripti & volū
tatis, scriptura contraria, ratiocinatio.

Quint. li.
7. cap. 9.

Ambiguum hoc modo. Testamento qui
dam iussit poni statuam auream hastam
tenentē: quæritur, Statua hastam tenens
aurea esse debeat, an hasta aurea in alte

Ambigui con
trouersia.

Idem lib.
7. cap. 6.

rius statua materiæ. Ex discrepantia ve
ro scripti & voluntatis eiusmodi oritur
controuersia. Lex est, Peregrinus si mu
rum ascenderit, capite puniatur: cum ho
stes murum ascendissent, peregrinus eos
depulit, petitur ad supplicium, ille volun

Discrepatio
scripti & vo
luntatis.

Idem lib.
7. cap. 7.

tatē allegat scriptoris. Ex contrarijs scri
pturis hoc modo existit contētio: lex est,
Vir fortis optato præmium, quod volet:
& altera lex est, Magistratus ab ar
ce ne discedito: Magistratus qui fortiter
egit, optat hoc præmium, ut ab arce lie
ceat discedere: lex illi posterior opponi
tur, ipse verò priore se tuetur.

Contrariæ le
gēs.

In

In ratiocinatione verò queritur, an ubi Idem lib. 7. cap. 8.
 propria lex non est, simili sit utendum? ut
 Lex est, lanas Tarento vehere nō liceat:
 quidam oves vexit, et si nulla lex certa est
 quæ factum eius nominatim prohibeat,
 tamē illa, quæ similis est, accusatur. Itaq;
 ex eo, quod certum est, id quod incertum
 est ducit hæc cōtrouersia: quod quoniam
 ratiocinando fit, nomen etiam ratiocina-
 tionis accepit. Hæc quatuor cōtrouersia-
 rū genera, quæ in scripto nascuntur, sem-
 per in qualitatis statum cadere cum Cic.
 debemus existimare, ut in primo genere
 status sit, Utram æquum sit ex differen-
 tiis sententijs accipi: in secundo verò,
 Verba ne plus an sententia valere de-
 beant: in tertio, Utram legem sequi sit iu-
 stius: in quarto, Oporteat ne legem simi-
 lem ad factum, quod venit sine lege in iu-
 dicium, accommodare.

Quomodo status tractetur. Cap. 15.

Iudi-

Scripti cōtro-
 uerſiæ ſemper
 in qualitatis
 ſtatu verſan-
 tur.

*V*dicatio cum est constituta, proposita esse debet oratori, quomnes argumentationes, pertæ ex inueniendi locis conijciantur, quod satis est ei, qui videt, quid in quoque loco lateat, quiq; illos locos tanquã thesauros ali

Deorat. 2

quos argumentorũ notatos habet. Quibus in mente & cogitatione defixis & in omni re ad dicendũ posita excitatis, nihil erit quod in vlllo dicendi genere, oratorẽ possit effugere. Diligẽter tamen ordinem, collocationemq; argumentorũ attendet, & curabit, vt firmissimũ quodq; sit primũ, dum ea, quæ excellent, seruentur ad extremũ, si quæ erunt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locũ) in mediam turbã conijciãtur. Reliquũ nunc est, quãdo de argumentorũ locis & causarum constitutionibus dictũ est, vt rationẽ, qua expoliũtur ab oratore argumenta, quorũ propria sedes est in cõfirmatiõẽ, accuratẽ doceam

Vtilissimum est locus in mente & cogitatione defigere.

Quomodo argumenta debeant collocari.

Vitiosis argumentis nullus locus esse debet.

DE ARTE

De argumentatione. Cap. 16.

Quid argu-
mentatio sit.

Argumentatio est argumēti vel explicatio, vel artificiosa expositio. Sed ea cōficitur cum, ex lo-

Cicer. in part.

Cic. lib. 1. de inuēt.

cis, de quibus superiori libro dictum est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias, quod aut dubiū, aut minus probabile per se videtur: dubijs enim

Quint. li. 5. cap. 12.

Quæ habeantur pro certis

probari dubia quomodo possunt? Pro certis autem habemus primū quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus: deinde ea, quæ cōmuni hominū opinione, atque sententia sunt comprobata: ut, afficiendos esse honore parētes. Præterea quæ legibus cauta sunt, quæ persuasione, si nō omnium hominum, eius certè ciuitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt: si quid inter vtramq; partem conuenit: si quid probatum est, deniq; cuicumq; aduersarius non contradicit. Probabilium autē genera sunt tria,

Idem lib. 5. cap. 10.

Probabilium genera sunt.

vniū

unum firmissimū, quod ferè accidit, ut,
 liberos à parentibus amari: alterū velut
 propensius, eum qui rectè valeat, in crasti-
 num peruenturum: Tertium tantum nō
 repugnās, in domo furtum factum ab eo,
 qui domi fuit. Ad probandū verò id quod
 est dubium, hoc modo id, quod probabi-
 le est, potest adhiberi, sit dubium, an Cati-
 lina coniuravit, sumatur illud, quod cre-
 dibile est: Homines æris alieni magnitu-
 dine oppressos, eos denique egentes, &
 sumptuosos, facile adduci ut coniurent:
 Iam id quod dubium erat, efficitur proba-
 bile: Catilinam coniurasse. Sed hæc orato-
 res non tenuiter more dialecticorum, sed
 copiosissimè expoliunt. Dicitur autē illa
 argumenti expolitio argumentatio, de cu-
 ius quatuor partibus, ratiocinatione, in-
 ductione, enthymemate, & exemplo bre-
 uiter & enucleatè differemus.

De ratiocinatione. Cap. 17.

Nij Ra

συλλογισμὸς
vel ἐπιχέλη-
μα Græcis
appellatur.

Atiocinatio, quam & syllogis-
mū et epicherema græci vocāt,
constat propositione, cum qua
eius ratio iungitur, deinde assumptione et

Cic. de in-
uen. lib. 1.
Quint. li.
5. ca. 14. ad
Heren. li.
2.

Propositio
quid sit.

eius probatione, postremo complexione.
Propositio est, per quam breuiter locus
is exponitur, ex quo omnis vis oportet,

Propositionis
approbatio.

emanet ratiocinationis. Propositionis ve-
rò approbatio est, per quam breuiter id,
quod expositum est, rationibus firmatum

Assumptio.

probabilius, & apertius fit. Assumptio
per quam id, quod ex propositione ad ostē-
dendum pertinet, assumitur. Assumptio-

Assumptiois
approbatio.

nis approbatio, per quam id, quod breui-
ter sumptum est, rationibus firmatur.

Complexio.

Complexio, per quam id, quod conficitur
ex omni argumētatione breuiter exponi-
tur, hoc modo, sit propositio, Melius gu-
bernantur ea, quæ consilio geruntur, quā
quæ sine cōsilio administrantur: deinde sub-
ijciatur ratio, Exercitus enim is, cui præ-
posita

positus est sapiens imperator omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia & temeritate alicuius administratur.

Assumptio deinde ponitur, Nihil autem omnium rerum melius quam omnis mundus administratur. Assumptioni probatio adiungitur: Nam & signorum obitus, & ortus desinitum quendam ordinem seruant, & annuæ commutationes non modo semper eodem modo sunt, verum ad utilitates quoque rerum omnium sunt accommodatæ. Tertio loco inducenda est complexio, quæ id infert, quod ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc uberior & doctius dicuntur in oratione, sed precipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis. Cap. 18.

RX supradictis manifestum est, nihil referre siue tripartitam, siue quinquepartitam ratiocinationem esse putemus.

N iij p arti

Nihil refert siue tripartitam, siue quinquepartitam ratiocinationem esse putemus.

Rectius existi-
matur ratio-
natio esse tri-
partita, quam
quinque parti-
ta.

partitam putes esse hanc argumētationē.
Comodior tamē illa partitio videtur esse,
quæ in tres partes distributa est, quod fit
si propositionem & eius rationem vnam
partem existimemus: alterā verò assump-
tionem, & eius exornationem: at si sepa-
res propositionē à ratione, & assumptio-
nem ab exornatione, in quinque partes di-
stributa erit. Cum propositio ex se intelli-
gitur, sine ratione assumenda est. Assum-
ptio etiam cum perspicua est, nullius ap-
probationis indiget. Quod si & proposi-
tio & assumptio perspicua sint, vtraque ap-
probatione præterita ratiocinationem cō-
ficiemus, hoc modo: Summopere virtus ex-
petēda est: At prudentiā esse virtutē in cō-
fesso est: Summopere igitur prudentia ex-
petēda est. Vitare autē similitudinē, quæ
satiētatis est mater, poterimus nō semper
à propositione ordientes, sed interdum
à cōplexione, ab assumptione nōnunquā.

Cic. de in-
uen. lib. 4.

Similitudo,
quæ faciētatis
mater est, in
argumenta-
tionibus vite-
tur.

Cic. in pat-
ti. & lib. 4.
de inuē-

De

De Enthymemate. Cap. 19.

Quint. li.
5. ca. 10. &
14.

Enthymema est imperfectus syllogismus, vel ut alij definiunt, syllogismi pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex tribus igitur eius partibus si una prætereatur, bipartita fit argumentatio, quæ est enthymema, ut, Omnes artes sunt expetendæ, igitur expetenda est eloquentia.

Enthymema est syllogismi pars, vel syllogismus imperfectus.

Intelligitur enim assumptio. Propositione verò præterita fit enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars: igitur est expetenda.

Quint. li.
5. cap. 14.

Optimū autē videtur enthymema quod fit ex pugnantibus, quod etiā solū enthymema quidam vocant, nō quod non oīs argumentatio bipartita proprio nomē enthymema dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam cōe poetarū nomē effecit apud Græcos suū: sic enim omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex cōtrarijs cōficiatur, acutissima, sola propriè nomē cōmune possidet.

Optimū est enthymema expugnantibus.

Homerus propter excellentiam cōmune poetarum nomē fecit suū.

Eius

DE ARTE

Eius generis est illud Cic. Eius igitur mor- Pro Mil.
 tis sedetis ultores, cuius vitam si putetis
 per vos restitui posse, nolitis? Et illud Me- In Iugur.
 cipsæ ad Iugurtham apud Salustiū. Quæ
 alienum fidum inuenies, si tuis hostis fue- Li. 1. Rhe.
 ris? Enthymemate sæpius vtuntur orato- c. 1. & lib.
 res, quàm ratiocinatione: quod mouit Ari- 1. post c. 1.
 stotelem, vt enthymema syllogismū orato- Lib. 5. c.
 rium esse diceret. Enthymema Quintilia 10.
 nus cōmentum, aut commētationem in-
 terpretatur, quo nomine cum possint om-
 nes animi cogitationes significari, argu-
 mentatio bipartita signatur. Alij propte-
 rea credunt bipartitam argumentationē
 enthymema appellatam, quòd in animo in duobus.
 maneat condita illa pars, quæ silentio est
 præterita.

De inductione. Cap. 20.

Quid sit indu-
 ctio.

Inductio est oratio, quæ rebus Cic. lib. 1.
 non dubijs captat assensionem de inuēt.
 auditorum, quibus assensionibus

bus facit, ut illis dubia quædam res propter similitudinẽ earum rerum, quibus assenserint, probetur: vel, Inductio est ar-

Brevior indu-
ctionis defini-
tio.

In Topi-
cis.

Quint. 11.
5. cap. 11.

gumentatio, quæ ex pluribus collationibus peruenit, quo vult, hoc modo: Quod pomum generosissimum? puto quod optimũ. & equus? qui velocissimus: & plura in eundem modum. Deinde, cuius rei gratia illa proposita sunt: Ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excelleret, erit generosissimus. Hoc

Arist. 13.
Meta. c. 4.

Cic. de in-
uent. 1.

genere argumētationis plurimũ Socrates usus est, propterea quod nihil afferre ad persuadendum volebat, sed ex eo quod sibi ille dederat, qui cum disputabat, aliquid conficere malebat: quod ille ex eo, quod iã cõcessisset, necessario approbare debebat. Sed in oratione perpetua dissimile est. Et enim sibi ipsi respondet orator. Poeta vehementer inductione delectatur: Vergilius inducit Æneam à Sybilla petentem,

In Iuditione
Socrates plu-
rimam vius
est.

O ut

DE ARTE

ut iter doceat ad patrē oratione fictis illa
 quidē fabulis plena, sed qua nihil esse pos-
 sit vel blandius, vel magis artificiosum:
 in qua hæc est inductio:

Si potuit manes arcescere coniugis Orpheus,

Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,

Itque reditque viam toties. Quid Thesea? magnū

Quid memorē Alciden? & mi genus ab Ioue sumo.

Sed maximè omnium eam frequentavit

Ovidius, apud quem & multa & præcla-

ra sunt exempla: nos uno erimus cōtenti.

Probat ille ad cōsolandam vxorem hac

inductione, asperas res & tristes segetem

ac materiam esse gloriæ.

Materiamque tuis tristem virtutibus imple

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Hæctora quis nosset, felix si Troia fuisset?

Publica virtutis per mala facta via est.

Ars tua Tiphycæ, si non sit in æquore fluctus:

Si valeant homines, ars tua Pæbe iacet.

Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,

Apparet virtus, arguiturq; malis.

Lib. 6.
Ænci.

Trist. lib. 4.
etc. 3.

Hoc

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda, primū vt illud, quod inducemus pro similitudine, eiusmodi sit, vt sit necesse concedi. Deinde vt illud cuius confirmandi causa fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res quasi non dubias ante induxerimus.

Quz sint in hoc genere cauenda.

De exemplo. Cap. 21.

Ari. Rhe.
1. c. 2. & li.
2. cap. 20.
Quint. li.
5. cap. 11.

Exemplum est inductio imperfecta, vel quod idem est, Inductio Rhetorica. Cicero pro Milone Negāt intueri lucē esse fas ei, qui ab se hominem esse occisum fateatur: in qua tandem vrbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri, qui nōdum libera ciuitate, tamē Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororē esse interfectam fateretur.

Exemplum est inductio imperfecta.

Recte Aristoteles exemplū argumentationis partē esse dixit.

O ij quod

quod exemplum genus argumentationis fecerit: sed magnus ille vir, & acuta mente præditus, maius quiddam perspexit: ni mirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine, sed in argumentatione positum efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo vero ex vna re singulari alia inducatur. Unde fit ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, quia enthymema à syllogismo distinguitur.

Locis supradictis & li. 2. pri. or. c. 24 & lib. 1. post cap. 1.

Exemplum ex vna re singulari, aliam inducit.

De Epicheremate. Cap. 22.

Quanuis argumentationis partes omnes sint iam expositæ, tamen opera præcium fuerit, quid epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, expli

explicare. Nam authores, & quidem
grauissimi eorum mentionem fecerunt.

Ea ubi explicata fuerint, facile intelligitur,
cur nouæ argumentationis partes nõ
debeant existimari. Epicherema igitur

Quint. li.
5. c. 14.

Græci aliquando argumentationem vo-
cant, nõnunquam eam argumentationis
partem, quam Cicero ratiocinationẽ ap-
pellauit, de qua paulò ante dictum est. Ali-

quãdo etiam epicherema vocãt breuiter
cõprehensam ratiocinationem, cuius om-
nes partes in vnã conferuntur, hoc mo-
do: Sine causa dominum seruus accuset?
Similis enim est locus apud Ciceronem

Pro rege
Deot.

pro rege Deiatoro, quẽ seruus apud Cæs-
sarẽ accusabat: En crimen, en causa, cur
regem fugitiuus, dominũ seruus accuset.
Ubi vehemens argumentum Epichere-
mate inclusum & involutum est. Erat au-
tem absoluta ratiocinatio si hoc modo es-
uolueris: Sine causa non debet dominum

Epicherema
est aliquando
breuiter com-
prehensa ratio-
cinatio.

seruus accusare: hic medicus est seruus
Deiotari: non igitur debet sine causa do-
minum accusare.

De Sorite. Cap. 23.

orantes,

Orites contra multas argumēta-
tiones aceruatim conuoluit, atq̄
complectitur, unde nomen etiā
inuenit. Cicero scripsit de eo in libro de di-
umatiōe his verbis: Si necesse sit, inquit,
latino verbo liceat, acerualem appellare:
sed nihil opus est: vt enī ipsa philosophia
& multa verba Græcorum, sic sorites sa-
tis latino sermone tritus est. Pulchrum in-
primis est eius exemplum apud eundem
Ciceronem: Atque si etiam hoc natura
prescribit, vt homo homini quicumq̄ sit,
ob eam ipsam causam, quod is homo sit,
consultum velit: necesse est secundum
eandem naturam, omnium vtilitatē esse
communem. Quod si ita est, vna contine-

Nisi sorites ef-
fet latino ser-
mone tritus
posset acerua-
lis appellari.

Lib. 1.

3. Offic.

mur

mur omnes, & eadem lege naturæ: idq̄
 ipsum si ita est, certe violare alterum lege
 naturæ prohibemur: verum autem pri-
 mum, verum igitur & extremū. Sed a-

Vulgo appel-
 latur argumē-
 tatio à primo
 ad vltimum.

Inq. Tusc.

quinta Tusculana, propositum enim erat
 probare: Quod esset honestum, id solum
 esse bonum, id autem sic probat: Etenim
 quicquid sit, quod bonum sit, id expeten-
 dum: quod autem expetendum, id certe
 approbandum: quod verò approbandū,
 id gratum acceptumq̄ habendum: Ergo
 etiam dignitas ei tribuenda est. Bonum
 igitur omne laudabile. Ex quo efficitur,
 vt quod sit honestum, id sit solum bonum.

In quo sorite cum per sex quasi gradus ad
 complexionē perueniatur, quinq̄ ratio-
 cinationes inclusa sunt. Sed hoc argumen-
 tandi genus sæpe solet esse fallax atq̄ cap-
 tiosum, dū enim minutatim & gradatim
 multa addūtur, periculosissima respōdeti

Sorites sæpe
 fallax est atq̄
 captiosus.

Ciccr. in
 Acad.

tela

Quomodo sit
fortis resisten
dum.

Volens
omnino
omnino
omnino

tela texitur, retexere igitur oportet, et se
orsum singula considerare, sic facilius uni
uersa frangentur. In hoc disputandi gene
re frequētes fuerūt Stoici, & Zeno qui
eorum inuentor & princeps fuit. Sed ma
ximè omnium illo delectatus dicitur Chry
sippus, ut Socrates inductione.

Perfius
Saty. 6.

De Dilemmate. Cap. 24.

Si aliqua
Quid sit dile
ma.

Dilemma est, in quo utrum con
cesseris reprehenditur. Cicero
patriam cum Catilina sic agen
tem inducit: Quam obrem discede, atq;
hunc mihi timorem eripe: si verus ne op
primar: si falsus, ut tandem aliquādo ti
mere desinam. Et in epistola ad Quintum
fratrem: Si implacabiles sunt iracundia,
summa est acerbitas: si autē exorabiles,
summa lenitas. Dictū est autem dilemma,
quod ita utrinq; premat, ac urgeat, ut ex
altera parte capiat aduersarium, qua de
causa

cap. de in
uen. 1.
Orat. 1.

Ubi de dilem
ate dilemma
auctoritas

ni. 1010
1. 101

*causa cornutus etiã syllogismus vocatur sic enĩ argumētationis cornua in eo dispo-
nūtur, vt qui alterũ effugerit, in alterum*

*incurrat. Cicero complexionem appellat. Dilemma Ci-
ceroni est cõ-
plexio.*

*Ea si verà est, nunquam reprehendetur: sin falsa duobus modis diluetur, aut con-
uersione, aut alterius partis ifirmatione.*

*Cum viderẽ, inquit Varro apud Cicero-
nem, philosophiam Græcis literis diligen-
tissimè explicatam, existimaui, si qui de
nostris eius studio tenerẽtur, si essent græ-
cis literis eruditi, græca potius, quàm nos-
tra lecturos: sin à græcorum artibus &
disciplinis abhorrent, ne hæc quidem
curaturos, quæ sine eruditione græca in-
telligi non possunt: Itaq; ea scribere nolui
quæ nec indocti intelligere possent, nec do-
cti intelligere curarẽt. Hoc dilemma de-
inde Cicero in eum conuertit hoc modo:
Imò verò & latina legent, qui græca nõ
poterunt, & qui græca poterunt, non con-
P tēnēt*

*Complexio
falsa duobus
modis dilui-
tur.*

Euathlus con-
vertit in pre-
ceptorem Pro-
tagorá ipſius
dilemma.

temnent ſua. Veterũ ſcriptis celebrata eſt
cõuerſio ea, qua Euathlus diſcipulus Pro-
tagoræ præceptoris dilemma eluſit. Alte-
rius partis infirmatione reprehēderetur,
ſi diceret Cicero: Et ſi doctis minus eſſet
neceſſarium, tamen indoctis latine ſcri-
bendo conſuli debere. Non eſt autē, cur
quiſquam exiſtimet cõplexionem genus
eſſe argumentationis à quatuor illis, de
quibus ſupra dixi, diuerſum. Eſt enim ra-
tiocinatio imperſectã, quæ à duabus par-
tibus contrarijs ducitur, cui ſi aſumptio-
nem ſubiunxeris, efficies ratio cinationē
perſectã, hoc modo: Si implacabiles ſunt
iracūdiæ, ſumma eſt acerbitas: ſin autem
exorabiles, ſumma leuitas: Sed vel impla-
cabiles ſunt iracundiæ, vel exorabiles: igitur
in illis ſumma eſt acerbitas, vel ſum-
ma leuitas.

Gellius.
li. 5. c. 10.

Quomodo ex
dilemate fiat
ratiocinatio
perſectã.

*E*Xpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutanda ac reprehendenda illa sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam et pars defensoris tota est posita in refutatione: & quae dicta sunt ab aduersario debent utrinque dissolui, & haec est proprie reprehensio, quam cum confirmatione, usu, & natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Haec fonte inuentionis eodem utitur, quo utitur confirmatio: propterea quod quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quae ante praecpta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut

Refutatio dupliciter accipitur potest.

Quid refutatio sit.

Eodem inuentionis fonte utuntur confirmatio, & confutatio.

Quint. li. 5. cap. 13.

Cic. 2. de Orat.

De inuē. lib. 1.

Quæ sint ob-
seruanda, vt,
quæ contradi-
cuntur diloe,
re aut infir-
mare possim?

facilius ea, quæ contradicentur, diluere,
aut infirmare possimus, obseruare debe-
mus, aut totum esse negandum, quod in ar-
gumentatione aduersarius sumpserit, si
perspicue falsum erit: vt Pro Cluentio
Cicero eum, quem dixerat accusator epo-
to poculo cõcidisse, negat eodem die mor-
tuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro
verisimilibus sumpta sunt. Primũ dubia
sumpta esse pro certis, deinde etiã in per-
spicue falsis eadem posse dici. Tum ex ijs
quæ sumpserint non effici, quæ velint.
Accedere autem oportet ad singula, sic vs-
niuersa facilius frangentur.

Quint. li.
5. c. 13.

Ci. in par.

Quomodo sint argumentationes oratoricæ
tractandæ. Cap. 26.

N oratione insunt aliquando
& ratiocinationes breuiter con-
clusæ, & aperta enthymemata
& inuentiones, atq; exempla subtili qua-
dam

Quint. li.
5. cap. 4.

dām & breui oratione cōprehēsa. Quod
 vt reprehendendum non est, ita diligen-
 tissime est curandum, ne syllogismorum
 & enthymematum turba conferta oratio
 sit: dialecticis enim disputationibus, quā
 oratorijs actionibus erit propior ac simi-
 lior, quod lōge aliter esse debet. Locuples
 enī, & speciosa vult esse eloquentia: quo-
 rum nihil consequetur, si conclusionibus
 certis & crebris, & in vnā propē for-
 mā cadentibus concisa, & contemptum
 ex humilitate, & odium ex quadam ser-
 uitate, & ex copia satietatem, & ex am-
 plitudine fastidiū tulerit. Feratur igitur
 non semitis, sed campis: nō vt fontes an-
 gusti fistulis colliguntur, sed vt latissimi
 amnes totis vallibus fluat: ac sibi viam,
 si quando non acceperit, faciat. Adhibea-
 tur in argumentando varietas, & iucun-
 da quaedam distinctio: figuris verborum,
 & ornamentis sententiarum argumen-

Oratio nō de-
 bet syllogis-
 morū & ethy-
 mematū tur-
 ba esse confer-
 ta.

Locuples, &
 speciosa vult
 esse eloquen-
 tia.

In argumen-
 tando varie-
 tas est adhibē-
 da.

Cicer. in
 part.

Quo fuerit v-
berior ac sua
uioꝛ eo erit
credibiliꝛ ar
gumentatio.
tatio expoliatur. Quo fuerit enim vberior, ac suauioꝛ, eo etiam erit credibiliꝛ or. Nunc sequitur vt de peroratione dicamus.

De peroratione. Cap. 27.

Perorationis
duz sunt par
tes, amplifica
tio & enume
ratio.

Xtrema pars orationis est per oratio, quæ diuisa est i duas partes, amplificationem, & enume

Cicero in
part.

rationem. Augendi autẽ, & hic est proprius locus in perorando, & in ipso cursu orationis declinationes ad amplificandũ dantur, confirmata re aliqua aut reprehẽsa. Omnes enim affectus etiã si quibusdã

Quint. li.
6. cap. 1.

Affectus sunt
in exordio &
peroratione
frequẽtissimi,
in narratione
& cõfirmatio
ne breuiores.

videntur in proẽmio atq; peroratione sedẽ habere, in quibus sane sunt frequentissimi, tamen aliæ quoq; partes recipiũt, sed breuiores, vt cum ex his plurimã sint re-

In peroratiõ
penitus incitã
di sunt audito
res.

seruanda. At hic si vsquam totos eloquẽtia aperire fontes licet: hic deniq; efficiẽdum est oratori, vt non modo auditores qui sua sponte se dant, & quo impellit

De orat. 3

ipse;

ipse, inclinans atque propendens, penitus incitentur, sed ut quietos etiā & languētes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantam vim habet tamen illa, quæ recte à bono poeta dicta est *Flexamina*, atque omnium regina rerū oratio, ut non modo inclinātem erigere, aut stantem inclinare, sed etiā aduersantem et repugnantē, ut imperator bonus ac fortis, capere possit. Quod vsq; eo magnū est atq; præclarū, vsq; eo admirabile, ut in eo penē sint omnia. Ad id autē consequēdū, quæ superiore libro de amplificatiōe dicta sunt, valde cōducūt: Sed illud caput est, in quo optimi & grauissimi authores vna voce consentiūt, ut oēs animi motus, quos orator adhibere volet auditoribus, i ipso oratore impressi sint atque inuisti. Neq; enim facile est perficere ut incitetur alij, nisi is qui dicit, ijs ipsis sensibus, ad quos illos adducere vult permoueatur.

magnam vim
habet omniū
regina rerum
oratio.

Ad mouēdos
animos audi-
torum caput
est, eum, qui
dicit, cōmoue-
ri.

Cic. de or-
rat. 2. Qui
ti. lib. 6. c.
2. Horat.
in arte po-
eti.

Ut

Ut enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesserit. Primum est igitur ut apud eum, qui dicit valeant ea, quæ valere apud auditores volet: afficiaturque priusquam afficere conetur. Nihil autem opus est simulatione & fallacijs, ut toties anni onimi motu concitetur orator. Ipsa enim natura orationis eius, quæ suscipitur ad aliorum animos permouendos, oratorem ipsum magis etiam quam quenquam eorum, qui audiunt, permouet: Miram etiam vim habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita complecti animo, ut eas cernere oculis, ac presentes habere videamur, has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, veri esse indicant

mul

Qua ratione
reueatur is,
qui dicit.

Cicero in per
oratio fuit ve
hemētissim⁹.

Quint. II.
6. c. 2.

cāt multæ Ciceronis perorationes, ut pro
 Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim
 præ lacrymis iam loqui possum, & hic se
 lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio
 Posthumo: Sed iam quoniam, ut spe-
 ro, fidem, quam potui, tibi præstiti Po-
 sthume, reddā etiam lacrymas, quas de-
 beo. Et paulò post: Iam indicat tot homi-
 num sletus, quàm sis charus tuis, & me
 dolor debilitat, includitque vocem. Alijs
 autem affectibus aliæ eiusdem peroratio-
 nes sunt plenæ. Enumeratio autem non
 nunquam laudatori, sua fori nō sæpe, ac-
 cusatori sæpius quàm reo est necessaria.
 Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ
 diffidas eorum, apud quos agas, vel inter
 uallo temporis, vel longitudine orationis:
 vel si frequentatis firmamentis vim est
 habitura causa maiorem: Quæ autem re-
 petimus, quàm breuissimè dicenda sunt,
 & quod græco verbo patet, decurrēdum

Enumeratio
 laudatori nō
 nunquam, sua
 fori non sæpe,
 accusatori sæ-
 pius quàm reo
 est necessaria.

Enumeratio-
 nis duo sunt
 tempora.

ἀνακεφαλαί-
 ωσις.

Q per

Pro Mil.

Pro C. Ra-
 birio po-
 sthumo.

Cicer. in
 part.

Quint. li.
 6. cap. 1.

per capita nā si morabimur, non iam enū-
meratio, sed altera quasi fiet oratio. Quae

Quae enume-
rantur cum
pōdere aliquo
dicēda sunt &
varietate,

autem enumeranda erunt, cum pondere
aliquo dicenda sunt, & aptis excitanda
sentētijs, & figuris utiq; varianda: alio-

qui nihil est odiosius recta illa repetitio-
ne, velut memoriae auditorum diffidētis.

Cicer. in
part.

Est etiam in enumeratione vitandum, ne
ostentatio memoriae suscepta videatur es-
se puerilis.

De arte Rhetorica.

LIBER III.

De Elocutione. Cap. 1.

*R*oximo libro ratio inuenta collocandi atque disponendi explicata est. Hic iam elocutionis rationem tractabimus, in qua oratorem excellere,

cetera in eo latere indicat nomen ipsum.

Non enim inuentor, aut compositor, aut actor haec complexus est omnia, sed & graece ab eloquendo Rhetor, & latine eloques dictus est. Ceterarum enim rerum quae sunt in oratore, partem, aliquam sibi quisque vendicat, dicendi autem, id est eloquendi maxima vis huic soli conceditur.

Eloqui autem est, omnia quae mente conciperis, promere, atque ad audientes proferre.

Et apud Graecos, & apud Romanos ab eloquendo nomen accepit orator.

Quid sit eloqui.

Cicer. in orat.

Quint. li. 1. in proemio.

Cætera omnia
superuacua sūt
sine elocutio
ne.

Sine quo superuacua sunt priora, & simi-
lia gladio condito atque intra vaginam
hærenti. Hoc itaque maximè docetur: hoc
nullus nisi arte assequi potest: hoc studiū
adhibedū: hoc exercitatio petit, hoc imi-
tatio, hic omnis ætas consumitur: hoc ma-
ximè orator oratore præstantior. Ideo quæ
M. T. in uentionem quidem ac dispositio-
nem prudentis hominis putat, eloquentiã
oratoris. Eum autem eloquentem idest in
eloquendo excellentem putat, qui ita dicit,
ut probet, ut delectet, ut fleat. Sed pro-
bare necessitatis est, delectare suauitatis,
fleatere verò victoriae. Hæc cum ita sint,
meritò tertius hic liber, qui elocutionis
præcepta continet, ut duobus superioribus
utilior est, sic etiã erit aliquãto longior.

2. De ora.

In orat.

Eloquens est
qui ita dicit,
ut probet, ut
delectet, ut
fleat.

Quatuor in
elocutione spe-
ctanda sunt.

Quæ in elocutione spectanda sint. Cap. 2.
Hæc in elocutione spectanda sūt,
ut latine, ut plane, ut ornate,
ut ad id, quodcumque agatur apte,

3. de orat.

conio

congruenterque dicamus. De ratione puri, dilucidi que sermonis, & si permagni eam facere debemus, cum verborum delectus origo sit eloquentiae, locus hic precipiendi non est. Nam traditur literis doctrina que puerili, & consuetudine sermonis quotidiani, & lectione veterum oratorum & poetarum confirmatur. Reliquas igitur duas partes, quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus eloquentiae continetur, explicemus: quae duae partes, illustranda orationis ac totius eloquentiae cumulanda, quarum altera dici postulat ornate, altera apte, hanc habent vim, ut sit quam maxime iucunda, quam maxime in sensus eorum qui audiunt, influat, & quam plurimis sit rebus instructa.

Verborum delectus origo est eloquentiae.

Omnis eloquentiae laus continetur in apte atque ornate dicendo.

De ornatu. Cap. 3.

de orat.

Ornatur igitur oratio genere primum, & quasi colore quodam & succo suo, nam ut grauis, ut suavis,

Quij vt

DE ARTE

ut erudita sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut sensus, ut dolores habeat quā tum opus sit, non est singulorum articulo-
 rum, in toto spectatur hæc corpore. **Ge-
 nus igitur dicendi est eligendum, quod ma-
 xime teneat eos, qui audiant, & quod nō
 solum delectet, sed etiam sine satietate de-
 lectet. Sed volenti ornatè dicere diligen-
 tissimè sylvarum primū, sententiarūq;
 cōparāda est. Rerū enim copia verborū
 copiā gignit, et si est honestas in rebus ip-
 sis, de quibus dicitur, existit ex rei natura
 quidā splendor in verbis, facileq; suppedi-
 tat omnis apparatus, ornatusq; dicendi.**

De ornatu orationis. Cap. 4.

Quoniam oratio cōficitur ex verbis quo-
 rum primū nobis ratio simpliciter vi-
 dendā est, deinde coniūcte. Nā est quidā
 ornatus oratiōis qui ex singulis verbis est,
 alius, qui ex cōtinuatis cōiunctisq; con-
 stat. Ergo utemur verbis, aut ijs quæ pro-
 pria

Cice. 2. de
 orat. i. pt.
 Quint. li.
 8. cap. 3.

Genus dicēdi
 eligēdum est
 quod sine sa-
 tietate dele-
 ctet.

Rerum copia
 verborum co-
 piam gignit.

Ornatus ora-
 tionis aut est
 i singulis ver-
 bis, aut in cō-
 iunctis.

pria sunt et certa quasi vocabula rerum,
pene vna nata cum rebus ipsis, aut ijs que
nouamus & facimus ipsi.

De verbis simplicibus. Cap. 5.

3. de orat.
in part.
Quint. li.
8. cap. 3.

Verba simplicia natura sunt, alia
consonantiora, grandiora, leuio-
ra, & quodam modo nitidiora,
alia contra. Consonantiora enim sunt,
quanquam, moderatio, & concertare,
quã, & si, modestia, & cõfligere. Grã-
diora immanis, cõtrucidare, optimus, offi-
ciosissimus, quã hæc, magnus, necare, bos-
nus, officiosus. Nitidius, etiã bos, quã
vacca. Vt syllabæ autẽ è literis melius so-
nantibus clariores sunt, ita verba è syllas-
bis magnis vocalia: & quo plus quæque
spiritus habet, eo pulchrior: et quod facit
syllabarum, idem verborum quoque in-
ter se copulatio, vt aliud alij iunctum
melius sonet. In vniuersum quidem
optima simplicium creduntur, quæ aut

Verba simp-
licia alia sũt cõ-
sonantiora, grã-
diora, & niti-
diora.

DE ARTE

Optima simplicium quæ aut maxime exclamât, aut sono sunt iucundissima.

Verba clara & sublimia materiæ modo cernenda sunt.

Verba simplicia iudicio aurium sunt ponderanda.

maximè exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus posteriora semper, nec sordidis unquam in oratione erudita locus. Clara verò, ac sublimia materiæ modo cernenda sunt. Quod enim alibi magnificentum, tumidum alibi: et quæ humilia circa res magnas, apta circa res minores videntur: & sicut in oratione nitida notabile est humiliter verbum, & velut macula, ita à sermone tenui sublimè, nitidumque discordat, fitque corruptum, quia in plano tumet. Sed ferè aurium quodam iudicio sunt ponderanda, in quo consuetudo etiam bene loquendi valet plurimū. Sed quoniam tria sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandam atque exornandam orationem, aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut translatum, de singulis breuiter dicamus.

Cicero & Quint ex Arist. rhet. to. li. 3. c. 7.

De verbis inusitatis. Cap. 6.

In

3. de orat.

*N*usitata sunt prisca ferè ac vetusta, & abusu quotidiani sermonis iam diu intermissa, quæ

Quæ sunt verba inusitata.

sunt poetarum licentia liberiora, quam oratorum, eoque ornamento acerrimi iudicij P. Vergilius vnicè est usus, olli eni, & quia nã, & pone, pellucent, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem, si raro etiam & in loco adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquã fugiat dicere, vt Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari &, alia multa: quibus loco positis grandior atque antiquior oratio sæpe videri solet.

Vergilius mirifice vltus est verbis inusitatis.

Poeticum aliquod verbu si raro, & in loco adhibeatur, dignitatem habet in oratione.

De verbis nouis. Cap. 7.

3. de orat.

*N*uantur autem verba, quæ ab eo qui dicit ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitudine, aut imita-

Quatuor modis verba nouantur.

R tione,

tione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine: ut syllaturit, à Cicerone formatum est: & ab Asinio, simbrizaturit, ad similitudinē verbi proscripserit: & a Livio, sobolescere, ab Horatio, iuuenescere, à Vergilio lentescere, & ignescere dictum est, ut feruescere. Imitatione facta sunt tinnio, rugio, clangor, murmur, aliaq. permulta. Inflexione, ut à bibo bibosus, inflexit Laberius Mimosgraphus. Adiunctione versutiloquus, & expectorare, nouavit Ennius. Sed græcis magis concessū est fingere, audendū tamen aliquādo, & si quid periculosius finxisse videbimur, quibusdā remedijs præmuniendum est, Ut ita dicā, Silicet dicere, Quosdā modo, Permite mihi sic dicere. In quo non falli iudicium nostrum, solitudine ipsa manifestum erit. nūc quoniā de verbis inusitatis & nouis dictū est, de tropis, nā illis verba transferuntur, exponamus.

Syllaturit, simbrizaturit, sobolescere, iuuenescere, lentescere & ignescere similitudine sūt nouata.

Tinnio, rugio, clangor, murmur, aliaq. permulta imitatione sunt nouata.

Græcismagis concessum est fingere quam latinis.

Quibus remedijs præmuniatur, quæ periculosius finxisse videbimur.

Ad Atti li. 9. in epist. 12.

Dec. 3. li. 9. Li. 4. car. ode. 7. Geor. 2. & Æac. 9.

Quint. li. 8. cap. 3.

De tropis. Cap. 8.

Quint. li.
8. cap. 6.

Tropus est verbi, vel sermonis à proprii significatione in aliã cū virtute mutatio: vt cū dicimus, lætas segetes, verbum, lætus, à propria significatione, qua lætos homines dicimus, ad segetes cū virtute trãffertur. Sunt autem tropi numero vndecim. In vno verbo septẽ, Metaphora, Synecdoche, Metonymia, An-tonomastia, Onomotopæia, Catachresis, Metalepsis. In oratiõẽ verò quatuor Allegoria, Periphrasis, Hyperbatõ, et Hyperbole: de quibus tametsi nõ dũ de eo dicamus ornatu, qui exconiunctis continuisq; verbis constat, breuiter scribemus, ne iterum de tropis disserere cogamur.

Quid Tropus sit.

Tropi numero sunt vndecim, septẽ in vno verbo, quatuor vero oratione.

De Metaphora. Cap. 9.

Arist. rhe.
lib. 3. ca. 2.
Quint. li.
8. c. 6.

Necipiamus igitur ab eo, qui cū frequentissimus est, tũ lõge pulcherrimus, trãslatione dico, quæ Metaphora græcè vocatur. Latissime enĩ

μεταφορα

Translatio cū frequentissimus: tropus est, tũ longe pulcherrim⁹

Rij patet.

Translatio
genit necessitas,
iucunditas celebravit

Eam necessitas genuit inopia coacta, & angustijs, post autem delectatio iucunditasque celebravit. Nam ut vestis frigoris depellendi causa reperta primo, post adhiberi cepta est ad ornatum etiam corporis, & dignitatem: sic verbi translatio instituta est inopia causa, frequentata delectationis. Est autem translatio cum nomen, aut verbum transfertur ex eo loco in quo proprium est, in eum, in quo proprium deest, aut translatum proprio melius est.

Quid translatio sit.

Translatio vero videtur quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius est.

Id facimus aut quia necesse est, aut quia significantius, aut quia decentius. Nam gemmare vites, luxuriam esse in herbis, letas segetes etiam rusticane necessitate dicunt. Oratores durum hominem aut asperum. Non enim proprium erat, quod daretur his affectionibus nomen. Iam incensum ira, inflammatum cupiditate, & lapsus errore, significandi gratia. Nihil enim horum suis verbis, quam his accersitis ma-

3. de orat.
auctor ad
Her. li. 4.

Quint. li.
8. c. 6.

gis proprium erat. Illa ad ornatum, lumē
 orationis, & generis claritatem, & cons
 cionum procellas, & eloquētiæ flumina,
 Pro Mil. ut Cicero pro Milone: Clodium fontem
 eius gloriæ vocat, & alio loco segetem, ac
 3de orat. materiam. Illud autem admirandum vi
 detur, quid sit quòd omnes translatis, &
 alienis magis delectantur verbis, quàm
 proprijs & suis. Nam si res suū nomen,
 & proprium vocabulum non habet, ut
 pes in naui, ut in vite gēma, necessitas cog
 git, quod non habeas aliunde sumere: sed
 in suorum verborum maxima copia, ta
 men homines aliena multo magis, si sunt
 ratiōe translata, delectant. Causa autem
 illa est, quod translatio est similitudo ad
 vnum verbum contracta, similitudine au
 tem mirificè capiuntur animi. Eo tamen
 distat, quòd illa comparatur rei, quam vo
 lumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur.
 Comparatio est, cum dico fecisse quid ho

Mirandū est
 cur homines
 tantopere de
 lectentur trās
 latiōe, & eius
 rei causa.

Translatio est
 similitudo ad
 vnum verbū
 contracta.

Aristo. 6.
 Topi. c. 2.
 & Rhet. 7.
 c. 4. Quir.
 l. 8. c. 6. &
 Cic. 3. de
 orat.

DE ARTE

minem vt leonem. Translatio, cum dico de homine, leo est.

Quotuplex sit translatio Cap. 10.

Quint. li. 8. c. 6.

Translationis est quadruplex.

In rebus animalibus aliud pro alio ponitur.

In anima ponuntur pro inanimis. aut pro rebus animalibus in anima, aut contra.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cū in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: vt

Liuus Scipionem à Catone allatrari solitū refert. In anima pro alijs generis eiusdem sumuntur, vt, concentu virtutum nihil est suauius. Aut pro rebus animalibus in anima, vt.

Dec. 4. li.

Æn. 6.

Duo fulmina belli

Scipiadas.

Aut contra.

Sedet in scius alto

Ænei. 2.

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

In quibus translationibus sit mira sublimitas.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas, quæ audaci et proxime periculū translatione tolluntur, cū rebus sensu carētibus actū quendā & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes,

Æue 8.

& illa Ciceronis: Quid enī tuus ille Tullero districtus in acie pharsalica gladius agebat?

Pro Lig.

agebat? cuius latus ille mucro petebat?
 qui sensus erat armorum tuorum? In translatione
 primū fugienda est dissimilitudo, qua
 lis est in illo Ennii, Cæli ingētes fornices.
 Deinde videndū est, ne lōge simile sit du-
 ctū: Syrti patrimonij, scopulū libentius
 dixerim: Charibdim bonorum: voraginē
 potius. Facilius enim ad ea, quæ visa, quā
 ad illa quæ audita sunt, mentis oculi fe-
 runtur. Sunt quædam & humiles trans-
 lationes, ut, Saxeæ est verruca: quædam
 maiores, quàm res postulat, ut, Tempe-
 stas comesationis: quædam minores, ut,
 comesatio tempestat. Ut modicus au-
 tem atque opportunus eius usus illustrat
 orationem, ita frequēs, & obsurat et tæ-
 dio complet: continuus verò in allegoriā,
 & ænigma exit. Quòd si verecare ne pau-
 lō durior translatio esse videatur, molliē-
 da est præposito sæpe verbo, ut, Si olim
 M. Catone mortuo pupillum senatum,

Que sint in
 translatione
 fugienda.

3. de orat.

Quint. li.
 8. cap. 6.

3. de orat.

Quint. li.
 8. cap. 6.

Frequēs. vsus
 translationis.
 exit in allego-
 riam & ænig-
 ma.

quis

DE ARTE

Quomodo
durior meta-
phora molliri
debeat.

quis relictum dicat: paulò durius, sin: Ut
ita dicam pupillum, aliquanto mitius est.
Etenim verecunda debet esse translatio,
ut deducta esse in alienum locum, nō ir-
ruisse, atque ut precario, nō vi venisse vi
deatur. Diligenter etiam cauendum est,

Multæ poetis
permissæ sunt
metaphoræ,
quæ oratori
nō cōueniūt.

ne omnia quæ poetis permissa sunt, cōue-
nire orationi putemus: nec enim pastorē
populi, autore Homero dixerī, nec volu-
cres pennis remigare, licet Vergilius in
apibus ac Dædalo speciosissimè sit usus.
Modus autem nullus est florentior in sin-
gulis verbis, nec qui plus luminis afferat
orationi, eoquē in illo explicando merito
longiores fuimus.

Quint. li.
8. c. 6.

4. G cor.
& Aen. 6.

συνεκδοχή,
Græci intel-
lectio dicitur
aut. ad Her.

Quid sit sy-
necdoche.
Octo modi
synecdoches
ab authorib⁹
traditi ad qua-
tuor reuocan-
tur.

De Synecdoche. Cap. 11.

Synecdoche tropus est, in quo ex
parte totum, aut contra, aut ex
antecedentibus sequentia intel-
liguntur. Quæ descriptio octo illos modos
cōprehendit, quibus fit synecdoche, quos

gra-

grauissimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, ut ex puppi nauis: ensis ex mucrone: aut ex tecto domus. Cicero: Mucrones eorū à iugulis nostris reiecimur. Huc pertinet, cum vel ex vno plures significantur. Lilius: Romanus praelio victor: & Vergilius:

Hostis habet muros.

Vel genus ex forma, idest parte illi subiecta: Verg.

Dentesq; Sabellicus exacuit sus.

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: quare ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro nauis, & aurum atq; argentum pro aurea & argentea pecunia sumitur, Cicero: homines instructi & certis locis cum ferro collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, ut in illo Vergilij.

Fontemq; igneum ferebant.

De quo genere est, cum aut è pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo, inquit imposuimus, & oratores visi

S sumus

sumus: cum de se tantum loqueretur: Aut
 è genere pars illi subiecta, Vergilius.

Prædamq; ex unguibus ales

En. 12.

Proiecit fluvio.

Pro Aquila

Ex antecedentibus sequentia monstran-
 tur: ut cum ait idem poëta,

Aspice anatra iugo referunt suspensa iuveni.

A'g. 11

Ut ex his per spicuum est, quæ hoc & pro-
 ximo capite dicta sunt, Translatio ad mo-
 uēdos animos, & res penè sub oculos sub-
 iiciendas reperta est, at synecdoche ad lo-
 cupletandum sermonem pertinet.

Quint. 11. 8.
 cap. 6.

De Metonymia. Cap. 12.

μετωνυμία,
 Græci vel
 ὑπελλαγία
 aut. ad Her.
 denominatio
 nē appellat.
 Metonymia
 quid sit.
 Omnes modi
 quibus fit me-
 tonymia, ad
 quatuor reuo-
 cantur.

Metonymia est tropus, in quo cau-
 sas per effecta, vel effecta per
 causas, vel ex eo, quod cōtinet,
 id quod continetur, vel rem è signo intelli-
 gimus. Per causas effecta declaramus, cū
 inuentor, aut alicuius rei author, pro re
 inuenta ponitur, Verg.

Onerantq; canistris

En. 12.

Dona laborat. e Cereris.

Hoc

Hoc modo Platonem, Aristotelem, Demosthenem frequenter pro eorum scriptis ponimus. Cicero: Lectitasse Platonē studiose, audiuisse etiam Demosthenes dicitur. Ex effectis autem causa significatur, cū sacrilegium deprehensū & scelus dicimus pro scelerato. Hinc mæstum timorem, tristem senectutem, & pallidā mortem eleganter optimi dicunt authores.

En. 1. Verg. Mæstumq̄ timorem. Mutue.

Horatius.

*Pallida mors æquo pulsat pede pauperū tabernas,
Regumq̄ turres.*

Ex eo quod continet, id quod continetur venuste etiā intelligitur. Sic bene morata vrbes vocantur, sic seculum felix: sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus frequenter ponuntur, Verg.

En. 7. Cælo gratissimus annis. Id est, Cælestibus.

Decorat. Cicero: Ut omitā illas omniū doctrinarū inuētrices Athenas, in quibus sūma dicēdis et iuēta ē et perfectā Athenas dixit pro

S ij Athē-

Cicerone. Epithetō autem, siue latinē ma-
lis dicere appositū, non est tropus, quia ni-
hil vertit. Necesse est enim semper, ut
id, quod est appositū, si à proprio diuiseris,

Epithetō nō
est tropus.

per se significet, & faciat Antonomasiā.
Nam si dicas, Ille qui Carthaginem &
Numantiā vertit, Antonomasia est: si
adieceris, Scipio, appositum. Apposito et
frequentius & liberius poëta vtuntur,
nāq̄ illis satis est cōuenire verbo, cui ap-
ponitur: & ita, Dentes albi, & humida

Quomodo dif-
ferat epithetō
ab antonomā-
sia.

vina, apud eos non reprehēdūtur. Apud
oratore[m] nisi aliquid efficitur, redundat.

Orator quan-
do epithetis
vtitur.

Tum autem efficitur, si sine illo, quod di-
citur, minus est, qualia sunt, ô scelus ab-
ominandum, ô deformem libidinem.

Exornatur autē res tota maxime transla-
tionibus: Cupiditas effrænata, et insana
substruclioes. Solet etiā fieri alijs adiūctis

Epitheton tropis, apud Vergiliū: Turpis
egestas, et tristis senectus. Verūtamen talis

Arist. li. 3.
rhet ca. 3.
& Quint.
li. 8. ca. 6.

Aen. 6.

Appositorū
vltus fit in ora
tione modera
tus.

est ratio huius virtutis, ut sine appositis
nuda sit et velut incōpta oratio, ne onere
tur tamē multis. Nā sit lōga, et impedita.

De Onomatopœia Cap. 14.

ὄνοματοπῶια
ἰσχυρ. gre. aut.
ad Her. nomi
nationē appe
llat. lib. 4.
Onomatopœ
ia vix latinis
permittitur.

Onomatopœia id est fictio no
minis græcis inter maximas ha
bita virtutes, latinis vix per
mittitur. Ab his tamē plurima sūt per ono
matopœiā posita, qui primi sermonē fece
runt aptantes affectibus nomen. Nam
mugitus & sibilus, & murmur, & vas
gitus, aliāq̄ quā plurima inde venerunt.
At nūc raro & cum magno iudicio hoc
genere vtendum est, ne noui verbi assidu
itas odium pariat: sed si cōmode quis eo
vtatur, & raro, non modo non offendet
nouitate, sed etiam exornabit orationē.

Quint. li.
8. cap. 6.

De Catachresi. Cap. 15.

καταχρησις
græ. aut. ad
Her. est abu
sio.
Quid sit cata
chresis.

Atachresis, quā rectē dicimus abu
sionem, non habetibus nomen suū,
accōmodat quod in proximo est. Sic,

Quint. li.
8. cap. 6.

Equam

Equum diuina Palladis arte *Ædificant.*

Et, *Pyxides*, cuiuscunq̄ materiae sunt, et parricida matris quoq̄ aut sororis interfectoꝝ dicitur. Valde similis est metaphoꝝra, sed ab ea tamen distinguitur, quòd abufio nomē ex vicina ac finitima re accommodat alteri rei, quæ sine nomine est: metaphoꝝra vero, etiã si nomen non deest, vnde cũq̄, modo similitudinē res habeat, alienū nomē asciscit. Quid tã propinquū patris interfectoꝝ, quã matris aut sororis aut fratris interfectoꝝ? ergo is, quia nomē latino sermone non hēt, per abufionē parricida vocatur. Quid rursus magis seiũctũ, quã arbor atq̄ *Respublica*, quæ florere verbo ab arbore translato dicitur? Vnde apparet duos hos tropoꝝ ita similes esse, vt tamen sint diuerfi.

De Metalepsi. Cap. 16.

Quint. li.
& cap. 5.

uperest ex his, qui aliter significat, *Metalepsis*, id est, *transumptio*

μετάληψις

Metalepsis est
ratiō nostra
p̄ & maxime
impropria.

S iij ex

ex alio in aliud velut viam præstas. Tropus autem est rarissimus, & maxime improprius, Vergilius.

Ægl. i.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.
Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad æstates, ab æstatibus ad annos acceditur. Idem etiam poetam in primo libro Æneid. sic ait.

Quin. ibi dem.

Speluncisq; abdidit atris.

Georg. i.

Ubi spelucae nigrae, ac per hoc crassis & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum deniq; infinita altitudine depressæ intelliguntur.

De Allegoria. Cap. 17.

Allegoria, quam inuersione interpretamur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, ac etiam interim contrarium, Vergilius.

Sed nos immensum spatij consecimus æquor:

Et iam tempus equum spumantia solvere colla.

Habet usum talis allegoriæ frequenter oratio, sed raro totius, plerunq; apertis

permis

αλλυγοει' αυ
græ. autor ad
Her. permuta
tionē vocat.
lib. 4.
Quid sit alle
goria.

Oratio reci
pit etiam alle
goriā, sed ra
ro totam

permista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc miror enim querorque quenquam hominem ita pessundare alterum verbis velle, ut etiam nauem perforet, qua ipse nauiget. Illud cōmīstum frequētissimū. Equidem ceteras tempestates, & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum, semper Miloni putavi esse subeundas: nisi adiecisset, fluctibus concionum, esset allegoria, nunc eam miscuit. Illud verò longè speciosissimū genus orationis in quo triū permista est gratia, similitudinis, allegoriae, & trāslationis. Quod fretum, quem Euripum tot motus, tamq̄ varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, & quātos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus vnus, aut nox interposita sæpe perturbat omnia, & totam opinionem parua nonnunquam cōmutat aurarumoris. Nam id quoque in primis est custodiē-

Allegoria mixta in oratione frequens est.

Speciosissimū genus orationis est, quod constat allegoria, similitudine & trāslatione.

Quid in allegoria custodiendū sit,

T dum

Pro Mil.

Pro Mur.

DE ARTE

dum, ut quo genere ceperis translationis, hoc desinas. Multi enim cum initium à tēpestate sumpserunt, incēdio, aut ruina finiunt, quæ est inconsequētia rerum fœdissima. Cæterum allegoria paruis quoq̃ ingenijs, & quotidiano sermone frequētissime seruit, nam illa in agendis causis trita: *Pedem conferre.* & *iugulum petere,* & *Sanguinem mittere,* inde sunt.

Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima.

Aenigma est obscurior allegoria.

Allegoria quæ est obscurior, ænigma dicitur, ut ium perfecto, siquidē dicere dilucide virtus, quo tamen & pœtæ utūtur, Vergilius,

Treis pateat cælis spatium non amplius vlnas.

Et oratores nonnūquam, ut, in Triclinio Coa, in cubiculo nola.

Æ. l. 6.

De Ironia. Cap. 18.

ἰρωνία
græcè inuertiō-
nē vocāt & dif-
simulationē.
lat.

Quid ironia sit, eā aut. ad Her. lib. 4. vocat permutatiōnē,

IRONIA, quam illusionē vocant, allegoria est, quæ nō solū aliud sensu, aliud verbis ostendit, sed contrariū. Ea aut pronūtiatione intellis-

Arist. rhe-
to. Alex. 2.
cap. 20 &
Quint. li.
8. c. 6.

gitur

gitur, aut persona, aut rei natura. Nam si qua earum verbis dissentit, apparet diuersam esse orationi voluntatē, Cic. in Clodiu: Integritas tua te purgauit, mihi crede, pudor eripuit, vita ante acta seruauit. & Turnus apud Vergilium.

Meg. timoris

*Argue tu Drance, quando tot cædis acervos
Teucrorum tua dextra dedit.*

De Periphrasi. Cap. 19.

Quint. li.
8. cap. 6.

QUoniam pluribus verbis, id quod uno, aut paucioribus dici potest, explicatur, Periphrasin vocant, circuitum loquendi, qui est apud poetas frequentissimus. Ut

Ed. 2.

*Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.*

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior, quicquid enim significari breuius potest, & ornatu latius ostenditur, periphrasis est. Verum ut cum de corem habet periphrasis, ita cum in vitium incidit perissologia dicitur, obstat

Periphrasi
contraria est
perissologia.

Tij enim

περι φρασις,
circuitio est
aut. ad Her. li.

4.
Quid sit periphrasis, ead. au-
to. ad Her. cir-
cuituionem vo-
cat.
Periphrasis 6
apud poetas
frequentissima

Quomodo
ironia intelli-
gatur,

enim quicquid non adiuvat.

De Hyperbato. Cap. 20.

ὕπερβατον
Claxci, vel
ὕπερβασις
transgressionem
nominat aut
ad Her. li. 4.

Hyperbato id est transgressio, tropus
est solis poetis concessus, qui etiam
verborum diuisionem, & transgressionem
faciunt, Vergilius.

Hyperbaton
tropus solis
poetis conce-
ditur.

Hyperboreo septem subiecta trione.

Geor. 3.

Quod oratio nequaquam recipiet. Est au-
tem diligenter animaduertendum, hyperba-
ton, ubi nihil ex significatione mutatum
est, sed structura sola decoris gratia varia-
tur, tropum non esse, id quod tropi defini-
tio declarat.

Hyperbaton
est tropus quia
do coronitur
ex duobus in-
tellectibus.

De hyperbole. Cap. 21.

Hyperbole est ementiens superiectio,
cuius virtus est ex aduerso par au-
gendi ac minuendi, Vergilius:

ὕπερβολή
superlatio est,
aut ad Her. li.
4.

Hyperbole va-
let ad augendum
& minuendum.

Gemminique minantur In caelum scopuli.

En. 1.

Et, Fulminis ocyor alis.

En. 5.

Cicero in Antonium, Quae Charymbdis tā
vorax? Charymbdim dico, quae si fuit, fuit
animal vnum: Oceanus medius fidius dix
videtur

videtur, tot res, tam dissipatas, tam distā
tibus locis positas, tam cito absorbere po
tuisse. Illud Vergilij ad minuendum.

Eg. 2.

Vix ossibus hærent.

Sed tam in augendo quàm in minuendo
seruetur mensura quædam. Quauis est
enim omnis hyperbole ultra fidem, nõ ta
men esse debet ultra modum.

Hyperbole nõ
debet esse ul
tra modum.

De ornatu qui est in verbis coniunctis. Cap. 22.

3. de orat.

Sequitur continuatio verborum, quæ
duas res maximè collocationē primū,
deinde modum quendam formāq; deside
rat. Tum & verbis & sententijs oratio
cõformanda est, de quibus post tropos ap
tissimè dicemus, deinde de collocatiõne, po
stremo de modo et forma, id est numeris
qui sũt adhibēdi in oratione differemus.

De figuris. Cap. 23.

Quint. li.
9. cap. 1.

Figura (sicut nomine ipso patet) est
conformatio quædã orationis res

Quid sit figu
ra.

nota

Quod sit dif-
crimen inter
tropos & figu-
ras.

mota à cōmuni, & primū se offerente ra-
tione. Differt autē à tropis figura, quia
proprijs verbis figura fieri potest, quod in
tropos non cadit: ut, Fuit hoc quondam,
fuit propriū populi Romani: figura est in
verbo geminato in sua significatione per-
manente. Illud tamen notandū coire fre-
quenter in easdem sententias & tropum
& figuram. Tam enim translatis verbis
quā proprijs figuratur oratio, ut, Qui
spem Catilinæ mollibus sentētijis aluerūt,
coniurationēq; nascentē corroborauerūt.
Aluerūt, et corroborauerūt trāslata sūt,
& similiter desinētia, similiterq; cadētia.

Tam verbis p-
prijs quā trā-
slatis figura-
tur oratio.

Figure vel
sunt in verbis
vel in sentētijis.

De generibus figurarum. Cap. 24.

Sicut omnem orationem, ita figura-
ras quoque necesse est versari in
sensu, & in verbis. Ut vero natu-
ra prius est cōcipere animo res, quā enū-
ciare: ita de ijs figuris ante loquēdū esset,
quæ ad mentem pertinent: sed facilitate
secuti, de figuris verborū prius dicemus.

Auto ad
Her. li. 4.

p. de orat.

Est autē verborū exornatio, quæ ipsius sermonis insignita cōtinetur perpolitioe. Inter conformationem verò verborū & sententiarum hoc interest, quòd verborū conformatio tollitur, si verba mutaris: sententiarum permanet quibuscunq; verbis uti velis: ut, Nunc verò quid agat, quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet, quē ignorare nostrū putat? Repetitio est verborū figura, & interrogatio figura sententiarum (persæpe enim vnus & idem locus, & verborū & sententiarū ornamentis illuminatur) muta verba, Quid agat, & moliatur, ac deniq; quid cogitet quē ignorare nostrū putat? Repetitio tollitur, interrogatio permanet, sēperq; permanebit quibuscunq; verbis uti velis. Sed quoniā parū inter authores cōuenit de numero et noībus figurarū, et in eo etiā magna discrepātia est, quòd aliqua à quibusdam inter verborū ponūtur, quæ ab alijs

Quid sit verborū figura.

Quo pacto verborū figuræ a figuris sententiarum distinguantur.

Parum cōuenit inter authores de numero & nominibus figurarū.

inter

ab alijs inter sententiarū ornamenta numerantur, nos mediam viam secuti, ea de quibus gravissimorum scriptorum maior consensus est, explicabimus.

Quot modis fiant figuræ verborum. Cap. 25.

Figuræ verborum tribus maxime sunt modis.

Figuræ verborū tribus maxime sunt modis, per adiectionē, detractionem, Quint. li. 9 c. 3.

similitudinem. Per adiectionem, ut Cicero pro Milone: Occidi occidi non spurium Pro Mil.

Melium, quo loco, verbum, occidi figuratè geminatum est. Per detractionem etiā

fiunt figuræ, in quibus multum est venustatis: Cicero in Catilinam: Abijt, excessit, Inuoc. 2.

erupit, euasit, ubi coniunctiones præmittuntur. Sed tertium genus figurarum

Figuræ quæ vocum habet similitudinē aures in se præcipue vertit.

quod quandam vocum habet similitudinē, & aures præcipue in se vertit, &

animos excitat, Cicero in oratore: Itaque In orat. efficis, ut cum gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint grata, quæ facis.

De figuris quæ fiunt per adiectionem. Cap. 26.

Repe-

ἀναφορὰ vel
ἐπιθεσιμῶν, gr.

Repetitio est cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, vel ut

Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra à primo repetitio. Quod acriter

Acriter & instanter ab eodem verbo ducitur sæpius oratio.

& instanter fit, Cicero in Catilinam, Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas,

quod ego non modo audiã, sed etiam videam, planeque sentiam. Idem contra Rul-

lum: Quid enim est tam populare, quam pax? qua non modo iis, quibus natura sen-

sum dedit, sed etiam tecta atque agri miserabiliter videntur. Quid tam populare,

quam libertas? quam non solum ab hominibus, verum etiam à bestiis expeti, atque

omnibus rebus anteponi videtis. Quid tam populare, quam otium? quod ita incundum

est, ut & vos, & maiores vestri, & fortissimus quisque vir maximos labores sus-

cipiendos putet, ut aliquando in otio possit esse, præsertim cum imperio ac dignitate.

Conuersio est cum in idem verbum con-

ἐπιθεσιμῶν vel
ἀντιθεσιμῶν,

gr.

V rjicitur

Auto. ad
Her. lib. 4
Quint. li.
9 c. 3.
De ora. 3.
In orat.
Inuect. 1.

ijcitur sæpius oratio, Cicero in Antoniũ, Phil. 2. A
Doletis tres exercitus populi Romani in
terfectos? Interfecit Antonius. Desidera
tis clarissimos ciues? eos quoq; eripuit vo
bis Antonius. Authoritas huius ordinis
afflicta est? Afflixit Antonius.

συμπλοκή,

Complexio est, quæ repetitionē et cō-
 uersionē cōplectitur. Qui sūt, qui fe-
 dera sepe ruperūt? Carthaginēses. Qui
 sunt, qui crudele bellū in Italia gesserūt?
 Carthaginēses. Qui sunt, qui Italiam de-
 formauerūt? Carthaginenses. Qui sunt,
 qui sibi postulāt ignosci? Carthaginēses.
 Cicero pro lege agraria: Quis legum tus-
 lit? Rullus. Quis maiorē populi partem
 suffragijs priuauit? Rullus. Quis comi-
 tijs præfuit? idem Rullus.

αναδίπλω-
σις

Conduplicatio est verborū gemina-
 tio, quæ habet interdū vim, lepōrē
 alias. Geminātur autē verba modis plu-
 ribus, aut enī adiūgitur idē iteratū, vt Ci-

cero

- Inuēt. 1. *cero in Catilinā, Viuis et viuis nō ad depōnendā, sed ad cōfirmandā audaciā. Aut*
 & idem ad extremū refertur: Cicero in
 Verrem, *Multi & graues dolores inuēti parētibus, & propinquis multi. Aut cōtinenter unum verbum nō in eadem sententia ponitur: Cicero pro Ligario, Prin-*
- Act. 7. *tipum dignitas erat penē par, non par fortasse eorum qui sequebantur: Aut post aliquam interiectionem repetuntur. Cic.*
- Phil. 2. *Bona, miserum me (consumptis enim lachrymis tamen infixus animo hæret dolor) bona in quā Cn. Pompeij acerbissima voci subiecta præconis. Possūt quoq̄ media respondere, vel primis, vt Vergil.*
- En. 7. *Te nemus Angiæ, vitæate Fucinus vnda. Vel ultimis: Cicero in Verrē, Hæc nauis onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoq̄ esset ex præda. Interi sententiā tota repetitur. Cicero in eadē act. Quid Cleomenes facere potuit? nō enim possum quengquā*

Aliquādo cōtinenter idem verbum in diuersis ponitur sententijs.

Media verba possūt primis respondere.

Aliquādo sententiā tota repetitur.

in simulare falso. Quid inquam Cleomenes
 magnopere facere potuit? Ille verò apud
 Ciceronē locus est pulcherrimus, in quo
 & primo verbo longo interuallo redditū
 est ultimum, & media primis & medijs
 ultima congruunt. Vestrū iam hic factū
 reprehenditur P. C. nō meum: ac pulcher-
 rimum quidē factum, verum vt dixi non
 meum sed vestrū.

T Raductio est cum verba paululum
 immutata ponuntur. Cicero, Homi-
 nes te propter pecuniā iudicio liberarunt,
 hominibus iniuria tui stupri dolori non
 fuit. Homines tibi arma, alij in me, alij
 post in illum in victum ciuem dederunt:
 hominum beneficia prorsus concedo tibi.
 Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri,
 plenæ sapientum voces, plena exemplo-
 rum vetustas.

Synonimia est cum verba idem signi-
 ficantia congregantur. Quæ cum ita
 sint

πλοκή β' α.

πολύπλωτος

συνωνυμία

- Inuēt. 1. *sint Catilina, perge quo capisti: egredere aliquando ex vrbe, patēt portæ, proficis cere.* Et alio libro: *Abijt, excessit, erupit, euasit.* Nec verba modo, sed sensus quoq̄ idē faciētes aceruātur, Perturbatio istū mentis & quædā scelerū effusa caligo, et ardentēs furiarū faces excitarunt.

Nō verba modo, sed sensus quoque idem faciētes aceruantur.

Pro Mil. **P**olysyndeton est schema quod coniuñtionibus abundat.

πολυσύνδετος

Geor. 3: *Tectamq̄, laremq̄, Armaq̄, Amycleumq̄, canem, cressamq̄, pharetrā.*

Gradatio repetit quæ dicta sunt, & priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel vt cum Cicerone definit amuss; Gradatio est, cū gradatim sursum uersus reditur. Africano virtutem industria, virtus gloria, gloria æmulos cōparauit. Cicero pro Milone: *Neq̄ verò se populo solūm, sed etiā senatui comisit: nec senatui modo, sed publicis præsidijs et armis: neq̄ his tantum, sed etiam eius po-*

V ij testati,

testati, cui senatus totam *Remp.* cōmisit. In tertio loco, cum dicendum fuisset: nec publicis praesidijs & armis tantum: consulto, quoniam id longum erat & insuauē, pro eo dixit: neq̄ his tantū. Hæc figura apertiore[m] habet artē & magis affectatam, ideoque esset rarior debet.

De figuris verborum, quæ fiunt per detractionem. Cap. 27.

Figure que p
detractio[n]e
fiunt, nouita-
tis breuitatis
q̄ gratia ma-
xime petun-
tur.

Sequuntur figurae, quæ per detractionem fiunt, quæ breuitatis nouitatisq̄ maxime gratia petuntur, quarum una est synecdoche, non tropus ille, de quo dictum antea est, sed verborum figura, cum subtrahitur verbum aliquod satis ex cæteris intelligitur, ut Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te, quid enim potius?

Quint. II.
9. ca 3 Ci.
4. De ora-
to. in ora-
to. aut. ad
Hor. li. 4.

αιχλουτορ αυ
αουιδετορ.

Dissolutio, quæ articulum alij vocat, est cū deptis cōiunctionib; dissolute plura dicuntur. Cice. Sit in eius tutela Galia,

De prou.
conf.

lia,

lia, cuius virtuti, fidei, felicitati cōmen-
data est. *Apta est hac figura non in singu-
lis modo verbis, sed sententijs etiam, vt Ci-
cero pro Archia: Hæc studia adolescentiã*

Dissolutio nõ
i singulis mo-
do verbis fit,
sed sententijs
etiam.

Pro Ar-
chia.

alunt, senectutem oblectant, secundas res
ornant, aduersis per fugium præbent, de-
lectant domi, nõ impediunt foris, perno-
ctant nobiscum, peregrinantur, rustican-

De poly-
syndeto
dictũ est
cap. supe-
riori.

tur. *Dissolutionis autem, et Polysyndeti-
fons vnus est, quia acriora faciunt, quæ
dicuntur, & vim quandã præ se ferentia
velut sæpius erumpentis affectus,*

Dissolutionis
& polysynde-
ti vnus est fõs

Adiuctio est in qua vnum ad verbũ,
quod primũ aut postremũ collocatur
plures sententiæ referuntur, quarũ vnã
quæq; desideraret illud, si sola poneretur.

περίσυνδυα
& ὑπόσυνδυ-
α cõprehen-
dit adiuctio.

Fit aut præposito verbo ad quod reliqua
respiciant, hoc modo: *Vicit pudorẽ libi-
do, timorẽ audacia, rationẽ amentia: aut
illato, quo plura clauduntur. Nec. nis es
Catili. vt te, aut pudor. vnq; à turpitudine*

Tribus. mo-
dis adiunctio
fit.

an. 1. 1. 1.

pitru

aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocauerit. Medium quoq̄ potest esse quod & prioribus, & sequentibus sufficiat, vt formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniunctio figura est.

D Isiunctio (quã perspicuitatis gratia, quoniã superiorib⁹ contraria est, hoc loco tradimus) est cum eorũ, de quibus dicimus, vnum quodq̄ue certo concluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo Iudices, vt ab illis nullo me vnquam tempore, aut cõmodum, aut ocium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut deniq̄ue somnus retardarit. Et in eadem oratione.

Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi verò esse suum confirmant.

Synecdoche, cuius et Cicero & Quintilianus

ἀλυτοῦ vel ὑποξευγµεῖ τοῦ.

Homerũ multas ciuitates suum ciuem esse dicunt.

συνεκδοχῆ. v. ἔµει. ἡ ἰσχυρῆ. auto. ad Her. est præcisio.

tilianus

Inorat.

tilianus meminerunt, nō tropus modò de quo ante dictum est, sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractum ali- quod verbū satis ex cæteris intelligitur: Precisionē vocat author ad Her. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidē parte, est, in posteriori verò, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea vnum verbum, & manifestum quidem desideretur, ut in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Luper calibus, quo die Antonius Casari: vbi nihil aliud intelligi potest quàm hoc, diadema imposuit. At in Aposiopesi aut incertū est, quod tacetur, aut certe longiore sermone explicandū.

Synecdoche
differt ab apo-
siopesi.

est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet.

De figuris verborum textij generis.

Cap. 28.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine vocum, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se aures, & animos excitant.

Cice 3. de
orat. & in
orat. Qui
ti. li. 9. c. 3.
auto. ad
Her. li. 4.

περὶ ὀνόματι

Anominatio, quam Græci *Paronomasiam* vocant, est cum paululum immutata verba, atq; deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs rationibus conficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flama. Et, Emit morte immortalitatē. De tractione sic, contra eum qui se legationi immoriturum dixerat, pater Quintiliani: non exigo ut immoriaris legationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinam, Hanc rei publicæ pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Transla-

Pro Clu-
ent.

Inuest. 9.

tione:

Multis & va-
rijs rationib9
sic paronoma-
sia.

tione: Videte Iudices vtrum homini nauo, an vano credere malitis. Hæc figura leuis alioqui sententiarum ponderare implenda est. Merito igitur illa exemplum vitandi potius, quàm imitandi gratia ponit Quintilianus: Auium dulcedo ducit ad auium, & non Pisonum, sed pistorum: pessimum verò, Nepatres Conscripti, circumscripti videantur. et, Raro euenit, sed vehementer venit: alia quæ similia.

Paronomasia
pōdere sentē-
tiam implē-
da est.

Similiter cadens exornatio est, cum in ὁμοίπτωτον
Seosdē casus verba cadunt. Græci Homoiptoton appellant. Cicero, Ac primū
Pro lege
Man. quanta innocentia debent esse imperatores? Quanta deinde omnibus in rebus tēperantia? Quanta felicitate? Quanto ingenio? Quanta humanitate? Et alibi:
Pro Ar-
thia. Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?
Similiter cadens est in illis verbis,

Similiter ca-
dēs non solū
est in nomi-
bus, sed etiam
in verbis.

Diligam, admirer, putem. Nam et verborum ut nominum siue etiam sunt casus.

Similiter desinens est cum siue casus sint in verbis, siue non, tamen similes exitus sunt:

*Cicero: ut eius semper voluntatibus non modo ciues assenserit, socij obtemperarint, hostes obedi-
erint, sed etiam venti, tempestatesque obsecudarint. Et pro Milone,*

Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam pertales viros in-

fringendam. Differt haec figura a superiori, est enim similiter cadens, tantum casus similis, etiam si dissimilia sint, quae de-

clinentur: at similiter desinens in eosdem exitus cadit, ut, Audacter territas, humiliter placas. Atque eo fit, ut similiter ca-

dens in verbis & nominibus tantum esse possit, cum similiter desinens non modo in

his, sed in illis etiam, quae declinari non possunt, reperiatur, ut proximum declarat

exemplum.

Compar

ὁμοίως λέγουται.

Similiter cadens, & similiter desinens quomodo differant.

Compar Græci vocant ἰσόκολον, habet membra orationis, quæ constant ex pari ferè numero syllabarum. Hoc nõ de enumeratione nostra fiet, nam id quidẽ puerile est. sed tantum affert vsus & exercitatio facultatis: vt animi quodam sensu par membrum superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: Extrema hyeme apparauit, in eunte verè suscepit: media æstate confecit. Loquitur autẽ de bello, quod Pompeius gessit cõtra piratas.

Contra positum, autem vel, vt quidã vocant, Contentio (antitheton græcis dicitur) non vno fit modo. Nam & fit, si singula singulis opponuntur, vt, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Et bina binis: Non nostri ingenij vestri auxiliij est. Et sententiæ sententijs: Odit populus Romanus priuatã luxuriam, publicam magnificentiam diligit. Nec semper cõtrapositũ subiungitur,

ἰσόκολον.

Cicero de
officijs
lib. 1. c. 12.Animi quodã
sensu sine no-
stra enumera-
tione compar-
fit.

ἀντιθετον,

Singula sin-
gulis oppo-
nuntur per con-
tentionem.Bina binis op-
ponuntur per
contentionẽ.Pro lege
Manil.Cice. pro
Cluen.

Ibidem.

Pro Mur.

DE ARTE

ut in hoc Ciceronis pro Milone, Est enim
 hæc Iudices non scripta, sed nata lex. Sed
 crebra etiam crebris opponuntur, ut in eo,
 quod sequitur, quam non didicimus, acce-
 pimus, legimus, verum ex natura ipsa ar-
 ripuimus, hausimus, expressimus, Sūt qui-
 dam authores, qui duplicem faciunt con-
 tentionem, vnam verborum quam An-
 tithesin apellant: sententiarum alteram,
 quam Antitheton vocāt. Eas autem ita
 discernunt, ut contentionem verborum
 figuram esse dicant, cum ex verbis con-
 trarijs conficitur oratio, ut, Inimicis te
 placabilem, amicis inexorabilem præ-
 bes: sententiarum verò cum sententiæ
 contrariæ ex comparatione referuntur.
 Sed cū Quintilianus Ciceronē secutus An-
 titheton inter verborum numeret exor-
 nationes, & discrimen illud tenue sit &
 exile, satis esse debet, quod de contentio-
 ne dictū est. Magnæ veteribus curæ fuit,

Crebra cre-
 bris per anti-
 theton oppo-
 nuntur.

gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima ætate Isocrates fuit. Delectatus est his etiã Marcus Tullius, verum, & modum adhibuit non ingratae (nisi copia redundet) voluptati, et rem alioqui leuem sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida, & inanis affectatio, cum in acris incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositum sæpe fit assumpta pariter commutatione, de eâ hoc loco dicamus.

Commutatio est cū duæ sententiæ inter se discrepantes ita efferuntur, ut à priorè posterior contraria priori proficiscatur: Non ut edã viuo, sed ut vinam edo. Item, si pœma loquens pictura est, pictura tacitum pœma debet esse. Et apud Ciceronem: Ut & sine invidia culpa pleatur, & sine culpa invidia ponatur.

Hæc

Veteres ex quatuor proximis figuris sunt aucupati gratiam dicendi.

Cicero optime usus est his figuris.

Pro lege
Manil.

Pro Mil.

ἀντιμέταθε-
λη, vel μετα-
θεσις,

Pœma est lo-
quens pictu-
ra.

Hæc de verborum figuris dicta sint in quibus illud notandum est, multas earum cadere frequenter in easdem sententias, idque cum magna venustate. Cicero: Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro ac iudicijs impudentia valesset. Compar est, & similiter cadens. Non minus nunc in causa cederet Aulus Cecina Sexti Ebutij impudentia, quam tunc in vi facienda cessit audacia. Compar similiter cadens, similiter desines. Accedit & ex illa figura gratia, qua mutatis casibus verba repetuntur. Non minus cederet, quam cessit.

Pro Cec

Figura illa est
traductio.

Quid verborum figuræ orationi conferant,
& quid in eis cauendum sit. Cap. 28.

Figure verborum immodice adhibende non sunt.

Siquis autem parce, & cum res possit, verborum figuris utatur, iucundio rem faciet orationem.

Quint. ll.
9.c.5

Qui vero immodice & sine iudicio eas adhi-

adhibuerit, ipsam illā gratiam varietatis
 amittet. Danda igitur opera est, ut nec
 multæ sint supra modum, nec eiusdem ge-
 neris, aut iunctæ aut frequentes: quia sa-
 tietas ut paucitate earū, ita varietate quo-
 que vitatur. Quod de his verborum figu-
 ris quæ nobiles sunt atq; insignes intelligē-
 dum est, non de illis quæ valde sunt usita-
 tæ, ac vulgares, quæ etiam si sunt crebrio-
 res, consuetas aures minus feriunt. Ri-
 diculum etiam est neglecto rerum ponde-
 re, & viribus sententiarum, inania ver-
 ba in hos modos deprauari. Cum .n. figuræ
 sint quasi quidam gestus orationis, eas si-
 ne sententia sectarità est ridiculū, quam
 querere habitum gestumque sine corpo-
 re. Non sunt etiam nimis densandæ. Sci-
 endum verò imprimis, quid quisq; in orā-
 do postulet locus, quid persona, quid tem-
 pus. Maior .n. pars harum figurarum po-
 sita est in delectatione: ubi vero atrocitas

Figuræ verbo-
 rum non sint
 multæ, nō iū-
 ctæ, nō frequē-
 tes.

te, inuidia, miseratione pugnādū est, quis feret cōtrapositis, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogātem? Cum in his rebus cura verborum de roget affectibus fidem, & vbi cunq̄ue ars ostentatur, veritas abesse videatur.

De figuris sententiarum. Cap. 30.

Quid sit sentētiarū figura.

Maiora sunt sententiarum ornamenta q̄ verborum.

Demosthenes cur oratorum princeps iudicetur.

Nunc res ipsa monet, vt deinceps ad sentētiarū exornationes trāseamus. Est autē sententiarū exornatio, quæ nō in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atque ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, id circo à doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci, quæ maxime ornent orationem, eaque vt definitio demonstrat, non tam in verbis pingendis pondus habent, quàm in illuminandis sententijs.

Cicero. 3. de orat. & in orat. Quis ti. li. 9. c. 3. autor ad Her. lib. 4. Rufinus: Aquila & Rotilius.

Nec

Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certe plerasque aliqua specie illuminare sententias.

*I*nterrogatio figura est quoties nō scis ^{ἐρωτήσις, 1}
citādi gratia assumitur, sed instādi: Quo usq̄ tandem abutere Catilina patientia nostra? et, Patere tua consilia nō sentis? Et totus deniq̄ hic locus, Quanto. n. magis ardet, quā si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: & , patent tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicerō pro Cluētio: Dixit ne tandē causam C. Fidiculanus falcula? Aut vbi respōdēdi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus: Quomodo? Qui fieri potest? aut inuidiæ aut miserationis, ut Sinon apud Vergil.

Varijs de causis interrogatione, quæ sententiarū est figura, utimur.

En. 2. *Heu quæ nūc tellus, inquit, quæ me æquora possūt Accipere?*

Conuenit etiam indignationi.

En. 1. *Et quisquam numen Iunonis adoret?*

Et admirationi.

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? Æn. 2.

Est interim acrius imperandi genus.

Non arma expedient, totaq; ex vrbe sequetur? Æn. 4.

Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud
Turni apud Vergilium:

Quidagam aut que iam satis ima debiscat
Terra mihi? Æn. 7.

Responsio figura est cum aliud inter-
roganti ad aliud; quia sic utilius sit,
occurritur, tum augendi criminis gratia:
Ut testis in reū rogatus an à reo fustibus
vapulasset? Et innocēs, inquit: Tum decli-
nādi, quod est frequentissimū. Quaero an
occideris hominem? respondetur latronē.

αιτιολογια. **S**ubiectio est, cum orator vel interrogat
se ipsum, & respondet sibi: vel cum a-
lium rogauerit, non expectat responsum,
ut Cicero pro Ligario: Apud quem igitur Pro Lig.
hoc dico? nempe apud eum, qui cum hoc
sciret, tamen me antequam vidit, reipub-
lice

In orat.

licæ reddidit. Et, domus tibi deerat? at habebas. pecunia superabat? at egebas. Sunt autem interrogandi, & respondendi sibi non ingrata vices.

In diuin.

Occupatio, quam Quintilianus Præsumptionem, Græci Prolepsin dicunt, est cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis præmunio contra Quint. Cæcilium, quod ad accusandum descendat, qui semper defendit. Verborum quoque vis, ac proprietas confirmatur, vel præsumptione: Quã quã illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit, vel reprehensione, quam alij correctionem appellant.

Reprehensio, quam alij correctionem vocant, est occupatiõis genus quoddam.

Correctio est quæ tollit sententiã aliquam, & eam alia, quæ magis idonea videtur, emendat & corrigit, Cicero: Italiam ornare, quam domum suam maluit: quanquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatio.

Correctio est
verborum &
sententiarum
figura.

rectio in verborum exornationibus quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo: O virtutis comes invidia, quæ bonos insequeris, atq; adeo insectaris. Et: Ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est.

Διαστροφῆς,

Dubitatio est, cum quærimus vnde incipiendum, vbi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit. Eiusmodi exēplis plena sunt omnia, sed vnum interim sufficit: Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam, nescio. Negem fuisse in famiã iudicij corrupti: & quæ sequuntur.

Pro Cluent.

ἀντιθέσεως.

Communicatio non procul ab est à dubitatione, cum aut ipsos aduersarios consulimus. Cicero: Tu denique Labiene quid faceres tali in re at tempore? cum ignavia ratio te in fugam atque in latebras impelleret, improbitas & furor L. Sa-

Pro Rab.

turnini in Capitolium arcefferet, consules ad patriæ salutem, ac libertatem vocaret, quam tandem authoritatem, quam vocẽ, cuius sectam sequi, cuius imperio parere potissimum velles? Aut cum Iudicibus deliberamus, ut Cato, Si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauiſſimum lumen au- προσωποποιια.
gendi, hac & aduersariorum, & nos-
tros cum alijs, sermones, & aliorum
inter se credibiliter introducimus: &
suadendo, obiurgando, querendo, laudando,
miserando personas idoneas damus. Quin
mortuos excitare in hoc genere dicendi con-
cessum est. Vrbes etiã, populique vocẽ accipi-

Vrbes etiam
& populi vo-
cem accipiunt
per prosopopo-
eciã.

huact. r.

Etenim se mecum patria, quæ mihi vi-
ta mea multo est charior, si cuncta Ita-
lia, si omnis respublica sic loqueretur. M.
Tulli quid agis? & quæ sequuntur.

Sed

Magna vis eloquentiæ desideratur in hac figura.

Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim & incredibiliana turæ necesse est, aut magis moueant, quia supra vera sunt, aut pro vanis accipiantur, quia vera non sunt. Formas quoque fingimus sæpe, ut famæ Vergilius: ut voluptatis ac virtutis (quemadmodum à Xenophonte traditur) Prodicus, ut multarum aliarum rerum Ouidius.

Formæ rerû, quæ corporis expertes sût per profopopeia finguntur.

Formæ rerû, quæ corporis expertes sût per profopopeia finguntur.

E. ne. 4.
ὕποψως
ματῶν β.

ἀποστροφῆ
Græ. auersio
Lat.

A Postrophe est auersus a iudice sermo: Amire autem valet, siue aduersarios inuadimus: Quid. n. tuus ille Tubero in acie pharsalica gladius agebat? Siue ad inuocationem aliquam conuertimur, Vos. n. iam Albani Tumuli atq; Luci: Siue ad inuidiosam implorationem, Oleges Porciæ legesq; Sempronicæ.

Cice. pro
Lig.

Pro Mil.

ὕποψως
aut. ad Her.
est demonstratio.

Hypotyposis, quam illustrem explanationem Cicero appellat, est proposita quædam forma rerum ita expressa verbis, ut cerni potius videatur, quàm audiri:

De ora. 3.

vel

vel, Est rerum quasi gerantur, sub aspectu Hypotyposis
penè subiectio, ut actione in Verrem septima: Ipse inflammatus scelere, ac furore res penè sub
in Verrem. *re in forum venit, ardebant oculi: toto ex* aspectum sub
ore crudelitas emicabat. Nec solum quæ iicit.
facta sint, aut fiant, sed etiam quæ futura
sint, aut futura fuerint dicendo exprimi-
mus. Mire tractat hæc Cicero pro Mi-
lone, Quæ facturus fuerit Clodius, si præ-
turam inuasisset. Hæc trāslatio temporū,
erit verecūdiior, si proponamus talia: Cre-
dite vos intueri: ut Cicero: Hæc, quæ non
vidistis oculis, animis cernere potestis.

De ora. 3. **A** Postiopesi, quam Cicero reticentiam ἀποσιώπησις
nonnulli interruptionē appellant, &
ipsa ostendit affectus, vel iræ, ut Verg.

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus. Reticentia of-
vel sollicitudinis, & quasi religionis: An tendit affectus
huius ille legis, quam Clodius à se inuen- iræ, vel sollici-
tam gloriatur, mentionem facere ausus es- tudinis.
set, viuo Milone, ne dicam consule? de

Z nostrum

nostrū enim omniū, nō audeo totū dicere.

ἠθοποιία, vel
μῆθοποιία, gra.
aut ad Her.
est fictio &
notatio.

Et *thopoeia* est imitatio vitæ, ac morū
alienorum, magnum quoddam orna-
mentum orationis, & aptū ad animos cō-
ciliandos vel maximè, sæpe autem ad per-
mouendos: Cicero cōtra Rullum: Ineunt
tandem magistratus tribunipletis, cōcio
tandem expectata P. Rulli, quod & prin-
ceps erat Agrariæ legis, & truculentius
se gerebat, quàm cæteri. Iam designatus
alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse
meditabatur, vestitu obsoletiore, corpo-
re inculto et horrido, capillatior quàm an-
te, barbaque maiore, ut oculis & aspectu
denuntiare vim Tribunitiam, & mini-
tari Reipū. videretur.

ἠμφοσις au-
to ad Her. est
significatio.

Emp^hasis est cū ex aliquo dicto latens
aliquid eruitur: vel, ut Cicero definit,
quæ plus ad intelligendum quàm dicitur,
relinquit, Vergilius:

Demissum lapsi per faucem.

En. 2.

Idem

Idem de Cyclope:

Iacuitq; per antrum.

Immensum.

Ubi prodigiosam illam corporis magnitudinem é loci spatium intelligimus.

S *Ustentatio est figura, qua diu suspenditur auditorum animi, atq; aliquid dei de inexpectatum subiungitur, ut in Verre Cicero: Quid deinde? quid cęsetis? furtum fortasse aut prædã aliquam? Deinde cū diu suspendisset iudicum animos subiecit, quod multo esset improbius. Aliquando etiã cū expectationẽ alicuius rei grauissimæ orator concitauerit, ad aliquid, quod leue sit, aut nullo modo criminiosum, descendit.*

P *Rætermisio vel præteritio est cū dicimus nos præterire, aut nō scire, aut nolle dicere id, quod tūc maxime dicimus, Cicero in Rullū: Nō queror diminutionẽ vecligalium, non flagitium huius iacturæ atque damni. Prætermitto illa, quæ*

ἀπομαρτυρία. ἢ ἐπι
παρόμοιο ἔργῳ.

παράλειψις,
vel ἀπαφασίς
græ. auto. ad
illud. occupatio est.

nemo est, quin grauissime et verissime cō
 queri possit, nos caput patrimonij publi-
 ci, pulcherrimā populi Romani possessi-
 onem, subsidium annonæ, horreum belli,
 sub signo claustrisq; Reip. positum vecti-
 gal seruare non potuisse: eum deniq; nos
 agrum P. Rullo concessisse, qui ager ipse
 per se se et Syllanæ dominationi, et Grac-
 chorum largitione restitisset: nō dico hoc
 solum in Rep. vectigale esse, quod amissis
 alijs remaneat, intermissis nunquā quies-
 cat, in pace niteat, in bello nō obsolescat,
 militem sustentet, hostem non pertimes-
 cat: prætermitto omnem hanc orationem
 & concioni reseruo. De periculo salutis,
 ac libertate loquor.

Licentia est, cum apud eos, quos aut ve ^{pericula}
 reri, aut metuere debet orator, tamen
 aliquid pro iure suo dicit, quod eos mini-
 me offēdat. Cicero pro Ligario: Vide, quā ^{Pro Lig.}
 non reformidem: vide, quanta lux libera
 liatis

litatis, & sapientia tuae mihi apud te dicenti oboriatur: quātum potero voce contendam, vt hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiā magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

Concessio est, cum aliquid etiam iniustum videtur orator pati atq; concedere, vt quæ deinde dicturus est grauiora videantur. Cicero in Verre actione. 7. Leuia sūt hæc in hoc reo crimina: metū virgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum. Alius ne condēnaretur pecuniā dedit: vsitatum est. Nō vult Pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Præto Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudiciū arbitratur.

Interruptio est breuis declinatio a proposito. Nam longior illa digressio, quæ mul

tis pars causæ videtur, inter figuras nume-
randa non est, Verg.

Vare tuum nomen, superet modo Mantua vobis
(Mantua, vè miser. e nimium vicina Cremona)

Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Hæc breuior a re digressio plurimis sit
modus. Sed hoc exempli gratia sufficiat.

IRonia & à Quintiliano & à Cicerone q. c. d. c.
inter sententiarum exornationes nume-
ratur. Differt autem ab illa, quæ tropus
est, quòd tropus breuior sit & apertior. At
in figuratotiùs voluntatis fictio est. Cicero
pro Ligario, Nouum crimẽ. C. Caesar, et Pro Lig.
ante hunc diem inauditum propinquus
meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Liga-
rium in Africa fuisse: idq. C. pansa Præ-
stanti viringenio, fretus fortasse ea fami-
liaritate, quæ este tecum, ausus est con-
fiteri. Itaq. quo me verã, nescio. Paratus
enim venerã, cum tu id neq. per te scire, ne-
que audire aliud potuisses, vt ignoratio-
ne tua ad hominis miseri salutẽ abuterer.

μερῶς

Distributio, quæ ad sententiarum exornationes pertinet, est, cum aliquid in partes plures tribuitur, quarum unius cuique ratio deinde sua subiungitur, ut: Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in præliando virtus, neque in beneficiis benignitas deerat. Nã quũ aliqua res dubia accidisset, apparebat sapiētissimus: quũ autem cōfligendũ esset cum hostibus, fortissimus: quum veropremium dignis tribuendum, liberalissimus.

Rutilius
ex Arist.

ἐπιτροπῆ

Permisio est cum alicui rei vehementer confidimus, & ostendimus nos eã tradere atque concedere alicuius voluntati, hoc modo: Sed ego iam indices summũ ac legitimũ meæ causæ ius omitto: vobis quod æquissimũ videatur, ut constituatis, permitto. Nõ enim vereor quin etiã si novũ sit vobis instituendum, libenter id quod postulo, propter utilitatem cõmunis cõsuetudinis sequamini. Cicero in Catilinam,

Rutilius
ex Hypo-
ride.

Orat. I.

Quid

DE ARTE

Quid exspectas? proficiscere, nimirum iam diute imperatorem illa tua Manliana castra desiderant. Et in eadem oratione: Egredere cum importuna sceleratorum manu: conferte ad Manlium, concita perditos ciues, secerne te a bonis, infer patriam bellum, exulta impio latrocinio.

Deprecatio, quam vel obsecrationem, ^{2. c. 15} vel obtestationem alij appellant, est cum opere alicuius imploramus, Cicero pro Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum metu C. Caesar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiae suspicemur.

Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospeshospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis & in praelijs, quam in promissis & fide firmiorem.

Execratio est, qua malum alicui precamur. ^{2. c. 16} Cicero pro Deiotaro: Dij te perdant fugitiue, ita non modo nequam & improbus,

probus, sed fatuus & amens es.

Epiphonema est rei narrata vel probata summa acclamatio, Vergilius: Tanta molis erat Romanam condere gentem.

Exclamatio est quæ cōficit significatio nē doloris, aut indignationis alicuius per hoīs aut rei cuiuspiā compellatiōnē: Cic. in Antoniū: O miserū me consumptis enim lacrymis, infixus tñ pectori hæret dolor. Idem cōtra Rullū: O perturbatam rationem, o libidinem refrenandā, o consilia dissoluta atq̄ perdita. Et in Catilinā, o tempora, o mores, Senatus hoc intelligit Consul videt, hic tamen viuit.

Sunt & illa iucunda, & ad cōmendationem cum varietate tū etiam ipsa natura plurimū valent, quæ simplicē quandā & non præparatam ostendunt orationem. Quæ quoniam nullum habēt latino sermone nomen, breuiter hoc loco explicabuntur. In primis quasi pœnitentia dicti,

vt Cicero pro Caelio: Sed quid ego ita graue
 personam introduxi? Et quibus vtimur
 vulgo, Imprudēs incidi. Vel cū quærimus,
 quid dicamus, Quid reliquū est? & Nū
 quid omisi? Et cū aliqua velut ignoramus:
 Cicero in Verrem: Sed earum rerū artifi- Aa. 6.
 cē quem? quem nam? recte admones, Po-
 lycletū esse dicebāt. Et cū deponimus apud
 memoriā auditoris aliqua, & reposcimus
 quæ deposuerimus. Hæc omnia dant ora-
 tioni varios velut vultus. Gaudent enim
 res varietate, & sicut oculi diuersarū as-
 pectu rerum magis detinentur, ita sem-
 per animis præstant aliquid, in quod se
 velut nouum conuertant.

HÆc de tropis & ornamentis cum
 verborū tum sententiarū dicta sint,
 in quorum numero, nominibus, vi & na-
 tura explicāda vsq; adeo dissentiunt au-
 thores vel Græci vel Latini, vt nō modo
 inter se dissentiāt, sed, quod maius est, Ci-

Lib. c. 3.

cero, qui ut ornatissimus in dicendo, sic in præcipiēdo fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet. Nā ut Quintilianus animaduer- tit, multas figuras in tertio de Oratore li- bro posuit, quas in Oratore postea scripto, quoniā de illis mentionē nō fecit, videtur repudiasse. Quasdā posuit inter verborū exornationes, quæ sententiarū sunt lumi- na. Quædā ne figura quidē sunt. Nō tamē est cur quisquā vel illū vel alios autho- res hac de causa temere reprehendat. Ea n. q. de tropis & figuris præcipi possūt, val- de minuta sūt et exilia. ideo q. nō multū ite- rest, hoc ne ā illo modo sētias. Quā ego cau- sã fuisse puto, cur idē Cicero strictim sem- per & cursim illas attigerit, & nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas quasi per transennam osten- derit. Iam numerus illarum nec fuit o- lim certus, nec verò ynquam esse poterit. Cuius rei duas ego reperio causas.

DE ARTE

Altera est, quòd nouæ figuræ Quintilianò etiam authore fieri adhuc & excogitari possunt. Altera, quòd tam verborum quam sententiarum figuræ nõ in formas quarum certus, sed in partes & quasi mēbra, quorum infinitior est numerus, distribuuntur. Quod optime vidit Cicero: In Topicis enim cum aliud diuisionem aliud partitionem esse docuisset, dixissetq; non esse vitiosum in partitione, si partem aliquam prætermittas, quod idem in diuisione vitiosum est. Sic deinde causam eius rei addit. Formarum enim certus est numerus, quæ cuiq; generi subijciantur: partiū distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorū à fonte deductio. Itaq; in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cum de ornamentis verborum sententiarumq; præcipitur, quæ vocantur οὐκ ἴσται, non fit idem. Res enim est infinitior: hæc esse

esse in causa puto ut omnis hæc de tropis
 & figuris disputatio, nō solum dubia &
 incerta, sed controuersa etiā plenaq; dis-
 sensionis semper fuerit. In qua ego, quod
 simillimū veri visum est, sum secutus.

De collocatione. Cap. 31.

Cic. 3. de
orat.

Sequitur collocatio, quæ erit opti-
 ma, si vincam orationem efficiet, si
 coherentem, si lenem, si æquabiliter fluen-
 tem. In ea necessaria sunt ordo, & iunctu-
 ra: primū igitur de ordine. Sed illud prius
 dicam, studiosis dicendi imprimis esse ne-
 cessaria ea, quæ deinceps de ordine iunctu-
 raq; tradentur. Valde enim conducunt ad
 formandum stylum, qui dicendi perfectior
 est & magister.

De ordine. Cap. 32.

Quint. li.
9. c. 4.

Quædinis obseruatio est in verbis
 singulis & contextis: in singulis
 cauendum est ne decrescat ora-

Oratio nō de
bet decreſce-
re.

tio, & fortiori ſubiungatur aliquid inſir-
mius vt ſacrilego fur, aut latroni petulās.
Augeri. n. debent ſententiæ et inſurgere,
vt optime Cicero, Tu, iquit, iſtis faucibus, Phil. 2.
iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius cor-
poris firmitate. aliud. n. alio maius ſuper-
uenit: At ſi cœpiſſet à toto corpore, nō be-
ne ad latera, faucesq̄. descenderet. Eſt &
alius naturalis ordo, vt diem ac noctem,
ortum & occaſum dicas, potius quàm re-
trorſum. Quædam ordine permutato ſi-
unt ſuperuacua, vt fratres gemini: nam
ſi præceſſerint gemini, fratres addere nō
eſt neceſſe. Verbo ſenſum claudere, ſi cō-
poſitio patiatur, longe optimum eſt, Ci-
cero in Verrem: Itaque ille M. Cato A. 4.
ſapiens, cellam penariam Reipubli. no-
ſtræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam
nominauit. At ſi id aſperum erit, deco-
ri potius orationis erit conſulendum, vt
fit apud ſummos Græcos Latinſq̄. ora-

Verbo ſenſū
claudere opti-
mū eſt.

tores frequentissime : Cicero in actione eadem : Nam cum omnium sociorum, prouinciarum rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliae, Indices, plurimis, iustissimisque de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa ut in carmine, ideoque ex loco transferuntur in locum, quo maxime congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consuevit.

In oratione non sunt ad pedes verba dimensa.

De iunctura. Cap. 33.

Unctura verò ut concinna, & elegans sit, assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus, ut neue aspere concurrant, neue vastius diducantur. Asperum concursum efficiunt consonantes illae, quae sunt asperiores, ut, S. ultima cum X. proxima, ut exercitus Xerxis: quarum tristior,

Quae consonantes asperum concursum efficiunt.

DE ARTE

etiã si bina collidatur, stridor est: vt, *Ars
studiorũ, Rex Xerxes. Hiulcam verò
reddit orationẽ vocaliũ cõcurfus. Pessimẽ
longa quæ easdẽ inter se literas cõmittũt,
sonabunt, vt, Viro optimo obtemperare.
Præcipuus tamẽ erit hiatus earum, quæ
cauo, aut patulo maximẽ ore proferuntur,
vt, Sēsũ humanitatis. E plenior litera est,
I angustior: ideoq; obscurius in his vitiũ.
Nimis peccabit, qui longis breues sub
ijciat: & adhuc, qui præponet longa bre
uem: non tamen id, vt crimen ingens ex
pauescendum est. In quo nescias negligẽ
tia ne an solici. udo sit peior. Necessẽ enĩ
est, vt hic metus impetũ dicendi retar let,
& ab his, quæ potiora sunt auertat. Qua
re vt negligẽtis est oratoris hiulca subinde
oratione uti: ita humilis est animi, atq; de
missi ubiq; hoc perhorrescere. In quo meri
to quidam Isocratẽ, & eius discipulos, atq;
præcipuẽ Theopompum reprehendunt,*

Que vocales
pessimẽ con-
u. d.

Cõcurfus vo
calium nõ est
nimis timide
vitandus.

Isocrates &
eius discipuli
reprehendun
tur, quod trão
pere vocales
fugerint.

In orat.

quod

quod eas literas tantopere fugerint. At
plato in populari etiam oratione crebram

Quint. li.
9 cap. 4.

habet vocalium concursiōnem. Cicero cer-
te et Demosthenes modice respexerūt ad
hāc partem. Nam hiulca nonnunquam
etiam decēt, faciuntq̄ ampliora quaedam.

Hiulca nonnū-
quam decēt.

in orat.

Habet enim ille tanquā hiatus et cōcursus
vocalium molle quiddam, quod indicet nō
ingratam negligentiam de re hominis ma-
gis, quā de verbis laborantis. Itaq̄ ille in
oratione pro Marcello sic ait: Dolebam

Pro Mar-
Marcel.

enim P. C. ac vehementer angebar, cum
viderem virum talem, qui in eadem
causa, in qua ego fuisset, non in eadem esse
fortuna, nec mihi persuadere poterā, nec
fas esse ducebam, versari me in vestro ve-
steri curriculo, illo cœmulo atq̄ue imitato-
re studiorum, ac laborum meorum, quasi
quodam socio à me & comite distracto.

Unde apertē intelligimus crebrā & ni-
mā vocaliū concursiōnem esse quidem vi-

b tan. lam

Syllabæ verbi
prioris vltimæ
non sint pri-
mæ verbi se-
quentis.

Monosyllaba
multa nō sūt
continuanda.

Verborū bre-
uium & lōgo-
rum vitanda
est continua-
tio.

Nec verbaver-
bis, nec nomi-
na nominib.
continuari de-
bent.

tañdam, modicam vero & quæ in loco
fit, non esse reprehendendam. Videndum
etiã est ne syllabæ verbi prioris vltimæ,
sint primæ sequentis, quod Ciceroni in
epistolis excidit: Res mihi inuisæ, vi-
sæ sunt Brute. Et in carmine: O fortu-
natam natam me consule Romam. Etiã
monosyllaba, si multa sint, male continu-
abuntur. Breuium præterea verborum
ac nominum vitanda continuatio est, ne
compositio minuta sit atque concisa: Et
ex diuerso, longorum, afferunt enim tar-
ditatem. Illa quoque vitia sunt, si caden-
tia similiter, & similiter desinentia, &
eodem modo declinata multa coniūgan-
tur. Nec verba quidem verbis, aut
nomina nominibus, similiaq; his contia-
nuari debent. Cum virtutes etiã ipsæ
tædium pariant, nisi gratia varietatis ad-
iuncta. Illud postremo addamus hanc ora-
tionis quasi structuram, quæ ordine iū-
cturaque

Quin. li. 9
cap. 4

Eturaque

Et utraque constat, maximam quidem de-
siderare diligentiam, ea lege tamen ne
fiat operose. Nam esset cum infinitus,
tum puerilis labor. Stylus enim exerci-
tatus efficit facilem hanc viam compo-
nendi. Nam ut in legendo oculus, sic
animus indicendo prospiciet, quid sequa-
tur: ne inconditis verbis, & male coag-
mentatis offendantur aures, quarum est
iudicium superbissimum.

Aurium iudi-
cis est super-
bissimum.

De modo & forma verborum.

Cap. 34.

De ora.

Non est ex multis res una, que
magis oratorem ab imperito dicere
dignaroque distinguat, quam quod
ille rudis incondite fundit, quantum po-
test, & id, quod dicit, spiritu non arte
determinat. Orator autem sic illigat sen-
tentiam verbis, ut nihil inane, nihil in-
conditum, nihil curtum, nihil claudicans, ni-
hil in oratione sit redundans. Hoc oratorio

b ij fu

fit numero, qui aptam & concinnam, & suauem efficit orationem. Breuiter igitur origo, deinde causa, post natura, tū ad extremum vsus ipse explicetur orationis aptæ, ac numerosæ.

De origine orationis numerosæ. Cap. 35.

Thrasymachus numerosæ orationis inceptor fuit.

Princeps inueniendi aptam verborum, & numerosam conclusionem fuit Thrasymachus: cuius omnia nimis etiam erant scripta numerosæ. Isocrates autem ita scienter moderatè que rem totam temperauit, vt multi existimarint illum huius concinnitatis authorem et principem extitisse. Ubi verò hæc formæ orationis ratio cognita et inuenta est, sic oībus placuit oratoribus vt Aristoteles quo nemo nec doctior, nec acutior, nec in rebus vel inueniendis, vel iudicandis acrior vnquam fuit, versum in oratione veteres esse, numerū iubeat. Eius auditor Theodectes

Arist. versum in oratione veteres esse, numerum iubet.

dectes in primis, ut Aristoteles saepe significat, politus scriptor, atque artifex hoc idem & sentit & praecipit. Theophrastus verò iisdem de rebus etiam accuratissus. Romani Ciceronis ferè tempore agnouerunt, cum iam anni prope quadringentescenti essent apud Græcos, cum hoc probaretur. Usque adeo autem hanc orationis conformandæ rationem ipse Cicero probauit, ut non solum eius hoc modo faciendæ & ornandæ summus ipse artifex fuerit, sed diligentissimè etiam de tota ea re præceperit.

Ciceronis tempore agnouerunt Romani orationis numerum, ànis quadringentis post Græcos.

Cur numerosa oratio inuenta sit.

Cap. 36.

In orat.

Quoniam igitur habemus aptæ orationis eos principes authoresque, quos diximus, & origo inuenta est, causa quaeratur, quæ facilis, & aperta est. Aures enim, vel animus potius aurium nuncio naturalem quandam in

b iij se cō

Animus natu-
ralē quādam
continet in se
vocū omniū
mensionem.

se continet vocū omnium mensionem. Ita
que, & longiora & breuiora iudicat, &
perfecta ac moderata sepe expectat, mu-
tila sentit quaedam & quasi decurtata,
quibus tamquā debito fraudetur, offendi-
tur; productiora alia & quasi immodera-
tius excurrentia: quæ magis etiam asper-
nātur aures. Cum igitur fortuito sæpe, vt
fit, aliquid cōcluse apteq; initio diceretur,
animos hominū auresq; pellebat, vt itelli-
gi posset id, quod casus effudisset, cecidisse
incūde: tūc notatū genus est. Notatio autē
et animaduersio peperit artē. Itaq; vt pœ-
tica et versus inuētus est terminatione au-
riū, obseruatione prudentiū: sic in oratio-
ne animaduersum est multo illud quidē se-
rius, sed eadē natura admonente, esse quos-
dam certos cursus cōclusionesq; verborū.
De quarum natura vt disserere possimus
necesse est, vt de incis, membris et peri-
odoprius dicamus.

Notatio & a-
nimaduersio
peperit artem
numerose o-
rationis.

De incisif membris & periodis

Cap. 37.

Incifa Gra.
 ἰσχυροσ
 membra
 κωλα vocat.

Quint. li.
 9. cap. 4.

Incisum est sensus non expleto numero conclusus: plerisq; pars membri. Tale est. n. quo Cicero utitur, Domus tibi deerat: at habebas: Pecunia superabat? at egebas: ubi incisa sunt quatuor. Fiunt & singulis verbis incisa, ut, Diximus, testes dare volumus. Incisum est, Diximus: Membrum autem est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens, ut; O callidos homines: Orem excogitata: o ingenia metuenda: quem quaeso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos. O callidos homines: perfectum est, at remotum à ceteris vim non habet, ut per se manus, & pes, & caput: & o rem excogitata: o ingenia metuenda. Quando ergo incipit corpus esse? cum venit extrema

Quid sint incisum.

Quid membrum sit.

In Cornel. 2 quem extat.

conclu.

DE ARTE

conclusio: Quem quaeso nostrum fefellit, id vos ita esse facturos? Periodum Cicero tum ambitum, tum circuitum, tum comprehensionem, aut continuationem, aut circumscriptionem dicit. Cum temperetur autem membris omnis paulò longior circuitus, tamen aliud est caesim & membratim, aliud circumscriptè dicere. Circumscriptio enim est cum ab initio ad finem usque quasi in orbem inclusa fertur oratio, donec consistat in singulis perfectis absolutisque sententijs, Cicero pro leg. Man. Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò incundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites tamen hoc aditu laudis, qui optimo cuique semper maxime patuit, non mea me voluntas, sed vitæ meae rationes ab in eunte aetate susceptæ prohibuerunt. Membratim verò dicimus, cum in singulis membris li-

Periodū mul-
 tis nominib⁹
 appellat Cic.

Aristot. 1
 Rhet c. 4
 Cic. in
 orat.

Cic. pro
 lege Man.

Quid sit mē-
 bratim dice-
 re.

berior

Cic. pro
Mil.

berior insistit oratio. Cicero pro Milone: Ita q̄, quando illius postea sic illa, quam à Catalina acceperat, conqueiuit? Hæc intentata nobis est: huic ego vos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: Hæc istam Appiam viam mouumentum sui nominis nece Papirij cruciavit. Incisim vero dicimus, cum in singularis incisus insistit oratio, Cicero in Catilinam inuecti. 4. Tenentur literæ, signa, manus, deniq̄ vnius cuiusque confessio. Quo modo autem, cum in incisus & membris, tum in circuitu numerus sit adhibendus paulò post dicitur. Sed quia nullus extra poeticos numerus esse potest, pedes, quibus & pœma fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter versum, & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

Quid sit incisim dicere.

Cic. in
Ca
tilia. 4.

Eisdem pedibus pœma & oratio numerosa temperatur.

De pedibus.

Cap. 38.

c

Pedes

Quatuor syllabarū pedes sunt quatuor

Pedes, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor, Spōdeus, Pyrrhichius, Choreus, & Iambus. Spōdeus est e lōgis duabus, ut, dicunt, mōrēs: illi contrarius est Pyrrichius, ut, nōuus, tūlit. Choreus est e longa & breui, ut, scribit, semper. Huic iambus est contrarius, ut, legunt, reos. Triū vero syllabarū pedes sunt octo, Molossus ex tribus lōgis, ut, dicendi, conseruam. Trocheus, quē Tribrachum alij appellant, e tribus breuibus, ut, facimus. Dactylus ex longa et duabus breuibus, ut, littōrā. Anapestus ex duabus breuibus et lōga, ut, pietās, pēraonā. Bacchius ex breui et duabus lōgis, ut, amōrēs. Antibacchius ex duabus lōgis & breui, ut, audisse. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant, ex lōga breui, & longa, ut, pōsident. Amphibrachus ex breui, longa, & breui: ut, pētēbāt. Cicero ex alijs pedibus tres tantū ponit, nec tamen

Quint. lib. 9. c. 4.

Quatuor syllabarū pedes sunt quatuor

Trium syllabarum pedes sunt octo.

lib. 9. c. 4.

Quint. lib. 9. c. 4.

ipse

ipse dissimulat, quibusdam numeros vide
ri, non pedes: nec immerito (quicquid
enim supra tres syllabas habet, id ex plu-
ribus est pedibus) Pæonas duos, & Do-
chimum, quibus & nos erimus contenti.
Est igitur Pæon primus ex longa & tri-
bus breuibus, ut aspiciat. Pæon ultimus
ex tribus breuibus & longa, ut, facilitas.
Dochimus vero ex Bacchio constat, &
Iambo, ut, perhorrescerent.

Quicquid su-
pra tres sylla-
bas habet, id
ex pluribus
est pedibus.

De numero oratorio Cap. 39.

Quid intersit inter oratorium nu-
merum atq; poëticū, itemq; inter
orationem & poëma diligenter
nunc attendendum est. Numerū orato-
rium Græci Rhythmum, poëticū Metrū
vocāt. Quod etiā si cōstat utrunq; pedibus
habet tamē non simplicem differentiam.
Nā Rhythmi spatia temporū constant,
pedes etiā ordine. In Rhythmo enim nihil

Numerus ora-
torius græc. est
ῥυθμὸς,

Rhythmi cō-
stant spatia i-
temporū, pe-
des etiā or-
dine.

DE ARTE

refert Dactylus ne sit an Anapestus, cum eodem temporum spatio vterq; constet, inversu pro Dactylo poni non potest Anapestus. Est et illud discriminē, quod metri semper idem est cursus, vt in Heroico carmine, Dactyli, & Spondei. In oratione alius atq; alius numerus est adhibendus, ita vt nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi possit. Ex his facile est intelligere, In oratō quā multum inter orationem numerosam, & pōema intersit. Versus certis legibus astrictus est, vt nihil fiat extra praescriptum: at in oratione nihil est certum, nisi vt apte verbis comprehendatur sententia. Itaq; omnis, nec claudicans, nec quasi fluctuans, & aequaliter, constanterq; ingrediens numerosa habetur oratio. Atque id in dicendo numerosum putatur: nō quod constat totum ē numeris, sed quod ad numeros proxime accedit. Quō etiā difficilius est oratione vti, quā versibus, quōd

in

Nullus est numerus qui nō aliquo loco in oratione adhibeatur.

Multū interest inter poemam & orationem in numero facta.

Difficilius est oratione numerosa vti quā versibus.

in illis certa quaedam, & definita lex est, quam sequi sit necesse: in dicendo autē nobile est propositū, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluēs sit oratio. In quo illud est vel maximū, quod verborum, vitium est, & quidem graue, ac longa animi prouisione fugiendum, et tamen eam coniūctionem sicuti versum numerose cadere, et quadrare, & perficere volumus. Quod quomodo faciendum sit, deinceps explicemus.

Verfus in oratione si efficitur vitium est.

In qua parte ambitus debeat inesse
 numerus Cap. 40.

Cic. in orat. Quinti. li. 9. c. 4.

St igitur intelligendum in toto verborum ambitu numeros tenēdos esse: Falluntur enim qui censent cadere tantum numero se oportere, terminarique sententiam. Et si enim id maxime decet, quoniam aures semper

extremum expectant, in eoq; acquiescunt
 ad hunc exitum tamen à principio ferri de-
 bet verborum illa comprehensio, & tota
 à capite ita fluere, ut ad extremum veni-
 ens ipsa consistat. Cum autem omnes in or-
 ratione fini quasi permisti, & confusi pe-
 des, nec enim effugere posset orator ani-
 maduersionem, si semper eisdem utere-
 tur: qui numeri & ad principium, & ad
 medium, et ad extremum periodi sint ma-
 gis accommodati, explicandum est.

Tota perio-
 dus numero-
 sa esse debet.
 et non sit
 longa
 & sit
 brevis

De initio periodi

Cap. 41.

Clausulae ma-
 xime concini-
 tatem deside-
 rant.

Clausulas diligentius, quam cæ-
 tera omnia, seruandas esse inter
 omnes conuenit, quod in his ma-
 xime per seclio, atq; absolutio iudicatur.

Proximã clau-
 sulis diligentia
 initia postu-
 lant.

Proximam autem clausulis diligentiam
 initia postulant. Nam & ad hæc inten-
 tusest auditor. Optimè hæc nascuntur a pro-

Agraria: Est illud amplissimum quod De lo. A. paulo ante commemoravi Quirites. Ubi Gra. a spondeo & Dochimo ducitur initium.

De fine periodi. Cap. 42.

Qui pedes in extremo circuiu fiat seruandi.

*N*extremo autē circuitu duo aut tres sunt ferē seruandi & notandi pedes: quos aut Choresos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatum Choreum, qui dicho reus vocatur, maxime secuta est. Cadit autem ille præclare: sed in orationis numero nihil est tam vitiosum quam si semper est idem. Spondens est in clausulis firmus & stabilis, quo plurimum est usus. Demosthenes Peona alterum orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quæ Ciceron non reijcit, sed aptiorem eo loco indicat Creticū. Qui siue geminetur, siue spondem præcedat, multum decoris habet in clausulis, Cicero pro Mar: Pristino mo

Nihil tam vitiosum est in orationis numero si

per est idem. Spondens est in clausulis firmus & stabilis, quo plurimum est usus. Demosthenes Peona alterum orationi cadenti aptissimum putat Aristoteles, quæ Ciceron non reijcit, sed aptiorem eo loco indicat Creticū. Qui siue geminetur, siue spondem præcedat, multum decoris habet in clausulis, Cicero pro Mar: Pristino mo

Arist. peona vltimū, Cic. creticū aptissimū iudicat in clausulis.

more dicendi: Creticus est geminatus, & spondeus, & Conseruatam ac restitutam puto: spondeus & duo Cretici. Et, Nec vlla vnquã ætas de tuis laudibus conticescet. Duo Cretici et dichoreus. Optime etiã est sibi iunctus Anapaestus. Cicer. Nihil

Pro Lig.

habet nec fortuna tua maius, quã vt possis: nec natura tua melius, quã vt velis conseruare quam plurimos.

Optime sibi iungitur dichoreus in clausulis.

Est & Dochimus stabilis in clausulis, et seuerus, Cicero in Antonium, Te miror Antoni quorum facta imitere, eorũ exitus non perhorrescere. Quia postrema syllaba breuis an longa sit, ne in versu quidẽ refert. Multæ sunt aliæ clausulæ, quæ numerose & iucundè cadunt, quas diligentissimè ostendit Quintilianus. Etiam intelligendum est clausulas versuum non conuenire clausulis orationis, quod Bruto excidit: Quanquam sciunt placuisse Ca-

Phil. 2.

toni, & vitandum esse plurium syllaba-

Clausulæ versuum non conueniunt clausulis orationis.

rū verbis utamur saepe in fine, quod etiā
 in carminibus est permolle. Non desunt
 enim qui Ciceronem vituperent in his: Fa-
 miliaris cœperat esse balneatori. Et pro Phl. 2
 Celio, Non minus dura Archipiratæ.

Nec illud quidē prætereundum est clau-
 sulas maximè apparere, et intelligi, quod
 aures continuā vocem secuta, ductæ que
 velut pronò decurrentis orationis flumi-
 ne, tum magis iudicēt, cum ille impetus ste-
 tit & intuendi tempus dedit. Variandæ
 sunt igitur, ne aut animorum iudicio res-
 pudientur, aut aurium satietate. Hoc vi-
 cissitudines numerorum efficiunt, qui præ-
 stabūt, ut neq̄ is satientur, qui audient, fa-
 stidio similitudinis, nec orator, id quod fa-
 ciet, opera dedita facere videatur.

De mediâ periodo. Cap. 43.

Um verborum comprehensio In orat. 1
 à principio ferri debeat, & to-
 ta à capite ita fluere, ut ad ex-
 tremum

tremum

Cur clausulæ
 sint variandæ.

tremum veniens ipsa consistat, dicens
 dum est nunc qui maxime cadant in orationem aptam numeri: Et Aristoteles quidem spondeum numerum grandio-
 rem iudicat, quam desideret soluta oratio, Iambum autem nimis è vulgari esse sermone. Ita neque humilem & abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat, plenam tamen eam vult esse gravitatis, ut eos, qui audient, ad maiorem admirationem possit traducere. Trocheum autem, quem alij Tribrachium appellat, ab oratione segregat, quia contractio & brevitatis dignitatem non habet. Ita Pæona probat, quem orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti aptissimum iudicat. Cicero autem sentit omnes in oratione esse permixtos & quasi confusos pedes. Nec enim effugere posset animadversionem orator, si semper iisdem uteretur.

Quos numeros ab oratione segregat, quos maxime probet Arist.

Cic. sentit omnes in oratione esse permixtos numeros

Cum igitur (ut supra etiam dictum est) permixta & temperata numeris, nec dissoluta, nec tota numerosa oratio esse debeat, Pæone maxime, quoniã optimus autor ita censet, sed etiã reliquis numeris, quos ille præterit, temperanda est. In hisquæ de misso atq̃ humili sermone dicetur Iambus crit frequentissimus, Pæon in amplioribus, in utroq̃ Dactylus. Ita varia & perpetua oratione hi sunt inter se miscendi et temperandi: sic minime animadvertetur delectationis aucupium, & quadrãda orationis industria. Nec veronimius is cursus numerorum esse debet, id enim in dicẽdo numerosum putatur, non quod totum constat è numeris, sed quod ad numeros proxime accedit. Nullus enim pes est, qui non aliquando veniat in orationem. Miscẽdi ergo sunt, curandumq̃, ut sint plures, qui placeant, & circumfusi bonis deteriores lateant. Dochimus quouis lo-

In humili oratione iambus in ampliori pæon, in vtraque dactylus est frequentissimus.

co est aptus, dummodo non iteretur. *Plurimum etiam venustatis habet Creticus, Cicero pro Mar. Nullius est tantum flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tantavis, tantaq̃ copia, quæ non dicam ex ornare, sed enarrare. C. Cæsares tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his laudē esse amplio rem, quàm eam, quam hodierno die consecutus es: in hac periodo sunt quidem alij pedes, sed qui eam iucundissimam efficiunt, sunt Cretici, Dochimus, Pæon, Dactyli & Spondei.*

De his quæ suapte natura numerosa sunt

Cap. 44.

in erat.

Liquando suapte natura numerosa sunt, quæ dicuntur, etiam si nihil factum est de industria. Cū enim sunt casus in exitu similes, aut paribus paria referuntur, quasi sua sponte con-

Dochimus quouis loco aptus dummodo non iteretur.

in erat.

Cū paria paribus referuntur aut casus in exitu sunt similes, oratio sua sponte numerosa efficitur.

cūni-

cinnitali habet oratio, ut in illo Ciceronis
 pro Milone, Est. n. Iudices hæc nō scripta, Pro Mil.
 sed nata lex, quā nō didicimus, accepimus, 111
 legimus, verū ex natura ipsa arripimus,
 expressimus, hausimus: ad quam nō docti,
 sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.
 Hæc enim, talia sunt, ut quia referuntur
 ad ea, ad quæ debent referri, intelligamus
 nō quæsitum esse numerum, sed secutum.
 Quod sit item referendis cōtrarijs. In hoc
 genere Cicero frequens est, ut illa sunt in Act. 4. in
 Ver.
 quarto accusationis: Conferte hanc pacē
 cum illo bello: huius Prætoris aduentum
 cum illius Imperatoris victoria: huius co
 hortem impuram, cum illius exercitum ui
 eto: huius libidines cum illius continentia:
 ab illo, qui cepit conditas, ab hoc qui con
 stitutas accepit, captas dicetis Syracusas.
 quæ sūt venustissima. Semper enim hæc,
 quæ à Grecis antitheta nominari supra
 diximus, cum de figuris ageremus, nume
 rum

rum oratorium necessitate ipsa efficiunt,
 & cum sine industria.

Quæ vitia sunt vitanda in oratione nume
 rosa. Cap. 45.

Hæc tamen vitia in tota hac re di
 ligenti sume sunt vitanda, impri
 mius ne aperte verba traiiciantur,
 quo melius aut cadat, aut voluatur oratio:
 deinde ne inania quædam verba, quasi com
 plementa numerorum inculcetur: tertio ne
 minutis cõfidatur, infringaturq; sententia
 Sed verba iam probata & electa cõcinnè co
 agnetentur. Nã vel dura inter se cõmista
 potiora sunt inutilibus. Multa sunt aut, quæ
 ijs vitijs declinatis, numerosè componen
 di laborè minuunt. Sũt. n. multe figuræ, qui
 b; & casus & numeri possũt variari. Sũt
 multa etiã, quæ idẽ valent atq; significat, ex
 quibus exercitari facile illud eligũt, quod
 usitute verborũ cõprehensionĩ maxime
 præstat. De magnitudine ambitus. Cap. 46.

Quæ vitia vi
 tanda sunt in
 hac re.

Multa minu
 unt laborẽ cõ
 ponendi nu
 merose.

Periodus ha-
bet membra
minimū duo
sæpè tria.

Habet autem periodus membra
minimum duo, sæpe etiam tria: Cicero pro lege Man. Nā
cum antea per ætatem nondum huius au-
thoritatem loci contingere auderem, sta-
tueremq; nihilhuc, nisi perfectū ingenio,
elaboratum industria afferri oportere:
omne meum tempus amicorum tempori-
bus transmittendum putavi. Cicero eum
ambitū mediocritatē habere ait, qui qua-
tuor fere membris constat: Nam & au-
res implet, & nec breuior est, quān̄ satis
sit, nec longior. Vult autem, vt è quatuor,
quasi hexametrorū versuum instar quod
sit, constet ferè plena comprehensio. Eius
generis est illud pro Milone, Ego cum
tribunus plebis Republica oppressa me
senatui dedissem, quem extinctum acce-
peram: equitibus Romanis, quorum vi-
res erant debiles: bonis viris, qui omnem
authoritatem Clodianis armis abieterāt:

Pro Mil.

mibi

mibi vnquam bonorum præsidium de futuro putare. Debet autem periodus sensum concludere: sit etiã aperta, vt intelligi possit, & non immodica, vt memoria contineri possit.

Quint. li.
9. c. 4.

Quid præstare debeat periodus.

De numero, qui est in membris, & cuiusmodi ea esse debeant. Cap. 47.

Cic. in orat. Quint. li. 9. c. 4.

*U*id sit membrũ, quid incisum, quid ambitus antea dictum est.

Illud etiam est explicatũ, aliud esse circumscripte, aliud membratim dicere. Illic enim circumscribitur verborum comprehensio, donec in clausula semel consistat: hic in singulis membris oratio insistit. Quod in pronuntiando magnoperè reficit spiritum, vnde fit, vt oratio, quam membris carpimus, longior multo esse possit, quàm ea, quæ constat circuitu. Ita vt aliquando ad quindecim, aliquando ad viginti membra excurrat, Cicero pro

Oratio quæ membris constat, valde reficit spiritum.

Oratio quæ membris carpitur longissime aliquando excurret.

e long:

lone, Occidi, occidi non spurium Meliū,
 & quæ sequuntur. Nihil autem tam de-
 bet esse numerosum, quàm hoc, quod mini-
 me apparet. Sed non tam aperte & palam
 in incisionibus & membris numerus est
 adhibēdus, quàm aperte & palam in am-
 bitu adhibetur.

In quo scribendi genere circumscripse, in quo sit
 membratim dicendum. Cap. 48.

In epidiuctico
 genere omnia
 sunt circūscri-
 pte dicenda.

Historia, laudationibus, to-
 toq̄ eo genere, quod Græci epi-
 dicticon nominant, quod quasi
 ad inspiciendum delectationis causa com-
 paratū sit, omnia Isocrateo, Theopompeoq̄
 more illa circumscriptione & ambitu di-
 cenda sunt, vt tanquam in orbe inclusa
 currat oratio. Itaq̄ posteaquam est cognita
 hæc vel circumscriptio, vel cōprehēsiō, ne-
 mo qui aliquo esset in numero, scripsit ora-
 tionem eius generis, quod esset ad delecta-

Cicer. id
 orat.

tionem

tionem comparatum, remotumque à iudicijs forensique certamine, quin redigeret omnes in quadrum numerumque sententias. Genus autem hoc orationis nectum assumendum est ad contentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum.

Si enim semper utare, cum satietatem affert, tum quale sit ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit funditus veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda non nunquam est, primum videndum erit quo loco, deinde quandiu retinenda sit, tum quot modis commutanda.

Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudandum est aliquid ornatius, ut Cic. in accusationis secundo de Siciliae laude dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quàm doloris, ut in quarto accusationis idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Est etiã apta proœmiis maiorum causarum

In veris causis, nec assumenda est omnino numero sa oratio, nec omnino repudianda.

Act. 2. in ver.

Act. 4. in ver.

ubi solitudine, miseratione, cōmendatione res eget. Sape etiam in amplificāda re concessu cōmuniū funditur numerosē & volubiter oratio. Id autē tūc valet, cū mīis, qui audit ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit, ut insidiantē obseruet, sed iam fauet, processūque vult, dicendique vim admirans, non inquit, quod reprehēdat. Hæc autem forma per orationes quidem includit, sed in reliquis orationis partibus retinenda non diu est. Nam cum locis supra dictis ea fuerimus vsi, tota dictio est ad incisa et mēbra trāsferenda. Incisim autem & mēbratim tractata oratio, in veris causis plurimum valet, maximeq; his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Qua ratione paretur hæc facultas aptè, ac numerosē dicendi Cap. 49.

Hæc autem facultas apte atque numerosē dicendi, nō est tanti laboris quanti

Cicer. in
orat.

In amplificāda re numerosē funditur oratio.

Per orationes hoc genere orationis conuēniat.

quanti videtur. Nec ideo hæc tractatur à summis viris, ut oratio, quæ ferri debet ac fluere, dimetiendis pedibus, ac perpendendis syllabis consenescat. Satis enim in hoc oratorem formabit multa scribendi exercitatio, ut ex tēpore etiam apte nume roseq; dicat. Ante enim circumscribitur mente sententia, confestimq; verba cōcurrunt, quæ, mens eadem, quam nobilest celerius, statim dimittit, ut suo quocūq; loco respondeat. Quod si Antipater ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosq; varijs modis ac numeris fundere ex tempore, tantumq; hominis ingeniosi ac memoris valuit exercitatio, ut cum se mente ac voluntate coniecisset in versum, verba sequerentur, quanto id facilius in oratione, exercitatione & consuetudine adhibita consequemur? Nihil est enim tam tenerum, neq; tam flexibile, neq; quod tam facile sequatur, quocūq; ducas, quam ora-

Non est tanti laboris, quāti viderur hæc facultas numerosè dicendi.

Antipater Sidonius solitus est versus ex tempore fundere.

Nihil est tam tenerum & flexibile quā oratio.

701
 tio. Ex hac versus, ex eadem dispares numeri conficiuntur: ex hac ætiam soluta varijs modis, multorumq̃ generum oratio. Et vt mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus, sic orationis genus ad omnem rationem, & ad aurium voluptatem, & animorum motum facile mutatur, & vertitur. Neminem itaq̃ Pæon aut Creticus ille, aut Dichoreus conturbet, ipsi occurrent orationi, ipsi, inquam, se offerent, & respondebunt nõ vocati, consuetudo modò adsit scribēdi hoc modo atq̃ dicēdi: Vt. n. musici accuratè primo et cogitatè suæ artis præscripta et formulas obseruant, at vbi vsus accessit, sine cogitatione etiam & cura eadem illa incredibile celeritate efficiunt: sic vbi orator hoc modo scribere initio consueuerit, sine vlllo labore postea similiter scribet ac dicet.

Quanti momenti sit aptè dicere.

Cap. 50.

Quanto

Cic. in o
rat. Quin.
lib. 9. c. 4.

Quantum autem sit aptè dicere,
experiri licet, si aut compositi
oratoris bene structam collocac
tionem dissoluas, permutatione verbo
rum: corrumpatur enim tota res: ut hæc
Ciceronis in Corneliãna: Neque medi
uitiæ mouent, quibus omnes Africanos
& Lelios, multi venalitiij mercatores
que superarunt. immuta paululum, ut sit:
Multi superarunt mercatores, venali
tiijque: perierit tota res. Et quæ sequun
tur: Neque vestis, aut cælatum aurum
& argentum, quo nostros veteres Mar
cellos, Maximoque multi Eunuchi
è Syria, Ægyptoque vicerunt. Verba per
muta sic, ut sit, vicerunt Eunuchi è Sy
ria, Ægyptoque. Ad tertium, Neque
vero ornamenta ista villarum, quibus
L. Paulum, & L. Mūmium, qui rebus
his urbem Italiãq; referserūt, ab aliquo vi
deo per facile Deliaico aut Syro potuisse
superari

Hic locus est
apud Cice. in
orat. nã Cor
neliana nõ ex
tat.

*superari. fac ita, potuisse superari ab alio
 quo Syro, aut Diliaco. Vides ne vt ordi-
 ne verborum paulum cōmutato, iisdem
 verbis stante sententia, ad nihilum omnia
 recidant, cum sint ex aptis dissoluta? Aut
 si alicuius incōditi arripias dissipatam ali-
 quam sententiam, eamq; ordine verborū
 paulum commutato in quadrum redigas,
 efficiatur aptum illud, quod fuerit antea
 disfluēs ac solutum. Age sume de Gracchi
 apud censores illud, Abesse nō potest, quin
 eiusdē hominis sit probos improbare, qui
 improbos probet. Quanto aptius si ita di-
 xisset: Quin eiusdē hominis sit, qui im-
 probos probet, probos improbare? Hoc
 modo dicere nemo vnquā noluit, nemoq;
 potuit, quin dixerit. Qui autem aliter di-
 xerunt, hoc assequi non potuerunt. Res
 autē se sic habet, vt breuissimē dicā, quod
 sentio, compositē & aptē sine sententijs
 dicere, insania est: sententiōse autem sine
 verbo.*

*rū & ordine, & modo infantia: sed huius
 modi tamen infantia, ut ea qui utatur, nō
 stulti homines haberi possint, etiam plerū
 que prudentes: quo, qui est contentus, utatur.
 Eloquentes verò, qui non approbatio-
 nes solū, sed admirationes, clamores, plau-
 sus, siliceat, mouere debet, omnibus oportet
 ita rebus excellat, ut ei turpe sit quicquā
 aut spectari, aut audiri libentius. Hæc Ci-
 cero in oratore. Quare cum Aristoteles,
 qui aureum fundit flumen orationis: cum
 Theophrastus qui diuinitate loquendi no-
 men inuenit: cum Isocrates, quem eloquē-
 tiæ patrem Cicero appellat: cum Demo-
 sthenes, cui sine dubio summa vis eloquen-
 tiæ conceditur: cum Cicero, qui primū cū
 Græcorum gloria latine dicendi copiam
 æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fe-
 cerint: eam nobis summa debemus indu-
 stria, summo etiam studio comparare.*

Eloquentes om-
 nibus debet
 rebus excel-
 lere.

Aristoteles au-
 ream fundit
 orationis flu-
 men.

Demostheni
 summa vis elo-
 quentiæ con-
 ceditur.

De tribus generibus dicendi. Cap. 51.

f Per

Erspicuum est aliud dicēdi genus in paruis causis, aliud in modicis, aliud in grauib^r desiderari. Nec solum variæ causæ varium dicendi genus efflagitant: sed diuersæ orationis partes, diuersam quoquē orationis formam postulat. Quod cū ita sit, quot sint genera dicēdi, & in quibus tū causis, tum orationis partibus eas sint adhibenda, dicamus. Tria sunt igitur dicēdi genera, in quibus omnibus peræque debet florere excellens et perfectus orator: Unū subtile, acutū, & tenue: Alterum vehemens, copiosum & graue. Tertium est interiectū intermedium, & quasi temperatum, in quo neq̄ est acumen superioris generis, nec vis posterioris. Cum autem oratoris tria sint officia docere, mouere, & delectare: subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo versatur. In genere subtili forma debet esse orationis à vinculis numerorum libera

Cic. in orat.
 rat. Quin.
 li. 9. c. 4.

Cic. in orat.
 rat. Quin.
 lib. 12. c. 10.

Tria sunt genera dicendi subtile, temperatum, & vehemens.

Genus subtile in probando modicum in delectando, vehemens in flectendo versatur.

& soluta, non tamen vaga, vt ingredi li-
 bere, non vt licenter videatur errare. Di-
 ligentia etiam conglutinandi verba prae-
 termittenda est, & omnis insignis ornatus
 remouendus. Ponentur tamen acutae,
 crebraeque sententiae: ornamenta verbo-
 rum & sententiarum cum tropis vere-
 cunde parcaeque adhibebuntur: translatio-
 nes tamen poterunt esse crebriores, nec
 tam crebrae tamen, quam in genere dicendi
 amplissimo. Genus temperatum vberius est
 aliquanto et robustius, quam hoc humile, de
 quo dictum est: summissius autem, quam illud,
 de quo dicetur, amplissimum: Huic omnia
 dicendi ornamenta conueniunt, plurimum
 que est in hac oratione suauitatis. In idem
 verborum cadunt lumina omnia, multa
 & sententiarum. Hoc in genere neruorum
 vel minimum suauitatis autem est, vel plurimum.
 At illud amplum, graue, copiosum, orna-
 tum, vim profecto habet vel maximam,

Quae dicendi
 ornamenta con-
 ueniunt gene-
 ri temperato

Genus dicendi
 graue vim ha-
 bet maximam.

modò enim perfringit, modò irrepit in sensus, inserit nouas opiniones, euellit insitas.

Hic orator & defunctos excitabit, vt Ap- In or. pro
ca. f.
pium Cæcum. Apud hũc & patria ipsa ex-
clamabit, aliquemq̃ (vt apud Ciceronem

in oratione contra Catilinam in senatu) al- Orat. 1.

loquetur. Hic & amplificationibus, extol-
let orationem, & vi superlationum quoq̃
eriget: vt. Quæ Charybdis tam vorax? et, Phil. 2.

Oceanus medius fidius ipse: hic iram,
hic misericordiam inspirabit: hic dice-
cet, Te vidit & fleuit, & appellauit, et per
omnes affectus tractatur. His tribus gene-

Orator vt
tur his tribus
generibus vt
res exiget.

ribus vtetur orator, vt res exiget, nec pro
causa modò, sed pro partibus causæ. Mag-
ni igitur iudicij, summæ etiam facultatis
esse debet moderator ille, & quasi tẽpe-

Ad causas te-
nues genus
dicendi tenue,
ad graues gra-
ue, ad medio-
eres tempera-
ae comodadũ
est.

rator huius tripartitæ varietatis. Nam
& iudicabit, quid cuiq̃ opus sit, & poterit
quæcunq̃ modo postulabit causa, dicere.

Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro

Cecinna

Cecinna, summiffimum: ad graves, qualis est Rabirij, veheimens, ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accommodandum est. In eadem etiam ratione ad conciliandum quidem mediocres: ad docendum verò atque probandum, subtile & enucleatū, ad movendum grave debet adhiberi. Est enim eloquentis propriū, parva summississe, modica temperate, magna graviter dicere. Multum etiam refert quæ sit persona eius, qui dicit, & eorum, qui audiunt. Non enim omnis fortuna, non omnis bonos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis eodē aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum. In omnibus etiam rebus videndum est quatenus. Et si enim suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quam parum: unde fit ut eloquentiæ, sicut reliquarum rerum, fundamentum sit sapientia.

Eloquentis propriū est parva summississe modica temperate, magna graviter dicere.

Genus orationis ad personæ loci & temporis rationē aptari debet.

Eloquentiæ fundamentum est sapientia.

pietia: Hæc de elocutione dicta sunt. Nunc quoniam omnia conformanda & exposlienda orationis præcepta, exposita sunt, ordine ut instituimus, ad memoriam transeamus.

De memoria. Cap. 52.

Simonides
chius memo-
rie artē insti-
tuit.

Memoria artem primum omnium instituisse ferunt Chium Simonidem. Cum enim celebri & frequenti conuiuio interesset, detriclinio egressus est. Eo egresso triclinium supra conuiuas corruit, atque ita contudit, ut cum eos humare vellent sui, non possent obritos internoscere vlllo modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator vniuscuiusque sepeliendi fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatum videtur, iuuari memoriam signatis animo sedibus. Quod suo quisque etiam experimento credere potest. Nam cum in loca aliqua post tempus reuersi su-

Cice 2 de
or. Quin.
li. II. c. 2.

Memoria iu-
uatur signatis
animo sedibus.

mus, non ipsa agnoscimus tantum, Sed etiã
 quæ in ijs fecerimus, reminiscimur, perso-
 næq; subeunt, non nũquã tacitæ quoque co-
 gitationes in animum reuertuntur.

An memoria sit eloquentiæ pars.

Cap. 53.

*E*tiam si memoria eloquentia cum
 alijs artibus sit communis, tamen
 artificiosa memoria oratoriæ ar-

Artificiosa me-
 moria eloque-
 tiæ pars est.

tis merito pars existimatur. Ne sciretur
 enim quanta vis eius esset, quanta diuini-
 tas, nisi in hoc lumen orandi vim extu-
 lisset. Non enim rerum modo, sed etiam
 verborum ordinem præstat, nec ea pau-
 ca contexit, sed prope in infinitum, ita ut
 in longissimis actionibus prius audiendi
 patientia, quàm memoriæ fides deficiat. Memoria est
 eloquentiæ the-
 saurus.

Non immerito igitur thesaurus hic elo-
 quentiæ dicitur, cum exemplorum, le-
 gum, sapienter dictorum, beneque
 factorum

factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasque in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius vis representet.

De artificio memoriae. Cap 54.

Artificiū memoriæ cōstat locis & imaginibus.

Cuiusmodi loca esse debeant.

Artificium igitur memoriæ à veteribus traditum, locis constat et imaginibus. Itaque, qui hanc ingenij partem exercent, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa varietate signata, illustrata, explicata modicis intervallis, ut ædium fere magnarum, aut alterius ædificij: Hæc animo diligenter sunt affigenda, ut sine cunctatione ac mora partes eius omnes cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quam firma debet esse memoria, quæ aliam memoriam adiuvet. Tum ea, quæ fuerint scripta vel cogitatione comprehensa, ordine his locis sunt commendanda, signis quæ memoriam eorum, excitent notat. Ita fiet ut res ordine teneantur.

tur. Exempli gratia, si sit de navigatione, re militari, & agricultura dicendum, navigationis anchora, rei militaris gladius vel spiculum, agriculturae spica vel simile aliquid imago esse potest. Hæ imagines supra dictis locis ordine sunt committendæ. Deinde, cum repetenda fuerit memoria, incipies ab initio loca recensere, & quod cuiq̄ credideris reposces. Imago enim cuiusq̄ admonebit, ut quamlibet multa sint, quorum meminisse oporteat, sint singula connexa quodam choro. Sic enim fit ut ordinem rerum locorum ordo conseruet, res autem ipsas rerum effigies notent. Utendū est autem imaginibus aliquid agentibus, acerbis insignitis, quæ occurrere celeriterq̄ percutere animū possint. Loca quæ assumpseris, egregie commoditerq̄ notare oportebit, ut perpetuò harere possint. Nam imagines pro rerū varietate subinde sunt mutandæ, at loca perpetuò remane-

Ordinem rerum locorum ordo, res ipsas imagines notant.

Cuiusmodi debeat esse imagines.

re debent.

Quid conferat hoc memoriae ar-
tificium. Cap. 55.

Mad quadam prodesse haec non est
negandum, ut si rerum nomina multa
per ordinem audita reddenda sint,
vel res diuersae ordine complectendae:
sic in ediscendis orationis perpetuae verbis
nihil fere profunt. Singulorum enim vera-
borum imagines memoriae mandare, et in-
utile esset & infinitum. Si longior comple-
ctenda memoria oratio fuerit, proderit per
partes ediscere. Non est autem inutile, quo
facilius haereant, aliquas apponere notas,
quarum recordatio comoneat, et quasi ex-
citet memoria. Illud neminem non iuuabit,
iisdem, quibus scripserit chartis, ediscere.
Si tamen quis unam maximamque arte
memoriae quaerat, exercitatio est & labor.
Multa ediscere, multa cogitare, & (si
fieri potest) quotidie potentissimum est.

Singulorum
verborum ima-
nes memoriae
mandare & in-
tile est et infi-
nitum,

Exercitatio
est maxima
memoriae ars

Quantum autē natura studioq; valeat memoria, vel Themistocles testis est, quem unum intra annum optime locutū esse Persice constat: vel Mithridates, cui duas & viginti linguas, quot nationibus imperabat, traditur notas fuisse: vel Crassus ille diues, qui cum Asia præisset, quinq; graeci sermonis differentias sic tenuit, ut quavisq; apud eū lingua postulasset, eadē sibi ius redditū ferret: vel Cyrus, quē omnium militū tenuisse creditū est nomina. Quin semel auditos quālibet multos versus protinus reddidisse dicitur Theodoctes. Explicit memoriae præceptis, restat ut de pronuntiatione dicamus.

Themistocles
Mithridates,
Crassus, Cyr⁹
& Theodoctes
memoria plu-
rimum value-
runt.

De pronuntiatione & eius vtilitate. Cap. 36.

Pronuntiatio à plerisq; actio dicitur, sed pri⁹ nomē à voce, sequēs à gestu videtur accepisse. Hæc autē pars est, quæ in dicēdo vna dñatur. Sine hac sumus orator

Pronūciatio-
nis laus.

DE ARTE

instructus summos saepe superare. Nam
 & infantes actionis dignitate eloquentiae
 saepe fructum tulerunt, & disertis de for-
 mitate agendi multi infantes putati sunt.
 Ut iam non sine causa huic primas dedisse
 Demosthenes dicatur, cum rogaretur
 quid in dicendo esset primum: huic secun-
 das, huic tertias. Est enim actio quasi cor-
 poris quaedam eloquentia. Cum sit autem
 in duas diuisa partes vocem, gestumq̄, quo-
 rum alter oculos, altera aures mouet, per
 quos duos sensus omnis ad animum pene-
 trat affectus, prius de voce, deinde de gestu,
 qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

Actio est qua
 si corporis quaedam eloquen-
 tia.

Pronunciatio
 nis duae sunt
 partes.

De voce Cap. 57.

Animus ma-
 xime voce
 mouetur.

Ocis mutationes totidem sunt,
 quot animorum, qui maxime vo-
 ce mouentur. Itaque perfectus ora-
 tor ut cumq̄ se affectum videri, & ani-
 mum audientis moueri volet, ita certum

vocis

vocis admovebit sonum. Aliud enim vo-
 cis genus iracundia postulat acutum, inc-
 tatum crebro incidens. Aliud miseratio,
 ac mœror flexibile, plenum, interruptum,
 flebili voce. Aliud metus demissum &
 hæsitans & abiectū. Aliud vis contentū,
 vehemens, imminens, quadā incitatione
 gravitatis. Aliud voluptas effusum lene,
 tenerum, hilaratum, ac remissum. Aliud
 molestia sine commiseratione, graue quid
 dā & vno pressu ac sono obductū. Ac vo-
 cis quidem bonitas optanda est (non est. n.
 in nobis) sed tractatio in nobis. Ergo bo-
 nus orator variabit & mutabit, omnes so-
 norum tum intendens, tum remittens per
 sequetur gradus. Nec modo in diuersis
 rebus sed etiam in iisdem partibus, iisdem
 que affectibus, quasdam non ita magnas
 vocis mutationes adhibebit. Nam va-
 rietas cū gratiā præbet, ac renouat aures,
 tū dicentē ipsa laboris mutatione reficit.

Quod genus
 vocis postu-
 lent iracūdia,
 miseratio, me-
 tus, vis, & vo-
 luptas.

bonus orator
 omnes, sonos
 tum intēdes
 tum remittēs
 variat sonos.

DE ARTE

De gestu Cap. 38.

Nihil in gestu
debet super-
cisse.

Quæ sint vi-
tæ in gestu.

In ore & præ-
cipue in ocu-
lis est maxi-
ma vis actio-
nis.

Oris nemini
mutetur spec-
ies.

Ocem subsequi debet gestus, & animo simul cū ea parere. Gestu sic vtendum est, vt nihil in eo sus-
perfit. Status erit erectus et celsus, rarus in-
cessus, nec ita longus, excursio moderata, ea-
que rara, nulla mollicia ceruicum, nullæ
argutiæ digitorum: non ad numerum arti-
culus cadēs: trūco magis toto se orator mo-
derabitur, & virili laterum flexione: bras-
chij proiectione in contentionibus, contra-
ctione in remissis, pedis suppositione in cōtē-
tionibus, aut incipiendis, aut finiēdis. Sed
in ore sunt omnia. In eo autem ipso domi-
natus est oculorum. Animi enim est om-
nis actio, & imago animi vultus est, indis-
ces oculi: Hac est vna pars corporis, quæ
quot animi motus sunt, tot significationes
& cōmutationes possit efficere. Nā oris
nō est nimium mutāda species, ne aut ad ins-
eptias, aut ad prauitatem aliquam defera-

mur.

Actio est qua
si corporis
sermo.

mur. Oculorū igitur tū intētionē, tū remis-
sionē, tū coniectū, tū hilaritate motus ani-
morū significabimus apte cū genere ipso o-
rationis. Est enim actio quasi sermo corpo-
ris, quo magis menti congruens esse debet.

Quomā in his tribus libris breuiter,
ut vires nostræ tulerūt, quid es-
set Rhetorica, quod eius officiū, atq; finis,
dictū est: et de singulis eius partibus, earūq;
vi et præceptis est disputatum, illud solum
nunc superest, ut ōnes ad eloquentiā, quæ
nihil aliud est, quàm copiose loquens sa-
pientia, cohortemur. Ex qua illi profe-
cto maximos & vberimos fructus perci-
pient, qui eam ad Dei. Op. Max. cul-
tum ac venerationem diligentissime con-
tulerint. Cui enim potius eloquētiæ studia
consecrentur, quàm illi, qui ut hominis
decus ingenium, sic ingenij lumen esse vo-
luit eloquentiam? Hoc igitur agamus,
hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesq;
nostræ

DE ARTE

nostræ semper euigilent, ut tum eloquen-
tiæ, tum cæterarum artium studia pa-
renti vitæ nostræ deseruiant. Cui
omnia honoris, omnia virtus
tis, omnia ingenij sine
vlla exceptione de-
bentur orna-
menta.

(:?:)

FINIS.

De libro quantum obscuro.

*Nunc hæc doceant, nō dicere mente dalemus.
Nā si mens clari, lætior acumen habet.
Adus Alexander gestans cū uicibus entem,
Autus qui solus uincere fatidicum,
Oedabur hæc moneat signans uerigiar plo
Tum facit nobis hic labirintus dæi.*

INDEX ALPHABETICUS RE-
rum memorabilium, quæ in hoc opere continentur.

¶ Numerus paginam indicat: literæ vero, a. b. priorem & secundam paginæ faciem. Sed aduertendum est numerum foliorum à 93. vsque ad 96. errore esse repetitum: secundus igitur signo eius modi * notatus occurret.

A

AVSIO græc. Cata-
chresis, quid: cum exem-
plis. 71. b. & 72.

Abusio quomodo distin-
guatur à metaphora. 72.

Actiōnis seu pronūtiationis laus &
utilitas. 114. a. b.

Actiōni primas partes indicendo de-
dit Demosthenes. 114. b.

Actiō est quasi corporis quædā elo-
quentia. ibid. & 116.

Adiuncta quid sint. 13. b.

Adiuncta latissimè patent. ibid.

Adiunctio fit tribus modis: & quid
sit. 80.

Adiunctio protozeugma & hypo-
zeugma comprehendit, ibid.

Aduersa quid sint. 12. b.

Ægritudo quid sit. 7. b.

Ænigma est obscurior allegoria
73. b.

Affectuum utilitas. 19. b.

Affectus in exordio & peroratiōe
sunt frequentissimi: in narratione et
confirmatione breuiiores. 59. b.

Affectibus quomodo quis erit po-
tentissimus. 60. b.

Afficiatur necesse est orator pri-
usquam afficere conetur. 60. b.

Alexandri Macedonis laus. 92.

Allegoria quid. 72. b.

Allegoriam Cice. permutationem,
alij inuersionem vocant. 72. b.

Allegoria mista in oratione frequēs
est. 73.

Allegoriam recipit oratio, sed raro
totam. 72. b.

Allegoria genus orationis speciosis-
simū

- simum quomodo fiat. 73.
 In Allegoria qd custodiendū. 73. a. b.
 Allegoria in quotidiano sermone est
 frequentissima. 73. b.
 Ambitus magnitudo quæ esse de-
 beat. 104. b.
 Ambitus mediocris quatuor fere
 membris constat. 104. b.
 Amplificatio quid sit. 19. b.
 Amplificatio quomodo conficiatur.
 19. b. & 20.
 Amplificatio à definitionibus con-
 globatis 20.
 Amplificatio à consequentiam fre-
 quentatione. 20. b.
 Amplificatio à contrariorum rerū
 conflitione. 21.
 Ampl. à dissimiliū rerum confl-
 etione. 21. b.
 Ampl. à causis conglobatis. & c. 22.
 Ampl. à similitudine & exēplo. 23.
 Ampl. à fidelis personis & mutis re-
 bus magnam vim habet. 23. b.
 Amplificando adbibenda sunt quæ
 magna habentur. 24. & 25.
 Ad ampl. tria sunt genera vsu mag-
 narum rerum. 24. b.
 Amplificatione quomodo & quā
 variè vtendum. 25. a. b.
 Anadiplosis, lati. Conduplicatio,
 quid. 77. b.
 Anadiplosis multismodis cōficiū. 78
 Anaphora latin. Repetitio, qd. 77.
 Anum laus vera est, cæterarum re-
 rum leuior. 27. b.
 Animus naturalē quandā cōtinet in
 se vocū om̄m mensuram. 95. b. *.
 Animū maxīe voce mouetur. 114. b.
 Anonimatio, græc. Paronomasia
 quid. 81. b.
 Anonimatio multis & varijs sit ra-
 tionibus, ibid.
 Antecedentia quæ dicantur. 14.
 Antecedentia quomodo ab adiunctis
 distinguantur. 14. b.
 Antipater Sidonius solutus est ver-
 sus ex tempore funderet. 107.
 Antitbetō, lati. Contrapositum vel
 Contentio, quomodo & quot mo-
 dis fiat. 83. a. b.
 Antonomasia lati. Prononimatio,
 70. b.
 Antonomasia quomodo ab Epitbe-
 to differat. 71.
 Apostrophe lati. Reticentia vel In-
 terruptio quid. & quos ostenda

affectus. 89.
Apostrophe lati Auerſio, quid. 88. b
Appoſitū gra. Epithetō quid. 71.
Appoſitoram vſus ſic in oratione
moderatus. 71. b
Apte dicere quāti ſit mōmēti. 108.
Apte & cōpoſite ſine ſententijs dice
re in ſania eſt: ſententiōſe vero ſine
verborū or dīne & modo in ſantia
108. b. & 109.
Argumentum quid ſit. 8
Argumentatio quid ſit. 8.
Argumentatione preſſus dialectici
quā Orationes vtantur. 8.
Argumentatio oratoria quid, &
quomodo conficiatur. 49. b
Argumentatio quātuor habet par
tes. 50.
Argumentationes oratorie quomo
do tractandae. 58.
Argumentatio quo vberior & ſua
uiores credibilior. 59.
In argumentando varietas eſt adbi
benda. 59.
Argumenta quō debent collocari. 49
Arg. vitioſis nuſq̄ loco eē debet. 49
Arg. vel inſita ſunt vel aſſūpta. 8. b

Argum. inſita & remota que. ibid.
Argumentorum inſitorum loci ſunt
ſedecim. 8. b
Argumenta aſſumpta ſunt ſex. 9.
Argumentum à definitione. 10.
Argum. à partiū diſtributione. ibi.
Arg. à notatione. & à cōiugatis. 11.
Argum. à genere. 12.
Argumentū à forma. 12.
Argum. à ſimilitudine. 12.
Argum. à diſſimilitudine. 12. a. b
Argum. à ab aduerſis. 12. b
Argum. à priuantibus. 13.
Argum. ab adiunctis. 13. b
Argum. ab antecedentibus. 14.
Argum. à conſequentibus. 14. b
Argum. à repugnantibus. 14.
Argum. à ſine. 15.
Argum. à cauſa efficiēti. 15. b.
Argum. à forma. 16.
Argumentū à materia. 16.
Argumentū ab effectu. 16. b
Argum. à maioribus ad minora. 17.
Argum. à minoribus ad maiora. 17
Argum. à paribus. ibid.
Argum. à remotis. 17. b
Argum. à remotis arte tractatur,

- Et testimonij nomine comprehē
 dūtur. 17. b.
- Argumenta remota quae sint. ibid.
- Argumentorum modus qualis. 19.
- Aristotelis laus. 94. b. *.
- Aristotelis versus in oratione ve
 rat esse, numerum iubet. 94. b. *.
- Aristotel. aureum fundit orationis
 flumen. 109.
- Ars quid sit, et eius materia. 1. et 2. b.
- Artium caeterarum materia à Rhe
 toricæ materia quomō differat ib.
- Ars naturæ iungi debet. 6.
- Ars certior dux quàm natura. 6. b.
- Ars studiosæ colenda. ibid.
- Ars ubi cunq; ostentatur, veritas ab
 esse videtur. 85. b.
- Asyndeton lati. Dissolutio, quid.
 79. b.
- Assumptio quid. 50. b.
- Assumptionis approbatio. 50. b.
- Athenienses omnium doctrinarum
 inuectores. 70.
- Auditor quomodo reddatur bene
 uolus. 39. a. b.
- Auditor quomodo fiat docilis. 40.
- Auditor quomodo fiat atitēt⁹. 40. b.
- Aurium iudiciū est superbissimum.
 94. *.
- B
- B**enedicere quid. 2. b.
- Benedicere certis terminis nō
 tenetur. ibid.
- Benevolentia auditoris quomodo cō
 cilietur. 39. a. b.
- Bonæ animi quæ. 28.
- Bonarum artium studia ad quem lo
 cum pertineant. 28. b.
- Bonis alijs corporis forma excellit.
 27. b.
- Bonus Orator variabit omnes sono
 rum gradus. 115.
- Brutum seruatorem patriæ, Anto
 niū verò proditorem vocat Ci. 21.
- C
- C**æsaris laus, et virtutes. 103.
- Catachresis lati. Abusio, quid:
 cum exemplis. 71. b. & 72.
- Catachresis à metaphora quomodo
 distinguatur. 72.
- Causa vel Cōtrouersia, græc. hypo
 thesis, quid. 3.
- Causarum tria genera. ibid.
- Causarum quatuor genera. ibid.

Causa efficiens quid. 15. b.
Causæ efficientis vis qualis. ibid.
Causarum genera magnam suppeditant in scribendo copiam. 16.
Causarum iterum genera quinque. 41
Certa quæ dicantur, & quæ pro certis habeantur. 49. b.
Cicero in perorando fuit vehementiss. 60. b.
Circumscriptio quid sit. 96. b. *.
Clausulæ maximè concinnitatem desiderant. 99. b.
Clausulæ versuum non conveniunt clausulis orationis. 101.
Clausulæ cur sint variandæ. 101. b.
Clausulis qui pedes aptiores. 100. b.
Collatio quid. 95.
Communicatio figura quid. 87. b.
Commutatio græ. Metathesis quid. 84.
Compar. græc. Isocolon quid, & quo modo fiat. 83.
Comparatio tripliciter tractatur. 16. b.
Comparatio præstantium virorum in laudatione præclara est. 30. b.
Complexio figura quid. 77. b.
Complexio alia Ciceroni est Dilem-

ma, vulgo syllogismus cornutus. 57.
Complexio falsa duobus modis diluitur. 57.
Concessio quid sit. 91.
Concio capit omnem vim orationis. 36. b.
Conduplicatio græ. Anadiplosis. quid. 77. b.
Conduplicatio varijs modis conficitur. 78.
Confirmatione quomodo utendum. 45. a. b.
Confirmatio continet in se totam spem vincendi. 45. b.
Confirmatio dupliciter accipitur, & quid sit. 58. reliqua quære in litera R. Refutatio, ubi plura.
Confirmatio figura. 76.
Cōiecturæ eadē & prima quæstio, et disceptatio est extrema. 47. b.
Coniugata quæ dicantur. 11.
Coniuncta non coherent necessario his quibus adiuncta sunt. 14.
Consequentia quid sint. 14. a. b.
Consilio quæ geruntur optimè expe-
diri. 50. b. & 51.
Consilio mundus gubernatur. 51.

- Constitutione cause cognita, facile
satisfit oratoris muneri. 45. b.
- Constitutiones sunt tres. 46.
- Consulis laus. 21. b.
- Consultatio est pars cause. 4.
- Consuetudo & vsus quantum va-
leant. 107. a. b.
- Contrapositam seu contentio, quot
modis fiat. 83. a. b.
- Contrariorū genera quatuor. 12. b.
- Contraria contrariorum sunt conse-
quentia. 12.
- Controuersia in scripto existit qua-
tuor modis. 47. b. & 48.
- Controuersia ambigui, & contra-
riorum legum. 48.
- Controuersie scripti semper in qua-
litate statu versantur. 48. b.
- Cōuersio græ. Epiphora, quid. 77.
- Correctio quid: est que verborū &
sententiarum figura. 87. a. b.
- Crassus, Cyrus, & alij quantum me-
moria præstiterūt. 113. b. & 114.
- D**æchylus pes i humili & am-
pliori oratione frequēs. 102. b.
- Definitio, quid. 9.
- Definitionum multa genera & præ-
cepta ibid.
- Definitionis modus quis. 9. b.
- Definiendi facultas necessaria ora-
tori. 9. b.
- Definitio inuoluntamenoluit. ibid.
- Definiunt sæpe oratores & poëte
per trāslationem. 10.
- Definitio perfecta raro ad amplifi-
candū admittitur. 20. b.
- Deliberationis partes suasio & dis-
suasio. 3. b.
- Deliberatio tempus futurum spe-
ctat ibid.
- Deliberationis finis. 3. b.
- Deliberationis modus, & finis. 32.
- Deliberatio tollitur si quid effici
non potest. 32. b.
- Deliberantium animi diuersi. 33.
- Deliberantis mores præcipue intue-
di. 33. b.
- Deliberatio priuata narrationem nū-
quam exigit. 45.
- Demōstratiui generis laus. 26. a. b.
- Demosthenes cur oratorū princeps
iudicetur. 85. b.
- Demostheni summa vis eloquentie
conce-

conceditur. 109.
Deprecatio vel Obsecratio quid. 92. b.
Dichoreus in clausulis optime sibi
iungitur. 101.
Dicere quid sit. 1.
Dicere non habet definitam regio-
nem. 2. b.
Dignitatis suae fori quae colligenda,
- 35. b.
Diligentiae vis. 6. b.
Diligentia omnis minuta est. 25. b.
Dilemma quid sit. 56. b.
Dilemma unde dictum, & quomo-
modo eo utendum, ibid.
Dilemma alias complexio & syllo-
gismus cornutus. 57.
Dilemma quomodo conuertatur in-
variacione perfectam. 57. b.
Discrepantia scripti et volutatis. 48.
Disiunctio graec. Alyton vel hypo-
zeugmenon, quid. 80. b.
Dispositio quid sit. 4. b.
Dispositio orationis pars quid. 38. b.
Dispositionis praecipua Oratori uti-
lia & maxime necessaria. 28. a. b.
Dispositionis ordo qualis in Propo-
sitis seruandus. 38. b.

Disiunctio uel inis argumenti. 12. a. b.
Dissolutio, graec. Dialytō, quid. 79. b.
Dissolutio non in singulis modo ver-
bis fit, sed etiam sententijs. 80.
Dissolutionis & Polysyndeti vnus
est fons. 80.
Distributio partium quid. 10.
Distributio, graec. Merismos, quid. 92.
Docimus semel positus quouis lo-
co aptus. 100.
Docimus quouis loco aptus dum-
modo non iteretur. 103.
Dubitatio graec. Diaporesis, quid.
E (87. b.)
Efecta quid sint, & eorum ge-
nera quatuor. 16. b.
Efecta cognitio causis, & causae
cognitio effectibus facile intelligun-
tur. 16. b.
ab Efectu argum. deq. eius forma
& materia. 16. b.
Efficiens causa quid. 15. b.
Eiusdem generis verba quae. 11.
Elocutio pars Rhetorica quid. 4. b.
Elocutio Oratoris quid. 62.
Sine elocutione omnia alia superua-
cua sunt. 62. b.

- In Elocutiōe quatuor spēclāda. ibi.
- Eloquentiē dignitas. 1. b. 5.
- Eloquentiē fundamentum sapiētia. 111.
- Eloquentia cū pbitate iungēda. 2.
- Eloquentiē membra quinq. 4. b.
- Eloquentia natura arte, & exercitatio comparatur. 5. b.
- Eloquentia absq. studio et ardore amoris parari non pōt. 6. b.
- Eloquentia est copiose loquens sapientia. 28. b.
- Eloquentia vult esse locuples et spēciosa. 59.
- Eloquētia oratoris, inuētio vero ac dispositio prudētis hōis sunt. 62. b.
- Eloquens est, qui ita dicit, vt probet, vt delectet, vt flectat. ibid.
- Eloquens omnibus rebus debet excellere. 109.
- Eloquendo nomen accepit orator tā apud græcos quā apud latinos. 62.
- Eloquentiē origo est verborum delectus. 63.
- Eloquentiē omnis laus continetur in apte atq. ornate dicendo. 63.
- Eloquētia thesaurus memoria. 112.
- Emphasi Ciceronis significatio, quid. 89. b.
- Euchymema est syllogismi pars, vel imperfectus syllogismus. 52.
- Euchymema est bipartita argumentatio. 52.
- Euchymema optimum est expugnātibus. ibid.
- Euchymema quare dicatur oratorius syllogismus. 52. b.
- Euchymema vnde dictum. ibid.
- Enumeratio laudatori nonnunquā, suaseri non sepe, accusatori sepius, quam reo est necessaria. 61.
- Enumerationi duo sunt tēpora. ibi.
- Enumeranda si quæ sunt, cū pondere et varietate id fieri debet. 61. b.
- Epicherema græ. etiam syllogismus & latin. Ratiocinatio dicitur. 50. b.
- Epicherema quibus cōstet. ibid.
- Epicherema quō græci appellēt. 55.
- Epicherema est aliqñ breuiter comprehensa ratiocinatio. ibid.
- Epicharemate quō vtendū. ibid.
- In epidictico genere omnia sunt circūfeript dicenda. 105. b.
- Epiphonema quid. 93.

- Epiphora, lati. Conuersio, quid. 77
 Epitheton latin, appositum ab An-
 tomomasia quomodo differat. 71
 Epithetis quādo et quomodo in ora-
 tione vtendum. 71. a. b.
 Epitheton non est tropus. 17.
 Erotisis la. interrogatio quid. 86. a.
 Etymologia lati. Notatio, 10. b.
 Etymologia oratoribus & poetis est
 familiaris, ibid.
 Ethopœia, Ciceroni Effectio & no-
 tatio qui. l. 89. b.
 Exclamatio quid. 93.
 Execratio quid. 92. b.
 Exemplorum vis maxima est ad
 persuadendum. 37.
 Exemplū est inductio imperfecta. 54.
 Exemplū argumentationis pars est
 Exemplum quomodo (54. a. b.)
 differat à ratiocinatione, indu-
 ctione, & Enthymemate. 54. b.
 Exemplū ex vna re singulari aliam
 inducit. 54. b.
 Exercitatio dicendi perfectionem
 consumat. 6. b.
 Exercitatio est maxima memoriæ
 ars. 113. b.
 Exordiū quid sit. 39.
 Exordiū tribus rebus cōstat. ibid.
 Exordiū in duas partes diuidit. 41
 Exordia qualia esse debeant. 41. b.
 In Exordio leniter est alliciendus
 auditor. 42.
 Exordij vitia septem. 42.
 Exordium in genere iudiciali: &
 vnde sumendum. 43.
 Exordio non semper vtendum in
 iudicio. ibid.
 Exordium in exornatione, & deli-
 beratione quale esse debeat. 43. b.
 Exordia in exornatione sunt maxi-
 mē libera. ibid.
 Exordia in deliberatione vel nulla
 sunt vel breuia. 43. b.
 Exornationis partes due. 3. b.
 Exornationis tempora præsens &
 præteritum. ibid.
 Exornationis finis. ibid.
 Exornatio quale genus amplificac-
 tionis requirat. 25. b.
 In exornatione animi motus leniter
 tractantur. 26. b.
 Exornatio maxime idonea ad scri-
 bendum. 26. b.

Exornationis præcepta multū conferunt ad deliberationem. 32.

Experimentum est velut quoddam rationis testimonium. 37.

Externa in hōie quæ dicantur. 27.

F

Figura quæ vocū habet similitudinem, aures in se præcipue ver

Figura quid sit. 75. (tūt. 76. b.

Figurarū & troporū discriminē. 75. b.

Figuratur oratio tā verbis proprijs

quā translatis. 75. b.

Figuræ vel sunt in verbis vel in sententijs. ibid.

Figuræ verborum quid: & quō à figuris sententiarū distinguantur. 76

Figurarum numerus & nomina varie ab Authoribus traduntur. 76

Figuræ verborum tribus maxime fiunt modis. 76. b.

Figuræ quæ fiunt p. Adiectionē. ibid.

Figuræ verbor. quæ fiunt per detractionē. 79. b.

Figuræ verborū plu. (ctionē. 79. b.

res i eādē sententiā saepe ca. lūt. 84. b.

Figuræ verbor. quid conferant orationi, et quid in eis canēdū. 84. b.

Figuræ verb. non sint multæ, nō iudicantur, non frequentes. 85.

Figuræ sententiarum quid: eæq. maiores quā verborum. 85. b.

Figurarum & troporum numerus quare incertus. 94. a. b.

Finis Rhetoricæ quilibet. 1. b. Finis quod sit. 15. à Fine argumentum, ibid.

Firmamentū quid sit. 46. b.

Forma quod dicatur. 11. b. 12. et 15. b.

Formæ argumentū. 12. Forma quod sit

Forma vel artificiosa est vel naturalis. 16.

à Forma argumentum, ibid.

Fortitudo quid sit. 28. b.

G

Genus quid sit. 11. b.

Genus partes dicuntur formæ.

à Genere argumenta. 12. (11. b.

Generis demonstratiui laus. 26.

Genera causarū quinq. 41.

Genera quatuor sūt quæ contronestiam in ōni scripto facere possūt. 48.

Genus dicēdū est, quale eligēdū. 93. b.

Genus orationis speciosissimum est, quod constat allegoria, similitudine, & translatione. 73.

in Genere epideictico omnia sunt circumscripte dicenda. 105. b.

Gene.

Genera dicendi sunt tria, & in qui
lus versentur. 109. b.

Genus dicendi graue vim habet ma-
ximam. 110. a. b.

Generibus illis tribus quomodo uten-
dum. 110. b. & 111.

Gestoratoris quales esse debeant.
115. b.

In gestu quae sint vitanda. ibid.

Gradatio quid, & eius exempla. 79

Gradus cōmunitatis quales. 34. b.

Græcis magis concessum est singe-
re quàm latinis. 65. b.

Historiae laus. 20.

Huic nonnunquam decet. 93.*

Hypallagen vocat Rhetores meto-
nymiam. 70. b.

Hyperbatō id est Trāsgressio. 74. b

Hypbatō solis poësis cōceditur. ibid.

Hyperbatō quando non est tropus.
ibid.

Hyperbole est superlatio. 74. b.

Hyperbole non debet esse ultra mo-
dum. 75.

Hypothesis, lati. Causa vel contropo-
uerfia. 3.

Hypothesis quomodo ad thesin re-
uocanda sit. 4.

Hypotyposis, est Cice. Demonstratio,
quid. 88. b.

Homerus propter excellentiam cō-
mune poëtarum nomen secit
suum. 52.

Homerum multae Ciuitates suum
ciuem esse dicunt. 80. b.

Hominum genus ad honestatem
natum. 33.

Hominum duo sunt genera. ibid.

Homo ad intelligendum et agendum, nō
ad voluptatē et postum natus. 15.

Homo generosissimus est, qui vir-
tute maxime excellit. 53.

Homoiptoton lati. similiter cadēs,
quid: estq; in nominibus & ver-
bis. 82.

Homioteleuton lati. similiter desi-
nens, quid: & quomodo a homoi-
iptoto differat. 82. b.

Honestatis magna est plebritudo.
33. b. Honestum quod est id so-
lum bonū esse. 56.

Honestā apud honestos obtinere fa-
cile est. 33. b.

- I** Ambus pes in humili oratione frequentissimus. 102. b.
- I** magines memoriae cuiusmodi esse oporteat. 113.
- I** magines singulorum verborum memoriae mandare inutile est, & infinitum. 113. b.
- I** mitatio vel arti, vel exercitationi subijci potest. 5. b.
- I** ncisum græ. Coma, quid: & incisim dicere quid. 96. * & 97.
- I** nductio quid. 52. b. & 53.
- I** nductione poetæ vehementer delectantur. 53.
- I** n Inductione quæ cauenda. 54.
- I** nfinicum inest indefinito. 4.
- I** ngenium maximam vim ad dicendum affert: et de Oratoris ingenio. 5. b.
- I** ngenio disciplinis exculo nihil feracius. 19.
- I** nitia versusum, in ijs orationis non conueniunt. 100.
- I** nsinuatio quando sit necessaria. 41.
- I** nterrogatio græ. Erotesis quid: & de eius usu. 86. a. b.
- I** nterruptio gr. Paræthesis, quid. 91.
- I** nuentio quid sit. 4. b. & 8.
- I** nuenisse non est existimandus qui sine iudicio inuenit. 5.
- I** roniam quid sit. 73. b.
- I** roniam illusionem, inuersionem, dissimulationem & permutationem vocant. 73. b.
- I** roniam quæ inter sententiarum exornationes numeratur, differt quæ ab ea quæ est tropus. 91. b.
- I** socolon latin. Compar quid. 83.
- I** socrates eiusque discipuli quod uocales fugerit rephesi sunt 96. b. et 97.
- I** udicij partes accusatio et defensio. 3. b.
- I** udicij finis est questio iustorum & iniustorum. ibid.
- I** udiciu non est Rhetoricæ pars. 4. b.
- I** udicium laus est cum utilitate cause iungeret. 43.
- I** udicatio unde nascatur, & quomodo constituat. 47.
- I** unctura qualis esse debeat. 96.
- I** urè consulti consilio, Oratores auxilio innabant. 17.
- I** ustitia quid, & eius partes. 28. b.

K (71. b.)

K , lat. Abusio, et quid sit.

K Latinis gradatio: quid. 79

Lacryme quantum in oratione
valeant. 61.

Laus hominum quomodo in tria tē
pora diuidatur. 26. b.

Laus hominis vnde petenda. 27.

Laus magna est tulisse sapienter ca-
sus aduersos. 30. in laudatione
quæ res ponendæ. 30.

Laudem afferunt liberi parentibus
vrbes conditoribus, inuenta inuē
toribus. 31.

Laus vrbium qualis. 31. b.

Licentia græ. Parrisia, quid. 90. b.

Locus quid: & quare loci ab Arist.
propositi. 8.

Loci argum. in fitorum sedecim. 8. b.

Locorū vs^o et utilitas magna. 18. b.

Loci multa meditatione parati esse
debent. ibi. l.

Loci sunt argumentorū nota. 19.

Loci & ad probandum & ad mouē
dum materiam præbent. 19. b.

Loci in mente & cogitatione desi-
gere utilissimum est. 49.

Loca artificialis memoriæ cuiusmo-
di esse debeant. 112. b.

Locis ad memoriam quomodo vten-
dum. 113.

M

Materia oratoris est qō. 2. b.
Materia quid sit. 7. b.

Membrum græ. Colon, quid. 96. *.

Membratim dicere quid sit. 96. b. *

Membra in oratione cuiusmodi esse
debeant. 105.

Membris quæ carpitur oratio longis-
sime aliquando excurrit. 105.

Membratim quando, & quando cir-
cumscripse dicendum. 105. b.

Memoria quid sit. 4. b.

Memoriæ artem Simonides Chius
instituit. 111. b.

Memoria artificiosa eloquētiæ pars
est. 112.

Memoria est eloquētiæ thesaur^o. 112

Memoriæ artificium constat locis et
imaginibus. 112. b.

Metolepsis latin. Transumptio, 72

Metalepsis rarissimus tropus, & ma-
xime improprius. 72. a. b.

Metaphor. latin. Trāslatio quid. 66

Metaphor. e vis oīs q̄druplex. 67. b.

Metaphor. e multæ pōētis permissæ
i iij qua

que oratoribus non conueniunt. 68. b
De Metaphora vide plura infra in
verbo Translatio.

Metonymialati. Denominatio, quid
69. b.

Metonymiam Rhetores hypallagen
vocat. 70. b.

Metus quid sit. 7. b.

Minori apparatu apud sapientes di-
cendum. 36. b.

Modus definitionis quis sit. 9. b.

Modus & forma verborum in ora-
tione. 94. *.

Monosyllaba multa non sunt conti-
nuanda. 93. b. *.

Mors etiam laudatur præstantium
virorum. 31.

Motus quatuor sunt genera, partes
singulorum generum plures. 7.

N

Narratio quid sit. 44. & 45

Narratio debet esse brevis,
aperta & probabilis. 44.

Narratio incūda sit et suavis. 44. b.

Narratione quando & quomodo
sit utendum. 44. b. & 45.

Natura maximam vim ad dicendū

affert. 5. b.

Naturæ donasiunt arte melio-
ra. 5. b.

Naturæ notatio peperit artem. 6.

Negantia sunt valde contraria aien-
tibus. 13. b.

Necessarium dicitur etiam id quod
magnum interest. 33.

Notatio græc. Etymologia dicitur.
10. b.

Notatione sepe utuntur oratores et
poëtæ. 10. b.

à Notatione argumentum. 11.

Numerose orationis quis inuētor,
& cur inuenta. 94. b. *.

Numerosa oratio & poema eius lē
pedibus temperantur. 97.

Numerus oratorius græc. Rhyth-
mus quid: numerus poeticus me-
trum dicitur. 98.

Numerosa oratione vti difficilius
est quàm versu. 98. b.

Numerus in qua parte ambitus esse
debeat. 99.

Numerus orationis si sepe est idē,
maximè vitiosum. 100. b.

Numerosum in oratione quid pute-
tur.

Numeros omnes in oratione permittos esse sentit Cic. 102.

Numerosa quando sua sponte efficitur oratio. 103. 104.

Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat. 105.

O

Occupatio aliis præsumptio, græc. Prolepsis quid. 87.

Occupationis genus quoddam est reprehensio. ibid.

Oculorum & oris maxima est vis in actione. 115. b.

Officium Rhetoricæ quod. 1. b.

Officia quæ et quibus præponenda. 34.

Opibus quomodo utendum. 27. b.

Optimæ res qui sint. 10.

Oratio in præteritis Cice. est Nominatio: ea latinis vix permittitur. 71. b.

Oratoris magna & præclara munera 1. b. & 2.

Oratoris materia est quæstio. 2. b.

Oratoris perfecti sapientia vniuersæ rei salutem contineri. 2.

Orationes ornatissimæ quæ sint. 4.

Oratoris opera & munera qualia.

Orator fidem facit argumentis. 7.

Oratori facultas definienda est necessaria 9. b.

Orator desinet vberius quàm philo sophus. ibid.

Oratores & poætæ sæpe per translationem definiunt. 10.

Oratores auxilio, Iurisperiti consilio iuuabant. 17.

Oratoris maxima vis est in affectibus mouendis. 19. b.

Oratori dicenti probabiliter mores Ciuitatis sunt cognoscendi. 36. b.

Orationis quatuor sũt partes: & quare in causæ eis utamur. 38. b.

Oratoricæ argumentationes quomodo sint tractandæ. 58. b.

Oratio non sit syllogismorum et enthymematũ turba conferta. 59.

Oratio omnium Regina rerum, magnam vim habet. 60.

Oratorem ipsum commoueri, caput est ad animos auditorum mouendos. 60. a. b.

Orator ab eloquẽdo nomẽ accepit. 62.

Oratio quomodo ornatur. 63. a. b.

Oratio figuratur tã verbis proprijs
quã translatis. 75. b.

Oratio non debet decreſcere. 95. b.

Oratio quomodo & quando ſuapte
natura numerofa efficiatur. 103

Orationis quæ membris conſtat vis
& qualitas. 105.

Oratione numerofa quomodo vten-
dum. 106. a. b.

Oratione nihil magis tenerum & fle-
xibile. 107. a. b.

Ordinis obſervatio quid. 95.

P Artes virtutes quatuor. 10. b.

Paronomafia lati. Annomina-
tio, quid: & quã varijs rationi-
bus fiat. 81. b.

Paronomafia pondere ſententiarum
implenda. 82.

Permutatio ſeu inuerſo græ. Alle-
goria, quid ſit. 72. b.

Periphrasis quid: ea poetis frequen-
tiſſima eſt. 74. (74.

Periphrasi cõtraria periffologia.

Peroratio eſt extrema pars oratio-
nis. 59. b.

Perorationis partes et affectus. 59. b.

Permiſſio græ. Epitrope quid. 92.

Periodum multis nominibus appel-
lat Cice. 99. b. *

Periodi initium, medium & finis
quale. 99. b. 100. b. 102.

Periodus habet membra minimum
duo, & etiam tria. 104. b.

Periodus quid præſtare debeat. 105

Perorationes conſtant numero & e-
orationis genere. 106. b.

Pedes diuarum ſyllabarum ſunt qua-
tuor. 97. b.

Pedes trium ſyllabarum ſunt octo. ibi.

Ex Pedibus pluribus eſt quod tres
ſyllabas excedit. 58.

Pæon vel orienti, vel mediæ, vel ca-
denti orationi aptiſſimus. 102.

Pæon in oratione ampliori frequen-
tiſſimus. 102. b.

Poema eſt loquens pictura. 84.

Polyptoton lati. traductio, quid
78. b.

Polyſyndeton quid. 79.

Polyſyndeti & diſſolutionis vnus
eſt ſons. 80.

Præiudiciorum tria ſunt gnera. 18.

Prætermiſſio vel præteritio Cice.

Occupatio, græ. paralepsis, qd. 90.

Principia in exornatione sunt maxi-
mè libera. 43. b.

Principia in deliberatione vel nulla
sunt vel breuia. ibid.

Priuantia quid sint. 13.

Pronominatio, Cic. Autonomasia.
70. b. Pronūciatio qd. 4. b.

Pronūciationis laus et utilitas. 114.

Pronūciatiōis duæ sūt partes. 114. b.

Propositum græ. Thesis, quid 3.

Propositi duo genera. ibid.

Proposito quid efficiat orator. 7. b.

Proposito quid sit. 50. b.

Propositionis approbatio. ibi. l.

Prosopopœia quid: & eius vis. 88.

Prosopopœia magnam vim eloquen-
tiæ desiderat. 88. b.

Prudentia quid sit. 28.

Q

Vestio est materia orat. 2. b.

Q

Quæstionū duo gēra 3

R

Rationem quid orator apellent
46. b.

Ratio affertur à Reo. ibid.

Ratio Rei labefactatur firmamēto
46. b.

Ratio totius orationis ad indicatio-
nem conferenda. 47.

Ratiocinationis quæstio q̄lis. 48. b.

Ratiocinatio quilibet cōstet. 50. b.

Ratiocinatio græc. syllogismus &
epicherema dicitur. 50. b.

Ratiocinationis partes quot sint.

Refutatio duplex, quid. 58. (51.

Refutatio et confirmatio eodem in-
ventionis fonte vtuntur. 58.

Repugnantia differunt à contra-
rijs & dissimilibus. 14. b.

Repetita breuissime sunt dicēda. 61

Repetitio græ. Anaphora, qd. 77.

Rerū magnarū duplex gen. 24. b.

Rerum vsum magnarum tria sunt
genera ad amplificandum. 24. b.

Rerum copia verborum copiam gēg-
nit. 63. b.

Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomē
& vim sunt reuocandæ. 29. b.

Responsio figura quid. 86. b.

Rhetorica quid: eaq; est ars. 1.

Rhetoricæ officium, finis, dignitas
& materia. 1. b. 2. b.

Rhetoricæ materia quomodo à cete-
rarum artū materia differat. 2. b.

Rhetoricæ partes quinq; 4. b. & 5

Rhythmus quid sit. 98.
Rhythmi constant spatio temporum,
pedes etiam ordine. 98.

S.

Sapientia quid sit. 28.
Sapientia comites & ministrae
sunt Dialectica & oratoria. ibid.
Sapientia sicut ceterarum rerum, sic etiam
eloquentiae fundamentum est. 111.
Sapientis est consilium suum de ma-
ximis rebus explicare. 36.

Schemata graec. qui d. vocentur. 85. b.

Ser. Sulpitij laus. 29. a. b. 30. & 31

Similitudo quid. 12.

Similitudo satietatis mater. 51. b.

Similiter desinens graec. homoteleu-

ton quid. 82. b.

Similiter cadens, graec. homoiopoton,
quid. 82.

Similiter cadens et similiter desinens

quomodo differant. 82. b.

Syllogismus vel epicheirema, latin.

rationatio. 50. b.

Syllogismus quibus constet, ibid.

Syllogismus cornutus est dilemma. 57.

Syllabae verbi prioris non sunt pri-

orae verbi sequentis. 93. b. *

Suorum veris quid. 81.

Synecdoche tropus quid. 68. b.

Synecdoches octo modi, ad quatuor
reuocantur. 68. b. & 69. a. b.

Synecdoche à metaphora quid disse-
rat. 69. b.

Synecdoche à Cice. Praecisio quid:
& quomodo differat ab Aposiopesi. 81.

Synonimia quid, & quibus modis co-
ficiatur. 78. b. & 79.

Sorites quid, & unde dicatur. 55. b.

Sorites vulgo dicitur argumentatio à
primo ad vltimum. 56.

Sorites saepe fallax. 56.

Soriti quomodo resistendum. 56. b.

Status quid sit. 45. b.

Status unde nascatur, & unde di-
ctus. 45. b. 46.

Status quomodo tradetur. 49.

Status tres, & quid sint. 46.

Stylus dicendi magister. 95.

Suadendo vel dissuadendo tria sunt
spectanda. 32.

Suadendi partes sunt tres. 32. b.

In suadendo & dissuadendo quae ad
uertenda: estque id grauissime

persona. 34. b. 36.

Sub

Subiectio gr. eticlogia quid. 96. b.

Sustentatio gr. Paradoxo, qd. 90.

Teretur s. cillime leuissimi
cuiusq. animus 34.

Tertium genus figurarum verbo-
rum quale. 81. b.

Testimonium quid dicatur. 17. b.

Themistoclis & Theodectis, atque
aliorum excellentissima memo-
ria. 113. b. 114.

Thesm Cice. propositum vocat. 3.

Trasimachus numerosa orationis
inuentor. 94. b. *

Traductio græ. Polyptoton, quid.
78. b. 84. b.

Translatio cum frequentissimus tro-
pus, tum longe pulcherrimus.
66. & 68. b.

Translatio græ. metapora quid.
66. & 67.

Translationem genuit necessitas, in-
cunditas celebravit. 66. b.

Translatio & comparatio quomodo
differant. 67. a. b.

Translatio est quadruplex. 67. b.

Translatio quomodo fiat. 67. b.

In translatione quæ fugienda. 68.

Translationum variae species. ibid.

Translationis frequens vsus exit in
allegoriam & anigma. ibid.

Translatio durior quomodo molli-
da. 68. b.

Tres exercitus Pop. Ro. in bello Ci-
uili Cæsaris & Pompeij sunt inter.

Tropus quid sit. 66. (fecti. 22. b)

Tropi numero sunt undecim. ibid.

Troporū et figurarū discriminē. 75. b

Varietate res gaudent, et ani-
mus nonis delectatur. 93. b.

Verba simplicia qualia. 64.

Verbor. simplicium optima q. 64. b.

Verba simplicia in iudicio aurium sūt
ponderanda 64. b.

Verba inusitata quæ. 65.

Verbū Poëticū aliquando dignita-
tem habet in oratione. 65.

Verba nouantur quatuor modis. 65.

Verbo sensū claudere optimū. 95. b

Verba in oratione non sunt ad pedes
dimensa. 56.

Verborum breuium & longorum
vitanda est continuatio. 93. b. *

Nec verba verbis, nec nomina nomi-
nibus continuari debent. 93. b. *

Verecū

Verecūdia est oīm virtutū custos. 29
Versus in oratione si efficitur vitiū
est. 99.
Virtutis partes quatuor. 10. b.
Virtus quot et quales complectatur
formas. 10. b. 11. b.
Virtus in extremarū rerum vsu ac
moderatione maxime cernitur.
 27 b.
Virtutis duplex vis. 28.
Virtutum singularum sunt certa
quædam officia. 29.
Virtus præstatis viri quæ sit. 29 b
Virtus rebus difficilibus & arduis

comparatur. 53 b.
Vitiū quæ in orat. n. numero sa vi-
tanda. 104.
Vocem qualē exigāt motus aī. 115.
Vox quātū possit in oratiōe. 114. b.
Urbanitas opportuna reficit animos
Urbes similiter atq; hoīes (41. b.
laudantur. 31. b.
Vt exercitatio quātū valeāt. 107
Vtile quō cōsideret. 34 b. (. a. b.
Vtilitatis species quomodo cōmen-
danda. 35. a. b.
Vtilitas semper cum dignitate con-
iuncta est. 35. b.

Errata quædam ob festinationem commissa,
 hoc modo legantur.

Fol.	vers.	
3. a	15.	dele e, quod abundat.
8. b	4.	lege aī sumuntur.
10. b	2.	Iustitia, temperantia.
10. b	18	In margine, Met. lib. 1.
12. b	12.	pro et, lege vt.
21. b	6.	Gabinium,
20 a	2.	libidinem.
29. b	20	fructuosa.
54. b	21,	phœbe.
55 a	15.	deiotaro.
60. b	11.	omni animi.
67. a	4.	licentiz.
68. a	16.	obscurat.

Fol.	vers.	
71. a	7.	euerit.
73. b	11.	profecto.
74 b	7.	trioni.
77. b	6 & 11.	cedera legem.
79. a	17.	gloria.
79. b	7.	esse.
80. b	7.	superiori.
85. a	11,	enim.
88. a	2.	vocarent.
90 b.	9. 13.	largitioni, sustentet.
94. a	11.	enim quæ.
101 a	21.	esse ne.
111. a	5.	oratione.

